

Paweł Ciesielski

186065

**Wybrane uwarunkowania uprzedzeń
wobec osób dobrowolnie bezdzietnych
oraz możliwości ich redukcji**

Selected Determinants of Prejudice Against Childfree People
and Possibilities of Their Reduction

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem
prof. UAM dr hab. Lucyny Bakiery

Poznań 2025

Korekta językowa publikacji 2-5 została sfinansowana dzięki wsparciu Wydziału Psychologii i Kognitywistyki UAM. Korekta językowa publikacji 2 została refinansowana ze środków programu ID-UB. Realizacja badania walidacyjnego z publikacji 3, jak również badań opisanych w publikacji 4 i 5 została dofinansowana ze środków Wydziału Psychologii i Kognitywistyki UAM. Realizacja badania 1 z publikacji 2 była możliwa dzięki uprzejmości panelu badawczego Ariadna.

Spis treści

Streszczenie	4
Abstract	5
Spis publikacji naukowych stanowiących rozprawę doktorską	6
Wprowadzenie	7
Aktualny stan wiedzy z zakresu problematyki badań własnych	8
Życie człowieka w zależności od decyzji prokreacyjnej.....	8
Geneza i mechanizm funkcjonowania uprzedzeń	14
Powstawanie uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych – ujęcie własne	22
Problematyka badań własnych	29
Publikacja 1	32
Publikacja 2	34
Publikacja 3	37
Publikacja 4	39
Publikacja 5	41
Wnioski końcowe	44
Dyskusja	44
Możliwe praktyczne zastosowanie wyników i dalsze kierunki badań	50
Ograniczenia badań własnych	51
Podsumowanie	52
Bibliografia.....	53
Załączniki	64

Streszczenie

Dobrowolna bezdzietność stanowi obiekt zainteresowań psychologów m.in. ze względu na to, że nie wpisuje się ona w dotychczasowe teorie rozwoju człowieka oraz odstaje od powszechnych na świecie norm kulturowych. Z tego samego względu osoby, które nie chcą mieć dzieci mierzą się z uprzedzeniami. Temat negatywnych postaw wobec osób dobrowolnie bezdzietnych (ODB) bywa adresowany przez badaczy na świecie, jednak w Polsce brakuje publikacji na ten temat. Opierając się na syntetycznym modelu uprzedzeń wobec ODB opracowanym na potrzeby tej pracy, podjęto próbę stworzenia podstaw do badania tego zagadnienia. W tym celu, najpierw podjęto próbę konsolidacji wiedzy na temat ODB w Polsce, by zapewnić lepsze zrozumienie tej grupy. Publikacja 1, porusza możliwe drogi rozwojowe osób, które nie chcą mieć dzieci, w porównaniu z tymi, którzy chcą je mieć lub którzy je mają. Następnie, w ramach publikacji 2, przeprowadzono dwa badania mające na celu ustalenie socjo-demograficznych predyktorów decyzji o braku prokreacji (wśród których znalazły się m.in. wiek, światopogląd i przekonania polityczne), jak i motywacji tychże decyzji (wśród których najpowszechniejsze było poczucie braku potrzeby posiadania dziecka, niechęć do dzieci oraz pragnienie autonomii). Kolejno, podjęto starania, żeby stworzyć narzędzie do pomiaru uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych – w wyniku dwóch badań pilotażowych i jednego walidacyjnego powstał spełniający standardy psychometryczne Kwestionariusz Uprzedzeń Wobec Osób Bezdzietnych z Wyboru (QPCF – Questionnaire of Prejudice towards Childfree People), składający się z 14 itemów. Proces konstrukcji i walidacji narzędzia opisuje publikacja 3, natomiast publikacja 4 zaadresowała temat predyktorów uprzedzeń wobec ODB. Przeprowadzone badanie wykazało, że cechy takie jak kolektywny narcyzm, prawicowy autorytaryzm, prawicowy światopogląd oraz religijność pozostają w związku z uprzedzeniami wobec osób, które nie chcą mieć dzieci. Publikacja 5 natomiast porusza kwestie możliwości eksperymentalnej redukcji uprzedzeń wobec osób, które nie chcą mieć dzieci poprzez eksponowanie uczestników badania na trzy różne materiały filmowe (w tym jeden ukazujący różne niestereotypowe osoby, drugi pokazujący osoby dobrowolnie bezdzietne w sposób neutralny i trzeci, który prezentuje je w niestereotypowy sposób). Podsumowując, publikacje zawarte w dysertacji stanowią próbę stworzenia fundamentów do badania zarówno dobrowolnej bezdzietności w ogóle, jak i w szczególności do dalszej eksploracji uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych.

Słowa kluczowe: dobrowolna bezdzietność, uprzedzenia, decyzje prokreacyjne, konstrukcja kwestionariusza, eksperymentalna redukcja uprzedzeń.

Abstract

Voluntary childlessness (also known as childfreeness) has become a subject of interest among psychologists, primarily because it does not align with existing theories of human development and deviates from globally prevalent cultural norms. For this reason, individuals who choose not to have children face prejudice. While the topic of negative attitudes toward childfree individuals has been explored by researchers worldwide, there is a lack of studies on this issue in Poland. Based on a synthetic model of prejudice developed for the purpose of this dissertation, an attempt was made to lay the groundwork for studying this phenomenon. The first step involved consolidating knowledge about childfree individuals in Poland to ensure a better understanding of this group. The first publication explores possible developmental pathways of individuals who choose not to have children, comparing them with those who desire children or already have them. The second publication presents two studies identifying socio-demographic predictors of the decision to remain childfree (including age, worldview, and political beliefs) as well as the motivations behind this decision (the most common being a lack of desire for children, a dislike of children, and the pursuit of autonomy). Next, efforts were made to develop a tool for measuring prejudice against childfree individuals. The Questionnaire of Prejudice towards Childfree People (QPCF) was created through two pilot studies and a validation study. The final version consists of 14 items and meets psychometric standards. The process of constructing and validating this tool is described in the third publication, while the fourth publication addresses predictors of prejudice against childfree individuals. The study found that traits such as collective narcissism, right-wing authoritarianism, right-wing worldview, and religiosity are associated with prejudice toward childfree people. The fifth publication examines the possibility of experimentally reducing prejudice against childfree people by exposing participants to three different video materials: one depicting various non-stereotypical individuals, another presenting childfree people in a neutral way, and the third portraying them in a non-stereotypical manner. In summary, the publications included in this dissertation aim to establish a foundation for studying both childfreeness in general and, more specifically, prejudice against childfree individuals.

Keywords: voluntary childlessness, prejudice, procreational decisions, questionnaire construction, experimental prejudice reduction.

Spis publikacji naukowych stanowiących rozprawę doktorską

Poniżej znajduje się lista publikacji, które stanowią podstawę dysertacji. W załączniku 6 znajdują się oświadczenia współautorki publikacji 1 i 2 na temat procentowego udziału w ich przygotowywaniu. Tabela 1 zawiera podsumowanie danych bibliometrycznych poniższych publikacji.

Ciesielski, P., Bakiera, L. (2022). Nastawienia rodzicielskie młodych dorosłych w kontekście rozwoju psychospołecznego – rozważania teoretyczne. W: L. Bakiera (red.), *Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie* (s. 87–101). Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM.

Ciesielski, P., Bakiera, L. (2024). Childfreeness in Poland – group description and reasons behind not wanting to have children. *Current Psychology*, 43(39), 30644–30654. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06461-z>

Ciesielski, P. (2024a). Construction and Validation of a Tool for Measuring Prejudice Toward Childfree People. *European Journal of Psychological Assessment*, <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000822>

Ciesielski, P. (2024b). Predictors of prejudice towards childfree individuals in Poland. *Scandinavian Journal of Psychology*, 65(3), 403–410. <https://doi.org/10.1111/sjop.12985>

Ciesielski, P. (2025). Counterstereotypical Materials as a Method of Reducing Prejudice Toward Childfree People. *Roczniki Psychologiczne*, 27(3), 255–270. <https://doi.org/10.18290/rpsych2024.0014>

Tabela 1

Dane bibliometryczne publikacji stanowiących rozprawę doktorską

Publikacja	Centyl Scopus	Impact Factor	Punkty ministerialne	Wkład doktoranta w publikację (%)	Otwarty dostęp
Ciesielski i Bakiera, 2022	n.d.	n.d.	20	95	Nie
Ciesielski i Bakiera, 2024	73	2,5	70	95	Tak
Ciesielski, 2024a	75	3,2	100	100	Nie
Ciesielski, 2024b	68	1,8	70	100	Nie
Ciesielski, 2025	14	n.d.	70	100	Tak

Wprowadzenie

Projekt realizowany w ramach pracy doktorskiej miał dwa główne cele. Pierwszym z nich było uwzględnienie obecności osób dobrowolnie bezdzietnych w analizie rozwoju psychospołecznego z perspektywy jednej z wiodących teorii (tj. teorii Eriksona) oraz przedstawienie osób dobrowolnie bezdzietnych pod względem ich cech socjo-demograficznych i motywacji do rezygnacji z rodzicielstwa. Drugim celem było stworzenie fundamentów do badania uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych. Takie podwaliny pozwolą w przyszłości podejmować aktywności mające charakter przeciwdziałania dyskryminacji osób, których decyzja prokreacyjna odbiega od kulturowych i społecznych norm.

Niniejsza praca doktorska rozpoczyna się wprowadzeniem teoretycznym poruszającym tematykę prokreacji, rodzicielstwa (i jego braku) oraz uprzedzeń. W tej części zaprezentowany będzie również model teoretyczny opracowany na potrzeby prowadzonych badań. Następnie zaprezentowane będą cele szczegółowe pracy doktorskiej oraz streszczenie publikacji, które realizowały te cele. Na zakończenie treść publikacji zostanie podsumowana i poddana dyskusji, uwzględniając najważniejsze wnioski wynikające z badań. Zaprezentowane zostaną również potencjalne implikacje praktyczne badań.

Aktualny stan wiedzy z zakresu problematyki badań własnych

Życie człowieka w zależności od decyzji prokreacyjnej

Doświadczenie rodzicielstwa

Podjęcie decyzji prokreacyjnej w znaczącym stopniu determinuje dorosłe życie człowieka. Posiadanie dziecka implikuje nowe obowiązki, zmianę warunków życia, jak również otwiera ścieżkę do nowych doświadczeń. Rodzicielstwo oznacza również przyjęcie nowej roli społecznej, tj. matki lub ojca (Bielawska-Batorowicz, 1999). Indywidualny obraz życia rodzica będzie zróżnicowany, zależny od zaangażowania, możliwości ekonomicznych, a nawet od temperamentu - zarówno dziecka jak i rodzica. Niepodjęcie się rodzicielstwa oznacza brak nowych doświadczeń związanych z tą domeną aktywności, jednak pozostawia do dyspozycji dorosłego więcej zasobów ekonomicznych, czasu i autonomii. Ponieważ zarówno posiadanie, jak i nieposiadanie dziecka oznacza różnicowanie możliwych trajektorii rozwoju człowieka, podjęcie decyzji prokreacyjnej jest jednym z istotniejszych obszarów kształtowania się tożsamości (Erikson, 2004). Finalny efekt w postaci pojawienia się dziecka może jednak być zdeterminowany przez czynniki poza-psychiczne, m.in. zdrowie układu rozrodczego (własnego lub partnera), przepisy dotyczące rodzicielstwa (zwłaszcza odnoszące się do par jedнопłciowych), dostępne metody leczenia niepłodności lub wspomaganej medycznie reprodukcji czy też nieskuteczność antykoncepcji. Pomimo możliwych czynników zakłócających, to właśnie decyzja o spłodzeniu/urodzeniu dziecka (lub alternatywnie o jego adopcji) lub też o trwałej bezdzietności w znaczącym stopniu określa przebieg dorosłego życia i rozwoju człowieka.

Rodzicielstwo, jest postrzegane w wiodących teoriach psychologicznych (m.in. Erikson, 2004; Havighurst, 1953) jako nie tylko normatywne zjawisko, lecz również jako aktywność znacząca dla rozwoju dorosłych. Zarówno starsze, jak i współczesne teksty upatrują w posiadaniu dziecka podstawę budowania generatywności (Bakiera, 2005; Erikson, 2004), której realizacja może być utrudniona w przypadku braku własnego potomstwa. Choć w zachowania generatywne włączana jest m.in. twórczość artystyczna lub troska o środowisko naturalne, to nadal opieka nad własnym potomstwem (lub szeroko pojętymi zstępnymi) jest uznawana za podstawową formę realizowania generatywności (Erikson, 2004; Wojciechowska 2023). Z perspektywy kulturowej, posiadanie dziecka jest postrzegane jako naturalny element życia, któremu należy się podporządkować jako moralnemu nakazowi (Ashburn-Nardo, 2017). Prokreacja w kulturach europejskich była również postrzegana jako namacalny przejaw miłości kobiety i mężczyzny (tym samym w tradycyjnych kulturach zawężano posiadanie i wychowanie dziecka do par heteroseksualnych) oraz jako ściśle powiązana z zawarciem

małżeństwa (Ashburn-Nardo, 2017; Bakiera, 2006; Dyczewski, 2003). Również koncepcje opisujące periodyzację życia rodzinnego traktują posiadanie dziecka (i jego stopniowe dojrzewanie) jako podstawę wyróżniania faz rozwoju rodziny (Bakiera, 2023).

Posiadanie dziecka (rozumiane jako jego spłodzenie/urodzenie lub przysposobienie) nie jest jednak jednoznaczne z rodzicielstwem w rozumieniu psychologicznym, które rozpatrywane jest zarówno pod kątem podjęcia się roli rodzica w kontekście aktywności społecznej (Bakiera, 2023), jak i również w kwestii intrapsychicznego utożsamiania się z rolą i zaangażowaniem w rozwój dziecka (Bakiera, 2014). To zaangażowanie, rozumiane jako nawiązywanie emocjonalnej więzi z dzieckiem, podejmowanie się czynności pielęgnacyjnych czy też organizowanie aktywności dziecka, aktualnie coraz częściej stanowi domenę obu rodziców, w przeciwieństwie do wcześniejszych skryptów, wedle których były to zadania kobiece (Janowicz i Bakiera, 2018).

Pomimo coraz silniej preferowanego egalitarnego podziału obowiązków nad domem i potomstwem wśród par (Kaźmierczak i in. 2023), tradycyjny model opieki nad dzieckiem, gdzie ciężar tego zadania spoczywa na kobietach, jest nadal powszechny. Do zadań kobiety, według Polaków, należą wychowywanie dzieci i opieka nad nimi, natomiast zadaniem mężczyzny jest zapewnienie bezpieczeństwa finansowego rodziny (Mandal i in., 2012). Kiedy kobieta nie podejmuje się wspomnianych wyżej zadań i np. realizuje się zawodowo, może z tego powodu być postrzegana jako mniej kobieca (Kaźmierczak i in. 2016). Powszechna jest w związku z tym sytuacja, w której kobieta poświęca swoją karierę i życie zawodowe ze względu na dobro dzieci i rodziny (Mandal, 2020). Poświęcenie mężczyzny dla rodziny ma natomiast charakter ograniczania przyjemności i zmiany stylu życia, zamiast rezygnacji z kariery (Mandal, 2020). Wyniki przytoczonych badań świadczą o tym, że opieka nad dzieckiem jest nadal obowiązkiem, który najbardziej obciąża kobiety – przewidywanie tego obciążenia może powodować brak chęci podjęcia się macierzyństwa, które powiązane jest z tak znaczącymi ograniczeniami i wyrzeczeniami.

Motywacje do rodzicielstwa

Dorośli decydują się na posiadanie dzieci z różnych przyczyn, między innymi ze względu na przewidywaną satysfakcję z wychowywania dziecka i poczucie spełnienia, jak również poczucie biologicznego popędu do posiadania potomstwa (Langdridge i in, 2005; Mynarska i Rytel, 2020). Bielawska-Batorowicz (2002) pisze również o decyzji prokreacyjnej jako o warunkowanej czynnikami osobowościowymi, wartościami i poglądami jednostki. Rodzicielstwo może być jednak podjęte przez dorosłych ze względów innych niż wewnętrzna potrzeba posiadania dziecka. Bakiera (2017) pisze m.in. o ryzyku instrumentalizacji dziecka w

rozwiązywaniu problemów pary. Langdridge i współpracownicy (2005) wskazują również na powszechnie występujący motyw, jakim jest chęć zadowolenia partnera lub partnerki poprzez podporządkowanie się ich pragnieniom rodzicielskim. Piotrowski i współpracownicy (2024) wykazali natomiast, że niektórzy rodzice decydują się na posiadanie dzieci pod wpływem presji ze strony innych osób (w tym partnera lub partnerki) lub w wyniku nieplanowanej ciąży - obie te przyczyny prokreacji są powiązane z późniejszym żalem z powodu podjęcia się roli rodzica.

Wśród osób żałujących posiadania dziecka, aż 62,5% (w porównaniu do 17,1% w grupie rodziców zadowolonych z posiadania potomstwa) w przeszłości poważnie rozważało bezdzietność, jednak później zmieniło zdanie, często pod wpływem nacisku bliskich osób (Piotrowski i in., 2024). Żal rodzicielski jest niebezpiecznym zjawiskiem z dwóch względów. Po pierwsze, koreluje on z objawami depresyjnymi oraz problemami bólowymi (Piotrowski, 2021), tym samym obniżając jakość życia osoby doświadczającej tego rodzaju żalu. Po drugie, wypalenie rodzicielskie związane jest z mniejszą identyfikacją z rolą rodzica (Piotrowski i in., 2023), która jest niezbędna do prawidłowego i rozwojowego podejmowania interakcji z dzieckiem (Bakiera, 2014).

Rodzicielstwo jest istotnym elementem wizji własnego dorosłego życia u osób w wyłaniającej się dorosłości (Janowicz, 2022). Warto jednak zauważyć, że wśród bezdzietnych kobiet, macierzyństwa nie planuje (w zależności od raportu) między 12 a 42% badanych (CBOS, 2023; Kotowska, 2016). Wśród bezdzietnych mężczyzn, ok. 15% nie planuje zostać ojcami (Kotowska, 2016). Ponieważ adolescenti i młodzi dorośli stają przed koniecznością wyboru drogi życiowej, w świecie charakteryzowanym przez wieloopcyjność (Janowicz i Bakiera, 2017), naturalne wydają się wątpliwości co do wyboru drogi, która wiąże się ze znaczącymi kosztami i ograniczeniami (np. Mynarska, 2020). Dylemat ten może być tym silniejszy u kobiet, którym pomimo zmian społecznych i postępującej egalitaryzacji podziału obowiązków domowych i opiekuńczych (Kaźmierczak i in. 2023), nadal przypisuje się odpowiedzialność za wychowanie dzieci w większym stopniu niż mężczyznom, oraz które w zauważalnym stopniu poświęcają swoją karierę dla macierzyństwa (Mandal i in., 2012; Mandal, 2020). Ponieważ aktualnie dziecko nie pełni roli wsparcia ekonomicznego lub funkcjonalnego względem swoich rodziców (Cieślińska, 2014), należy rozpatrywać jego posiadanie jako stanowiącego wartość autoteliczną (Slany, 2002).

Alternatywa dla rodzicielstwa

Rodzicielstwo, jak opisano wcześniej, jest postrzegane z perspektywy psychologicznej jako naturalne i prorozwojowe (np. Erikson, 2004). Patrząc z perspektywy ewolucyjnej, życie człowieka podporządkowane jest transmisji genów poprzez posiadanie potomstwa przez

jednostkę oraz przez jej potomków (Buss, 2001). Żeby móc zwiększyć prawdopodobieństwo przeżycia własnych dzieci (i tym samym transmisji swoich genów) korzystny okazuje się balans między liczbą posiadanych dzieci a zapewnieniem im odpowiednich zasobów (Buss, 2001). Według Aarsen i Altman (2006) człowiek posiada w tym celu dwa popędy, seksualny (*sex-drive*), który ma na celu prokreację (i transmisję genów), oraz dziedzictwa (*legacy-drive*), który ma na celu stanie się nieśmiertelnym poprzez zostawienie po sobie spuścizny. Taka spuścizna (np. w formie statusu albo zgromadzonego majątku) mogła być następnie wykorzystana przez potomstwo, z korzyścią zarówno dla ich własnego poziomu życia, jak i dla ich sukcesu prokreacyjnego (Aarsen i Altman; 2006). Autorzy jednak argumentują, że te dwa popędy funkcjonują równolegle i możliwe jest zdominowanie jednego przez drugi – tym samym możliwe jest stłumienie popędu seksualnego (rozumianego jako popęd do prokreacji) przez popęd dziedzictwa, dając podstawę do szukania nieśmiertelności w karierze, osiągnięciach, wykształceniu, adopcji dzieci czy też zaangażowaniu w religię, przy równoczesnym braku zaangażowania w transmisję genów własnych. Z perspektywy psychologii ewolucyjnej Aarsen i Altman (2006) uzasadniają w ten sposób pojawienie się osób, które nie chcą posiadać dzieci.

Osoby, które nie mają i nie chcą mieć dzieci nazywa się dobrowolnie bezdzietnymi (np. Neal i Neal, 2024). W literaturze, zwłaszcza anglojęzycznej, można często spotkać się z określeniem „childfree”, które podkreśla wolność, będącą często silnym dążeniem osoby rezygnującej z rodzicielstwa. Określenie to jest również pozbawione powiązań z eugeniką (w ramach której argumentowano, że dobrowolna bezdzietność jest zabijaniem swojej rasy) oraz sugestii, że takim osobom czegoś brakuje, co jest akcentowane przez przedrostek „bez-”, w określeniu dobrowolna bezdzietność (Neal i Neal, 2024). Ponieważ w języku polskim brakuje odpowiednika określenia „childfree”, które byłoby preferowane ze względu na powyższe argumenty, w ramach tej pracy używane będzie określenie dobrowolna bezdzietność.

Dobrowolna bezdzietność

W literaturze przedmiotu można znaleźć różne kategoryzacje osób, które nie chcą mieć dzieci. Klasyfikacja stworzona przez Veevers (1974) jest jedną z częściej przywoływanych typologii (np. Avison i Furnham 2015). Według tej koncepcji, osoby dobrowolnie bezdzietne dzielone są na osoby bezdzietne wcześniej się deklarujące (*early articulators*) oraz osoby bezdzietne w wyniku odraczania decyzji o rodzicielstwie (*postponers*). Te pierwsze podejmują decyzję stosunkowo wcześnie w życiu (do wczesnej dorosłości włącznie) i następnie trwają w niej. Drugą grupę stanowią osoby, które początkowo zamierzały mieć dziecko, jednak w wyniku stopniowego odraczania decyzji o rodzicielstwie, doszły do takiego momentu w swoim życiu, w którym stwierdzają, że już jest za późno by je mieć. Pomimo tego, że klasyfikacja

Veevers jest powszechnie używana (np. Avison i Furnham, 2015; Waclawik, 2012b), alternatywną klasyfikację proponują Neal i Neal (2024), którzy na podstawie deklaracji osoby, która nie ma dzieci, na temat tego czy chciałaby je mieć (zarówno poczęte/urodzone przez siebie jak i adoptowane), klasyfikuje osoby bezdzielne jako dobrowolnie bezdzielne (*childfree*), jeśli odpowiedziały, że nie chciałyby mieć dzieci, bezdzielne (*childless*), jeśli odpowiedziały, że chciałyby mieć dzieci i ambiwalentne, jeśli odpowiedziały, że nie wiedzą czy chciałyby mieć dzieci. Istotnym elementem, który podkreślają nie tylko badacze (np. Neal i Neal, 2024), ale też społeczność osób dobrowolnie bezdzielnych (np. Broda, 2024), to fakt, że identyfikowanie się jako osoba dobrowolnie bezdzielna zależy od samej jednostki i jej nastawienia wobec własnej bezdzielności – tym samym, można określać się mianem dobrowolnie bezdzielnej osoby, będąc np. bezpłodnym z historią nieudanych starań o dziecko. Na potrzeby tej pracy, dobrowolna bezdzielność definiowana jest jednak w sposób węższy, jako 1) podjęcie decyzji o nieposiadaniu dzieci; 2) przy jednoczesnym nieposiadaniu biologicznych przeszkód (tj. osoby te nie mają powodów, żeby myśleć, że są bezpłodne – chyba, że bezpłodność ta wynika z własnej decyzji np. wazektomia, salpingotomia); 3) oraz bezdzielność ta nie jest konsekwencją wybrania ścieżki życiowej, która wymaga bezdzielności (np. wymóg celibatu u księży w kościele katolickim).

Ocena powszechności zjawiska dobrowolnej bezdzielności jest problematyczna ze względu na różnice w przyjmowanych metodach szacowania. W przeszłości często nie rozróżniano dobrowolnej i niedobrowolnej bezdzielności, podając dane na temat liczby kobiet nieposiadających dzieci (np. w Polsce założono, że od 6 do 25% kobiet pozostanie bezdzielnymi; Cieślińska, 2014; Slany i Szczepaniak, 2003). Aktualnie, powszechne są badania określające liczbę kobiet, które nie chcą mieć dzieci wśród bezdzielnych kobiet (np. wspomniane wcześniej badania CBOS, 2023 - 42%, Kotowska, 2016 – 12%). Zarówno jedno, jak i drugie raporty nie pozwalają jednak na jasne ustalenie, ile procent dorosłych Polaków nie ma i nie chce mieć dzieci w przyszłości. Takie raporty są dostępne dla innych krajów, gdzie zakłada się, że od 7% (Kanada, Portugalia, Islandia) do ok. 30% (Wschodnie Niemcy, Wielka Brytania) populacji można zakwalifikować jako osoby dobrowolnie bezdzielne (Bloom i Pebley, 1982; Stobert i Kemeny, 2003; Tanturri i Mencarini, 2008).

Kolejną trudnością przy określeniu powszechności występowania dobrowolnej bezdzielności, poza przyjmowaną metodą oszacowania, jest problematyka zmienności decyzji prokreacyjnej. Według badań w USA, większość osób dobrowolnie bezdzielnych zdecydowało, że nie chce mieć dzieci będąc w okresie adolescencji lub na początku wczesnej dorosłości (66-67%), natomiast tylko 12-13% osób dobrowolnie bezdzielnych podjęło tę decyzję w czwartej

dekadzie życia lub później (Neal i Neal 2022; Watling Neal i Neal, 2023). Ponieważ powszechne jest stanowisko (zwłaszcza wśród członków rodzin osób dobrowolnie bezdzietnych), że decyzja o rezygnacji z rodzicielstwa ulegnie w przyszłości zmianie (np. Doyle i in. 2013), istotne jest rozważenie tej kwestii. Pomimo tego, że niektóre osoby, które deklarują się jako dobrowolnie bezdzietne, będą mieć dzieci (czy to w wyniku świadomej zmiany decyzji, czy też np. w wyniku nieplanowanej ciąży), to według badań, nie jest to powszechna sytuacja, a wcześniej podjęta decyzja jest najprawdopodobniej stabilna (Gray i in. 2013; Watling Neal i Neal, 2023).

Zarówno na świecie, jak i w Polsce prowadzone były różne badania, których celem była identyfikacja powodów podawanych przez osoby dobrowolnie bezdzietne jako podstawy ich decyzji. Wśród powszechnych motywów obecne są następujące; brak potrzeby posiadania dziecka, brak poczucia predyspozycji do bycia rodzicem, potrzeba autonomii, jak również postrzeganie dziecka jako przeszkody, obciążenia finansowego i ryzyko zdrowotne związane z ciążą (Avison i Furnham, 2015). W Polsce jak dotąd analogiczne badania były prowadzone na małych próbach (Wacławik, 2012a, 2012b) lub z użyciem analizy mediów społecznościowych (Garncarek, 2010; Wilak, 2023). Oba typy badań potwierdzają jednak powszechność przywoływania potrzeby wolności i spokoju, brak potrzeby posiadania potomstwa oraz niechęć do poświęceń i pragnienie realizowania swoich pasji, a także realizowania swojej kariery zawodowej. Brakuje jednak aktualnie psychologicznego badania motywów dobrowolnej bezdzietności wśród licznej grupy Polaków.

Nie do końca pewne jest, czy dobrowolna bezdzietność ma pozytywny, negatywny czy neutralny wpływ na dobrostan człowieka (Nelson i in., 2014). Osoby bezdzietne z wyboru różnią się od osób, które mają dzieci, zarówno pod kątem cech osobowych (np. niższa religijność, wyższa liberalność, niższa ekstrawersja; Avison i Furnham, 2015), jak i pod kątem codziennego życia (opieka nad dziećmi stanowi istotny element codziennej aktywności dorosłych, którzy je wychowują, prowadząc m.in. do zmęczenia, trudności w relacjach z partnerem lub partnerką, jak i obciążeń finansowych z jednej strony, jak i dostarczając poczucia dumy i radości w opiece i obserwowaniu osiągnięć dziecka (np. Nelson i in. 2014)). W badaniu przeprowadzonym przez Bielawską-Batorowicz i współpracowniczki (2022) wykazano również, że osoby, które rezygnują z rodzicielstwa charakteryzują się niższym lękiem przed śmiercią, wyższą jej fascynacją oraz nasileniem niepokoju związanego ze zmianami klimatycznymi (co może również stanowić przyczynę rezygnacji z rodzicielstwa).

Spoleczny odbiór osób bezdzietnych z wyboru

Różnice w postrzeganiu osób, które nie chcą mieć dzieci i osób, które je mają są eksplorowane zarówno w zagranicznych, jak i w polskich badaniach (np. Bays, 2017; Szymańska, 2019). Osoby dobrowolnie bezdzietne są odbierane jako mniej ciepłe, o negatywnej emocjonalności oraz uważane są za wiodące mniej satysfakcjonujące życie (np. Ekelund i Ask, 2021; Koropeczky-Cox i in., 2018). Niektóre badania wskazują również na dyskryminację osób, które nie chcą mieć dzieci, szczególnie w miejscu pracy, w którym zarabiają mniej, są zmuszane do brania nadgodzin i pracy w święta (w odróżnieniu do swoich współpracowników, którzy posiadają dzieci) (np. Doyle i in., 2013, Fieder, 2005). Jednak nowsze badania sugerują, że tego rodzaju dyskryminacja może być uzależniona zarówno od kultury danego kraju (np. w Holandii nie wykazano takich różnic w postrzeganiu prawa dorosłych do dostosowywania pracy do potrzeb życiowych w zależności od tego czy posiadali oni dzieci), jak i płci (we Włoszech wykazano, że matki były postrzegane jako uprzywilejowane pod kątem prawa do dostosowywania pracy do potrzeb życiowych względem dobrowolnie bezdzietnych kobiet, ale takiej różnicy nie wykazano wśród mężczyzn, Filippi i in. 2024). Osoby dobrowolnie bezdzietne odczuwają również wykluczenie z życia społecznego oraz sfer życia związanych z dziećmi (np. rozmowy na ich temat, np. Turnbull i in., 2016), a także odczuwają stygmatyzację oraz brak akceptacji ze strony otoczenia (np. Morison i in., 2016). Poza negatywnymi przekonaniami na temat osób, które nie chcą mieć dzieci oraz zachowań wykluczających i stygmatyzujących je, osoby te również wywołują w innych różne emocje, m.in. wstręt i zazdrość (Bays, 2017).

Jak przedstawiono powyżej, percepcja osób dobrowolnie bezdzietnych wywołuje negatywne nastawienia, na które składają się stereotypy i przekonania (element poznawczy), zachowania, które stygmatyzują i dyskryminują te osoby za ich decyzję (element behawioralny), jak i emocje o ujemnym znaku odczuwane w stosunku do nich (element emocjonalny). Temat uprzedzeń wobec osób, które nie chcą mieć dzieci jest dość powszechny w literaturze światowej (np. Bays, 2017; Doyle i in., 2013; Morison, 2016), jednak w Polsce jest eksplorowany stosunkowo rzadko (np. Merz i Liefbroer, 2012; Szymańska, 2019).

Geneza i mechanizm funkcjonowania uprzedzeń

Uprzedzenia są rozumiane najczęściej jako negatywna postawa (czyli ewaluacja bodźca) wobec obcej grupy, która przejawia się behawioralnie, poznawczo i emocjonalnie (np. Bohner i Wanke, 2002). Tak też uprzedzenia będą rozumiane w tej pracy. Zakłada się, że uprzedzenia u ludzi pojawiły się jako ewolucyjnie przydatny (w przeszłości) mechanizm, który

miał na celu ochronę grupy własnej przed zagrożeniem ze strony różnych, przede wszystkim obcych, osób (np. Kaya, 2015).

Behawioralna reakcja nawiązuje do działań (lub też powstrzymania się od nich), które mają na celu skrzywdzenie grupy obcej lub uprzywilejowanie grupy własnej (Wojciszke, 2009). Istotnym jest zaznaczenie, że zachowania te nie muszą ograniczać się do negatywnych działań wobec grupy obcej, takich jak dyskryminacja czy przemoc (Kite i Whitley, 2016). Behawioralny aspekt uprzedzeń może również przejawiać się przywilejami lub prawami, których nie ma grupa obca (Black i Stone, 2005). Jako przykład Kite i Whitley (2016) przedstawiają przywilej osób heteroseksualnych, które nie mierzą się z brakiem akceptacji i wątpliwościami ze strony otoczenia w przypadku ujawnienia ich orientacji seksualnej, w przeciwieństwie do osób nieheteroseksualnych, których orientacja często bywa kwestionowana. Analogicznie można rozszerzyć ten przykład do osób dobrowolnie bezdzietnych, których decyzja jest bagatelizowana i podważana przez otoczenie, w przeciwieństwie do osób, które chcą mieć dzieci (np. Gillespie, 2000).

Poznawczy przejaw uprzedzeń stanowią przekonania na temat danej grupy, które nazywa się stereotypami (Kanahara, 2006). Przekonania te nie muszą być jednak negatywne w treści (np. deprecjonujące daną grupę), żeby były szkodliwe dla obcej grupy. Stereotypy mogą być zarówno negatywne (np. kobiety są gorszymi kierowcami niż mężczyźni), pozytywne (np. kobiety są bardziej opiekuńcze niż mężczyźni), jak i neutralne (np. praca na budowie nie jest powszechna wśród kobiet). Każdy z nich może jednak prowadzić do skrzywdzenia przedstawiciela grupy, której stereotyp dotyczy (Kanahara, 2006; Kite i Whitley, 2016). I tak w przypadku negatywnego stereotypu, może on doprowadzić do postrzegania kobiety-kierowcy jako gorszej, mniej zasługującej na bycie kierowcą itd.; pozytywny stereotyp natomiast może prowadzić do postrzegania kobiety, która nie jest opiekuńcza, jako mniej kobiecej, gorszej, wybrakowanej; w przypadku stereotypu neutralnego, jeśli kobieta podejmie się nietypowej pracy, może być postrzegana również jako nietypowa i traktowana np. pobłaźliwie w miejscu pracy lub nie zostanie w ogóle dopuszczona na dane stanowisko. Stereotypy są naturalnym, często niezauważanym przez ludzi zjawiskiem, które ułatwia przetwarzanie informacji, jednak jeśli są one używane bezrefleksyjnie to mogą prowadzić do krzywdy (Wojciszke, 2009).

Trzecim komponentem uprzedzeń są emocje, które odczuwa się wchodząc w interakcje lub myśląc o obcej grupie (np. Cottrell i Neuberg, 2005). Takie emocje często mogą być wynikiem posiadanych stereotypów, np. przekonanie, że dana grupa jest agresywna może powodować lęk przed nią. Emocje odczuwane wobec obcej grupy mają różne korzenie – osoby mogą widzieć członków obcej grupy jako zagrażających im samym lub celom ich grupy.

Również cele grupy obcej mogą być postrzegane jak zagrażające. Ponadto, sama grupa obca może być postrzegana (ona sama lub jej zachowania) jako budząca wstręt (np. osoby w kryzysie bezdomności; Kite i Whitley, 2016). Poza podstawowymi emocjami, takimi jak złość, wstręt i strach, kontakt z przedstawicielami obcej grupy może również powodować ogólne poczucie niepokoju. Obca grupa może również wywoływać takie uczucia jak zazdrość, zawiść i nienawiść, jeśli postrzega się, że członkom tejże grupy powodzi się lepiej niż grupie własnej, jak i politowanie, jeśli członkowie grupy obcej są postrzegani jako mniej kompetentni (Cottrell i Neuberg, 2005). Niektóre emocje, zwłaszcza te związane z lękiem i wstrętem mogły, szczególnie w przeszłości, mieć większe znaczenie adaptacyjne, ponieważ chroniły członków grupy własnej przed potencjalną krzywdą lub chorobami (Cottrell i Neuberg, 2005).

Źródło uprzedzeń

Etiologii uprzedzeń można upatrywać przede wszystkim w ewolucji gatunku ludzkiego. Uprzedzenia służyły w przeszłości jako kluczowy mechanizm przetrwania grupy (Kaya, 2015). Brak zaufania wobec nieznanych osób lub osób spoza własnej, zaufanej grupy, był niezbędny, żeby uniknąć krzywdy. Podobnie, niechęć i uprzedzenia wobec osób, które były członkami własnej grupy, ale w jakiś sposób jej zagrażały, np. poprzez agresywne zachowania lub lenistwo względem realizacji celów grupowych, pomagały grupie prosperować (Neuberg i Schaller, 2016). Negatywne nastawienie wobec osób, które nie realizują celów grupowych może być jedną z przyczyn uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych, które nie przyczyniają się do międzypokoleniowego przetrwania grupy. Perspektywa ewolucyjna wskazuje również na strategię prokreacyjną jako na możliwą genezę uprzedzeń wobec grup obcych – bardziej adaptacyjne zdaje się mieć potomstwo z jednostkami, które są do nas podobne (jednak nie są spokrewnione), niż które różnią się od nas znacząco (są członkami obcej grupy), dzięki czemu zachowuje się różnorodność genetyczną, przy równoczesnym zachowaniu cech grupy (np. Fishbein, 2002). To z kolei może prowadzić do negatywnego nastawienia wobec członków obcych grup.

W psychologii funkcjonuje wiele teorii i koncepcji, które wyjaśniają sposób działania uprzedzeń. Jedną z nich jest hipoteza kozła ofiarnego, wedle której, uprzedzenia pojawiają się w momencie, kiedy warunki życiowe stają się trudne do zaakceptowania (Allport, 1954). W takiej sytuacji, człowiek szuka akceptowalnej społecznie formy ekspresji frustracji, którą okazuje się uprzedzenie wobec grupy, która jest w lepszej sytuacji (np. korpus kwatermistrzowski był obiektem uprzedzeń żołnierzy frontowych w czasie II Wojny Światowej; Allport, 1954). Teoria ta jednak nie odpowiada na pytanie, czemu uprzedzenia są obecne również wtedy, kiedy nie ma trudnych warunków. Choć badania wykazują, że

uprzedzenia wzrastają w sytuacjach trudnych (np. recesji gospodarczej), to są one również obecne poza nimi, jak i odczuwa się je w odniesieniu do grup, które nie mają lepszego statusu socjoekonomicznego (Bianchi i in. 2018).

Inna teoria pozwalająca uzasadnić powstawanie uprzedzeń została zaproponowana przez Alberta Bandurę (1977), który wskazuje na rolę modeli oraz społecznego uczenia się w kształtowaniu norm, zachowań i postaw. Społeczne przekazywanie postaw, a także ich wzmacnianie, jest uznawane za jedno z głównych źródeł przejmowania przez człowieka stereotypów i dalej uprzedzeń (Wojciszke, 2009). Bandura (1977) podkreśla rolę atrakcyjności nadawcy, podobieństwa do niego, jego wysokiej pozycji i/lub autorytetu oraz dysponowanie przez niego nagrodami i karami dla prawdopodobieństwa internalizacji postawy przez dorastającego człowieka. Znaczenie ma również pozytywne postrzeganie następstw uprzedzeń oraz liczba modeli (jeśli jest ich wielu, bardziej prawdopodobna staje się internalizacja postawy). Co istotne, w swojej pracy Bandura nie wyróżnia uprzedzeń od innych postaw, które są nabywane na drodze socjalizacji. Teoria ta nie wyjaśnia również uprzedzeń wobec grup, względem których w danym środowisku społecznym nie było wcześniej uprzedzeń. Ponieważ zarówno hipoteza kozła ofiarnego, jak i teoria społecznego uczenia się nie pozwalają na satysfakcjonujące uzasadnienie występowania uprzedzeń, koncepcje te nie będą dalej rozwijane w tej pracy.

Kolejną teorią jest przedstawiona przez Sherif'a (1958) teoria realistycznego konfliktu, wedle której uprzedzenia pojawiają się w momencie, w którym dwie grupy muszą rywalizować o ograniczone zasoby. Uprzedzenia, według tej teorii, narastają wraz z solidarnością wobec własnej grupy, a maleją w przypadku występowania wspólnego celu między grupami i otwartości kanałów komunikacyjnych (Sherif, 1958). Jednak kolejne badania wykazały, że uprzedzenia pojawiają się również w przypadku braku konfliktu między grupami. Tajfel i Turner (1979) zaproponowali teorię tożsamości społecznej, która rozwija teorię realistycznego konfliktu poprzez argumentację, że sama przynależność do grupy jest wystarczająca do powstania uprzedzeń wobec grupy obcej. Autorzy sugerują, że z przynależnością do grupy powiązane jest dążenie do tworzenia jej pozytywnego obrazu, co można osiągnąć m.in. poprzez przekonanie, że grupa własna jest lepsza od grupy obcej (Hogg, 2006). Tajfel i Turner (1979) argumentowali, że poprzez tworzenie pozytywnego obrazu grupy własnej (i tym samym często dewaluację grupy obcej), ludzie podnoszą swoją samoocenę, która jest powiązana z tożsamością społeczną. Hipoteza ta jednak została porzucona ze względu na liczne badania, w których sprawdzono, że niska samoocena nie przewiduje uprzedzeń i nie wzrasta w powtarzalny sposób w wyniku dyskryminowania innych grup (Rubin i Hewstone, 1998).

Ponadto, nawet kategoryzacja, np. przypisanie do sztucznej grupy w ramach badania, już sama w sobie powoduje faworyzowanie grupy, do której zostało się przypisanym (np. Eckel i in. 2022). Co istotne, uprzedzenia i faworyzowanie grupy własnej jest powiązane z poziomem identyfikowania się z własną grupą.

Psychologiczne uwarunkowania wzmacniania uprzedzeń

Kolejnym rozwinięciem teorii identyfikacji społecznej, które wyjaśnia indywidualne różnice w nasileniu uprzedzeń, jest pojęcie kolektywnego narcyzmu. Kolektywny narcyzm to przekonanie na temat własnej grupy, którego kluczowymi elementami są jej nadmiernie pozytywny obraz oraz przekonanie o jej wyjątkowości (Golec de Zavala i in., 2009, 2019). Ponadto, na kolektywny narcyzm składa się przekonanie, że własna grupa nie otrzymuje uznania i nie jest traktowana w uprzywilejowany sposób, co jej się należy ze względu na wyższość tejże grupy nad innymi (Golec de Zavala i in. 2019). W wielu badaniach wykazano, że kolektywny narcyzm jest powiązany z nasileniem uprzedzeń wobec różnych grup (m.in. narodowych, etnicznych itd.). Kolektywny narcyzm może być również mierzony w odniesieniu do różnych grup, do których należy osoba (m.in. narodowych, płciowych itp.) (Golec de Zavala i in. 2019). Możliwe, że osoby, które uważają, że jako rodzice nie są doceniani przez innych, będą charakteryzować się szczególnie silnymi uprzedzeniami wobec osób, które nie chcą mieć dzieci.

Inne czynniki, które mogą mieć znaczący wpływ na powstawanie uprzedzeń to społeczne nastawienia (inaczej też ideologie międzygrupowe) (Sibley i Duckitt, 2008). Jednym z takich nastawień, które w szczególny sposób skupia się na osobach naruszających tradycyjne role grupowe jest prawicowy autorytaryzm (RWA). To społeczne nastawienie składa się z autorytaryzmu (rozumianego jako silna kontrola społeczna), konserwatyzmu (rozumianego jako podporządkowanie autorytetom) i tradycjonalizmu (rozumianego jako konwencjonalizm, posiadanie tradycyjno-prawicowych przekonań społeczno-politycznych) (Duckitt i Bizumic, 2013). Ponadto prawicowy autorytaryzm jest powiązany z dążeniem do świata społecznego, w którym panuje kolektywne bezpieczeństwo, nawet jeśli wymaga to poświęcania autonomii jednostki (Duckitt i Bizumic, 2013). Prawicowy autorytaryzm charakteryzuje się dużą stabilnością w czasie i zdaje się również być powiązany z cechami biologicznymi (Ludeke i Krueger, 2013), dlatego rozważany jest również jako cecha osobowości, jednak częściej uznawany jest za społeczne nastawienie lub ideologia, która powiązana jest z różnymi cechami osobowości (Sibley i Duckitt, 2008).

Choć inne nastawienia społeczne, takie jak orientacja na dominację społeczną (przekonanie, że niektóre grupy w sposób naturalny powinny dominować nad innymi),

uzasadnianie systemu (przekonanie, że status quo między grupami powinien być zachowany jako korzystny system) oraz esencjalizm (przekonanie, że grupy społeczne istnieją jako konsekwencja różnic biologicznych i w związku z tym są niezmiennie), również w znaczącym stopniu potrafią uzasadnić obecność uprzedzeń w przekonaniach człowieka, to w zależności od cechy/postawy, różny jest obiekt wrogości i uprzedzeń (Fiske i Taylor, 2017). I tak dla orientacji na dominację społeczną typowym celem uprzedzeń będzie grupa, która zagraża dominacji i wyższości grupy własnej w hierarchii społecznej; w uzasadnianiu systemu, celem tym będą grupy, które próbują zaburzyć dotychczasowy porządek społeczny, natomiast w esencjalizmie celem będą grupy, których cechy są powiązane z biologią (np. płciowe lub rasowe) (Fiske i Taylor, 2017). W przypadku prawicowego autorytaryzmu głównym celem uprzedzeń stają się osoby, które nie zgadzają się z dotychczasowymi wartościami i swoimi poglądami zagrażają szeroko rozumianemu bezpieczeństwu grupy (Duckitt i Bizumic, 2013). Tak postrzegana może być grupa osób dobrowolnie bezdzietnych, która odrzuca tradycyjną wartość jaką jest posiadanie dzieci, jak również zagraża bezpieczeństwu grupy, poprzez brak zaangażowania w jej międzypokoleniowe przetrwanie, jak i chociażby nie wspierając systemu emerytalnego (ostatni argument choć trafny w Polsce, może nie być adekwatny w innych krajach).

Wśród innych czynników, które przewidują wyższe nasilenie uprzedzeń znajdują się również cechy osobowości. W rozległej metaanalizie Sibley i Duckitt (2008) wykazali, że niskie nasilenie otwartości na doświadczenia i ugodowości pozostają w związku z uprzedzeniami. Jednak efekt tych cech osobowości na uprzedzenia jest mediowany przez orientację na dominację społeczną (efekt ugodowości) i prawicowy autorytaryzm (efekt otwartości) (Sibley i Duckitt, 2008).

Istotnym czynnikiem, który jest korelatem uprzedzeń (w tym wobec ODB) jest również religijność (która bywa łączona zarówno z prawicowymi przekonaniem, jak i z podporządkowaniem autorytetom (Malka i in., 2012; Teymoori i in., 2014)). Wykazano, że katolicy są bardziej negatywnie nastawieni wobec ODB niż osoby wyznań protestanckich lub ateści (Peterson, 1983). We współczesnych badaniach również wykazano, że religijność jest powiązana z uprzedzeniami wobec dobrowolnie bezdzietnych (m.in. Dimitrova i Kotzeva, 2022; Maftai i in. 2021, Uecker i in. 2022), co może wynikać z pronatalistycznej natury różnych religii (np. chrześcijaństwo; McElwee, 2015).

Uprzedzenia z perspektywy psychologii poznawczej

Wpływ przekonań, takich jak kolektywny narcyzm i nastawień, takich jak prawicowy autorytaryzm na nasilenie uprzedzeń w syntetyczny sposób prezentują psychologowie poznawczy, proponując mechanizm powstawania i funkcjonowania uprzedzeń wraz z

uzasadnieniem, jak przekonania i niektóre cechy osobowości mogą go moderować. Z perspektywy psychologii poznawczej uprzedzenia, czyli (jak wspomniano we wstępie podrozdziału) postawa, stanowi ogniwo, które łączy bodziec (np. zauważenie członka obcej grupy) i formę regulacji (np. dyskryminację, przeżywanie emocji) (Fiske i Taylor, 2017). Postawa wpływa na interpretację bodźca i toruje wyuczone sposoby odpowiedzi na niego.

Postawy kształtowane są przede wszystkim (choć oczywiście nie tylko), pod wpływem otoczenia społecznego (w tym rodziców, nauczycieli, rówieśników), które, jak wspomniano przy analizie teorii społecznego uczenia się, naucza różnego rodzaju stereotypów i nastawień – zwłaszcza wobec tych grup, które posiadają obcą kulturę lub inne cechy (takie jak np. rasa) niż grupa danej osoby (Wojciszke, 2009). Tak wykształcone postawy następnie w różny sposób modyfikują przetwarzanie informacji – np. mogą porządkować proces zapamiętywania w taki sposób, że informacje, które nie pasują do kontekstu sytuacji lub do sformułowanej oceny nie są zapamiętywane (lub są zapamiętywane słabiej) (np. Lingle i in. 1979). Silna, ugruntowana postawa (najczęściej występująca u osób w wieku średnim) wiąże się również z mniejszym prawdopodobieństwem słuchania i skutecznego odbierania komunikatów perswazyjnych mających na celu jej zmianę (Fiske i Taylor, 2017). W przypadku, kiedy dana postawa jest łatwa do przywołania do świadomości, informacje, które są z nią zgodne są przyswajane łatwo, natomiast przyswojenie sprzecznych informacji jest utrudnione, gdyż wymaga więcej zasobów (Sherman i in., 2005). Postawa jest też podatna na obecność grupy, przy której uprzedzenia wobec obcych mogą stawać się bardziej radykalne, zwłaszcza w sytuacji, kiedy członkowie grupy nie mogą być wyróżnieni jako osobne jednostki (Sassenberg i Postmes, 2002).

Poza socjalizacją, oddziaływaniem grupy oraz osobistymi doświadczeniami z członkami danej grupy na uprzedzenia wpływ mają również posiadane ideologie, jak i przekonania. I tak pod wpływem wspomnianego wcześniej prawicowego autorytaryzmu identyfikowane są grupy wrogie wobec których, zgodnie z ideologią, należy być uprzedzonym (czyli grupy o poglądach innych niż konserwatywne), jak również legitymizowana zostaje ich dyskryminacja poprzez nadanie jej celu, którym jest zapewnienie bezpieczeństwa społecznego dzięki podporządkowaniu się autorytetom (Duckitt i Bizumic, 2013). Kolektywny narcyzm, również dostarcza uzasadnienia dla wrogości wobec grupy obcej (nie bycie wystarczająco docenioną grupą) oraz wspiera kształtowanie się negatywnych postaw wobec wszelkich grup obcych (Golec de Zavala i in. 2019).

Na zakończenie prezentacji koncepcji poznawczej na temat funkcjonowania uprzedzeń, należy wspomnieć o możliwościach ich modyfikacji. Tak jak każda postawa, również uprzedzenia są możliwe do zmiany - choć często jest to trudne. Jednak w przeciwieństwie do

postaw w ogóle, redukcja uprzedzeń jest istotnym społecznie tematem, ponieważ uprzedzenia mogą prowadzić do dyskryminacji i krzywdy (zarówno psychicznej, jak i fizycznej). Dla zmiany postaw znaczenie ma bardzo wiele różnych czynników, w tym m.in. atrakcyjność osoby próbującej zmienić postawę, wiarygodność tejże osoby, chęć przypodobania się grupie, która dzieli daną postawę, potrzeba domknięcia poznawczego czy też zrozumiałość komunikatu (Fiske i Taylor, 2017). W modelu prawdopodobieństwa opracowania (Elaboration Likelihood Model; Petty i Cacioppo, 1986), do zmiany postaw prowadzą dwie ścieżki: centralna, w której argumenty perswazyjne są analizowane w sposób logiczny i refleksyjny oraz peryferyjna, w której czynniki poboczne, takie jak wspomniana wcześniej atrakcyjność osoby, która przekazuje nam argumenty perswazyjne, mają kluczowe znaczenie dla modyfikacji postawy. Wybór ścieżki, która zostanie przez osobę wykorzystana do przetworzenia informacji (tj. skupienie się na czynnikach pobocznych vs skupienie się na meritum argumentów) zależy przede wszystkim od dostępności zasobów – jeśli jest ich dużo, to argumenty perswazyjne przetwarza drogą centralną, natomiast w przypadku, kiedy zasobów (lub motywacji do ich użycia) jest mało, osoba analizuje komunikat perswazyjny drogą peryferyjną (Petty i Cacioppo, 1986). Droga centralna kojarzona jest z długotrwałą zmianą nastawienia, natomiast droga peryferyjna powoduje raczej krótkotrwałe zmiany, które są bardziej podatne na kontrargumenty (Wanat, 2011).

Alternatywnie do metod, które bazują na próbie zmiany przekonań wewnątrz postawy, niektóre działania mające na celu redukcję uprzedzeń próbują osiągnąć ten efekt poprzez zmiany w funkcjonowaniu jednostki. Golec de Zavala z zespołem (2024) wykazała, że 6-tygodniowy trening mindfulness pozwala redukować uprzedzenia wobec różnych grup, poprzez osłabienie związku między uprzedzeniami a kolektywnym narcyzmem. Natomiast Crisp i Turner (2011) zaproponowali model CPAG (Categorization-Processing-Adaptation-Generalization), w ramach którego zmiana postawy następuje w wyniku zwiększenia elastyczności poznawczej poprzez doświadczanie różnorodności, która jest sprzeczna z posiadanymi przez jednostkę stereotypami. Autorzy zastrzegają jednak, że o skuteczności takiego działania decyduje dostępność zasobów poznawczych odbiorcy oraz jego zaangażowanie w doświadczanie tejże różnorodności. Jeszcze inną metodą redukcji uprzedzeń jest tzw. efekt ekspozycji, który zakłada, że im częściej ma się kontakt z jakąś grupą (np. oglądając zdjęcia tej grupy lub czytając opisy jej dotyczące), tym bardziej zwiększa się preferencja wobec niej (np. Zebrowitz i in. 2008). W jednym z eksperymentów sprawdzono, że czytanie neutralnych opisów osób transseksualnych zmniejszało uprzedzenia wobec nich i zwiększało poparcie dla praw osób transpłciowych (Flores i in. 2018). Z teoretycznego punktu

widzenia interesujące jest czy metoda, która zakładałaby ekspozycję osób z obcej grupy w sposób niestereotypowy (tym samym, przy skutecznej manipulacji, prowadzący do zwiększenia elastyczności poznawczej), również byłaby skuteczna w redukowaniu uprzedzeń i czy efektywność takiej metody byłaby większa lub mniejsza niż stosowanie tych metod w izolacji.

Powstawanie uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych – ujęcie własne

W poszukiwaniu etiologii uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych podjęto próbę zbudowania modelu teoretycznego (rysunek 1), który uwzględnia dotychczasowe wyniki badań. Uprzedzeniami wobec ODB nazywa się tutaj negatywną postawę wobec osób, które nie chcą mieć dzieci, która składa się z komponentu behawioralnego (tj. zachowań i gotowości do nich), emocjonalnego i poznawczego (np. Bohner i Wanke, 2002). Taka postawa może występować w strukturze psychicznej jednostki, choć nie musi być stale obecna w świadomości i może zostać aktywowana pod wpływem odpowiedniego bodźca.

Główną funkcją uprzedzeń (jak i postaw w ogóle) jest oddziaływanie na interpretację bodźców. W przypadku ODB obecność lub działanie osoby z tej grupy może aktywizować postawę sprawiając, że zaczyna ona pełnić funkcje regulacyjne (w tym często, choć nie zawsze, postawa staje się wtedy uświadomiona). Uprzedzenia te wpływają na interpretację bodźca i prowadzą do odpowiedzi, która – podobnie jak postawa – może mieć charakter behawioralny, emocjonalny lub poznawczy. Co ważne, negatywna odpowiedź wynikająca z uprzedzeń może dodatkowo je wzmacniać (Barlow i in., 2012).

Przykładowo, osoba uprzedzona wobec ODB może uważać, że osoby te są niedojrzałe i leniwe, może odczuwać złość i smutek myśląc o nich oraz nie udzielać im pomocy i wykluczać je z grona swoich znajomych. W przypadku, w którym taka uprzedzona osoba spotyka ODB w pracy, gdzie prosi ona o pomoc w wykonaniu zadania, postawa staje się aktywna i następuje interpretacja bodźca w odniesieniu do postawy. W takim wypadku przywołane do świadomości zostaje lenistwo ODB, zaczyna być odczuwana złość wobec nich oraz obecna jest niechęć do udzielania pomocy – i w ten sposób osoba zareaguje na tę sytuację – pomyśli, że kolega z pracy jest leniwy, poczuje gniew i odmówi mu pomocy. Pomimo tego, że postawa jest szersza (tj. przekonanie o niedojrzałości ODB, wykluczanie ich z grona znajomych i odczuwanie smutku), to wywoła ona taką odpowiedź, która jest stosowna do interpretowanego bodźca.

Dla zrozumienia treści uprzedzeń, czyli tego, jakie zawierają przekonania, emocje i zachowania, istotna jest świadomość procesu formowania się tejże postawy. W zależności od tego jakie czynniki biorą udział w kształtowaniu się uprzedzeń, mogą one mieć różną treść. Również w zależności od adresata uprzedzeń, inne czynniki mogą mieć znaczenie (np. w przypadku uprzedzeń wobec osób o lewicowych poglądach prawdopodobnym czynnikiem

mógłby być prawicowy autorytaryzm – natomiast w przypadku uprzedzeń wobec osób o prawicowych poglądach, raczej nie miałby on tak dużego znaczenia).

Rola kontekstu i cech jednostkowych w kształtowaniu się uprzedzeń wobec ODB

Na podstawie przeglądu literatury założono, że postawa wobec ODB kształtuje się pod wpływem wielu różnych czynników. Po pierwsze, istotny jest kontekst społeczno-kulturowy określający nastawienia interpersonalne. Normy kulturowe mogą w znaczącym stopniu określać akceptowalność dobrowolnej bezdzietności i choć jej pełna aprobata jest rzadka, to może być ona mniej lub bardziej stygmatyzowana (Ibisomi i Mudege, 2014; Merz i Liebroer, 2012). Istotnym elementem kontekstu jest również dostępność zasobów koniecznych do posiadania dziecka i zapewnienia mu dobrostanu. W sytuacji, w której brakuje zasobów dla własnego potomstwa, niechęć innych osób do jego posiadania może być widziana bardziej pozytywnie. Również sytuacja geopolityczna może mieć znaczenie na postawę wobec ODB - w obliczu wojny i klęsk żywiołowych niechęć do sprowadzania dzieci na świat w trudnej sytuacji może być postrzegana jako troska o swoje niepoczęte potomstwo (wykazano, że trudna sytuacja taka jak wojna czy kryzys ekonomiczny skutkuje wstrzymaniem się od prokreacji w skali populacji; Rowland, 2007). Z drugiej strony jednak, wstrzymanie się od prokreacji (szczególnie po wojnie, kiedy w skali populacji następuje wzrost urodzeń; Rowland, 2007) może też być widziane jako brak zaangażowania w odbudowę własnej grupy społecznej. Istotnym elementem kontekstu jest ponadto bezpieczeństwo osób w późnej dorosłości, czyli po ukończeniu aktywności zawodowej. Jeśli brakuje stabilnego i sprawnie funkcjonującego systemu emerytalnego i opiekuńczego, osoby dobrowolnie bezdzietne mogą być postrzegane jako przyczyniające się do podtrzymywania systemu emerytalnego w mniejszym stopniu, ze względu na brak potomstwa, które mogłoby zasilać przyszłe składki emerytalne.

Następnym elementem, który może wpływać na treść postawy wobec ODB jest psychologiczna charakterystyka jednostki. Jak wykazano, różne predyspozycje, przekonania i światopoglądy są powiązane z uprzedzeniami w ogóle i mogą predestynować do wykształcenia się negatywnej postawy wobec członków obcej grupy. Cechy te często mają uniwersalny charakter (tzn. nie ma znaczenia przedmiot postawy), jednak w zależności od obiektu wobec którego kształtowana jest postawa, znaczenie poszczególnych cech indywidualnych może się różnić.

Wiedza jednostki na temat osób dobrowolnie bezdzietnych a uprzedzenia wobec nich

Istotny wpływ na postawę wobec ODB ma również jednostkowa wiedza, jaką reprezentuje dana osoba na temat bezdzietnych z wyboru. Wiedza ta kształtuje się w efekcie bezpośrednich kontaktów z ODB (które mogą być rzadkie) oraz wiedzy i przekonań

funkcjonujących w obiegu społecznym - głównie w przestrzeni medialnej, w której spotyka się zarówno osoby wyrażające swoje silne, niepoparte dowodami poglądy, jak i również te, które swoje wypowiedzi starają się tworzyć na podstawie rzetelnych, naukowych źródeł. Z tego względu, poznanie czynników związanych z decyzją o braku prokreacji, jak i ogólnej charakterystyki ODB, pozwala lepiej zrozumieć zarówno samą grupę bezdzietnych z wyboru, jak i to, w jaki sposób jest ona postrzegana (tj. trafny czy zniekształcony).

Poniżej zaprezentowane zostały czynniki, które mogą wpływać na decyzję prokreacyjną osoby dorosłej. Choć same w sobie nie są one bezpośrednio powiązane z powstawaniem uprzedzeń wobec ODB, to sposób w jaki są one postrzegane przez osobę, która kształtuje swoją postawę wobec ODB może prowadzić do kształtowania się konkretnego obrazu i przekonań na ich temat. W tym fragmencie w każdym akapicie prezentowany jest czynnik, który może wpływać na decyzję prokreacyjną osoby dobrowolnie bezdzietnej oraz to, jak postrzeganie tego czynnika przez innych może wpływać na kształtowanie się ich uprzedzeń wobec ODB.

Dla podjęcia decyzji o braku prokreacji znaczenie ma m.in zdrowie danej osoby, w tym również choroby, które mogłyby być przekazane dziecku. Wpływ na decyzję mogą mieć również potencjalne schorzenia, które utrudniłyby lub uniemożliwiłyby pełnienie roli rodzica w satysfakcjonujący sposób (np. w badaniach wykazano związek między niechęcią do posiadania dzieci a posiadaną chorobą i obawami przed jej przekazaniem; Marii i in. 2007). Postrzeganie dobrowolnej bezdzietności w kontekście zapobiegania przekazaniu choroby genetycznej potomstwu może być odbierane bardziej pozytywnie – jako przejaw troski o dziecko – w przeciwieństwie do zaburzeń, które mogą utrudniać sprawowanie opieki nad nim (np. mizofonii).

Kolejnym istotnym elementem mającym wpływ na decyzję prokreacyjną są czynniki interpersonalne. Oprócz wcześniej wspomnianego kontekstu, który może wpływać na decyzję poprzez odniesienie opisywanych sytuacji do własnych doświadczeń, duże znaczenie mają także relacje z innymi ludźmi. Można tutaj wyróżnić trzy kluczowe zagadnienia. Pierwsze, to bycie w bliskim związku – jako, że rodzicielstwo jest obciążającym zadaniem oraz najczęściej jest wynikiem kontaktu seksualnego z partnerem lub partnerką (w Europie w zależności od kraju w małżeństwach (brakuje niestety danych na temat stałych związków pozamałżeńskich) rodzi się od 40 do 90% dzieci; Eurostat, 2020), bycie w stabilnym związku może być istotnym wątkiem rozważanym przez osobę podczas podejmowania decyzji prokreacyjnej. Jeśli brak partnera postrzegany jest jako implikujący dobrowolną bezdzietność osoby, może ona spotkać się z brakiem akceptacji i bagatelizowaniem jej decyzji, co podyktowane byłoby przekonaniem,

że taka osoba może w przyszłości znaleźć partnera jak i przekonaniem, że opieka nad dzieckiem jest możliwa do podjęcia nawet przez samotnego rodzica.

Z drugiej strony, to właśnie partner może wywierać presję do podjęcia się rodzicielstwa (np. Piotrowski i in. 2024). Podobną presję może też wywierać rodzina, a nawet szeroko pojęta grupa społeczna (Piotrowski i in. 2024; Smith i in, 2020). Jeśli takie naciski występują, a osoba trwa w swojej decyzji o bezdzietności, może być uznana za egoistyczną, ponieważ nie uwzględnia potrzeb swoich rodziców i swojego partnera. Ze względu na kodeks kulturowy w którym prokreacja jest domyślną ścieżką w dorosłości, posiadanie dzieci wbrew sobie by uszczęśliwić partnera może być postrzegane jako naturalne.

Trzecim elementem jest dostępne wsparcie społeczne, czyli antycypowane zasoby pomocne w wychowaniu dziecka (w badaniach wykazano m.in., że wsparcie społeczne zwiększa poczucie własnej skuteczności jako matki i zmniejsza ryzyko depresji poporodowej; Leahy-Warren i in., 2012). Poza wsparciem społecznym, istotnymi zasobami są również te ekonomiczne, które w znacznym stopniu determinują postrzeganą możliwość podjęcia się opieki nad dzieckiem na satysfakcjonującym dla siebie poziomie (Garncarek, 2022). W przypadku, gdy dobrowolna bezdzietność jest postrzegana jako wynik niechęci do inwestowania zasobów ekonomicznych, może być ona odbierana jako przejaw niedojrzałości, wskazujący na preferencję dla wygody i przyjemności zamiast podjęcia się tradycyjnej roli osoby dorosłej.

Kolejny blok czynników mających wpływ na decyzje, dotyczą ściśle samej osoby, która tę decyzję podejmuje. Istotne są tutaj deklarowane, a przede wszystkim doświadczane wartości (np. czy dla danej osoby dziecko stanowi wartość autoteliczną; Slany, 2002), jaką ma wizję dorosłego życia (Janowicz, 2022), jak również czy posiada predyspozycje osobowościowe, które (jej zdaniem) są potrzebne do posiadania i wychowania dziecka (np. Langdridge i in., 2005). W przypadku, w którym dobrowolna bezdzietność jest postrzegana jako wynikająca z braku wiary w zdolności do opieki nad dzieckiem lub z braku potrzeby do jego posiadania, taka decyzja może być postrzegana jako indywidualny wybór ścieżki życiowej. Jednak w tym wypadku istotna będzie kulturowa norma (jak i stopień jej internalizacji), a konkretnie to, w jakim stopniu według niej dopuszczalne jest to, że zdrowa osoba może nie chcieć mieć dzieci. Podobnie rezygnacja z rodzicielstwa w wyniku posiadanej wizji życia, które wyklucza lub utrudnia podjęcie się roli rodzica (np. częste zmiany miejsca zamieszkania) może być postrzegana z jednej strony jako dojrzałość w nienarażaniu dziecka na negatywne doświadczenia. Jednak z drugiej strony taki styl życia może być postrzegany jako tymczasowy, który należy zakończyć odpowiednio wcześniej by móc podjąć się roli rodzica.

Ważny jest ponadto sposób, w jaki przebiegał rozwój psychospołeczny danej osoby – w zależności od tego, jakie cechy będące efektem rozwoju psychospołecznego osoba posiada, może to później wpłynąć na decyzję o posiadaniu dziecka (np. niskie nasilenie podstawowej ufności może sprawić, że osoba widzi przytłaczające ryzyka dla pomyślności rozwoju swojego dziecka; w badaniu wykazano, że decyzja prokreacyjna różnicuje osoby dorosłe pod względem cech, które są efektami rozwoju psychospołecznego (Ciesielski, 2021). Osoba, której decyzja o rezygnacji z prokreacji jest postrzegana jako wynikająca z braku ufności do bezpieczeństwa na świecie może być traktowana protekcyjnie.

Wspomniane czynniki składają się w różnym stopniu (znaczenie danego czynnika będzie znacznie zindywidualizowane) na motywacje do (nie)posiadania dziecka. Motywacje te są różnie postrzegane przez innych, w mniej lub bardziej trafny sposób, a wiedza ta następnie jest interpretowana przez daną osobę. Jednostka dokonuje analizy, o kształcie której decydują kontekst jej życia oraz indywidualne cechy osobowe, uznawane wartości i światopogląd. Ostateczna ewaluacja osoby dobrowolnie bezdzietnej staje się postawą, która, w przypadku negatywnej oceny, stanowi podstawę uprzedzeń.

Przy powyższych czynnikach zaproponowano przede wszystkim taką ich interpretację, która mogłaby się przyczyniać do powstawania uprzedzeń. Większość tych czynników może być jednak interpretowana neutralnie, szczególnie w przypadku, w którym osoba przyjmuje założenie o autonomii decyzji prokreacyjnych jako prawa człowieka do samostanowienia o sobie i swoim życiu.

Redukowanie uprzedzeń

Działania mające na celu redukcję uprzedzeń wpływają na postawę na różne sposoby. Niektóre metody, takie jak trening mindfulness działają na sposób funkcjonowania jednostki (np. Golec de Zavala i in. 2024) i przez to redukują uprzedzenia. Inne metody (np. wywoływanie niestereotypowego myślenia) próbują zredukować uprzedzenia poprzez zwiększanie elastyczności poznawczej (np. Crisp i Turner, 2011). Modyfikacja konkretnych elementów postawy (np. redukcja poczucia niepewności względem obcej grupy poprzez jej ekspozycje powodujące swego rodzaju „oswojenie się” z daną grupą, np. Petty i Cacioppo, 1986) może również redukować uprzedzenia. W ramach tej pracy zaproponowano nową metodę, która bazuje na niestereotypowej ekspozycji grupy wobec której osoba jest uprzedzona, która z jednej strony powinna zwiększyć elastyczność poznawczą, a z drugiej zapewnić lepsze oswojenie z obcą grupą. Alternatywnie, można próbować dokonać zmiany przekonań na których bazuje postawa – czy to drogą centralną poprzez przekonywanie jednostki argumentami, czy peryferyjną poprzez uatrakcyjnianie stanowiska alternatywnego

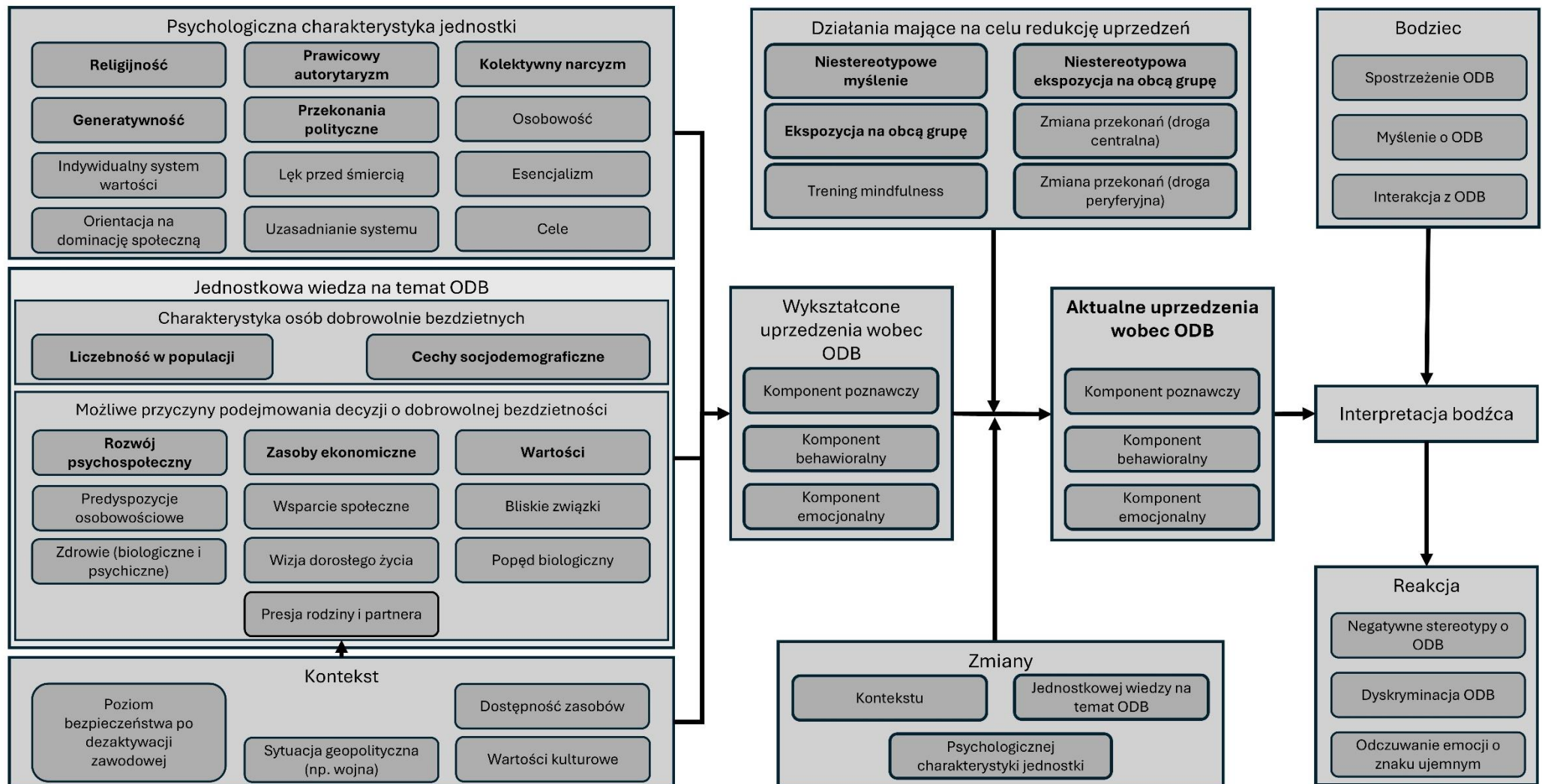
(np. Zebrowitz i in., 2008). Żadna z licznych w literaturze metod redukcji uprzedzeń nie jest specyficzna pod względem sposobu działania (tj. może być stosowana w odniesieniu do uprzedzeń wobec różnych grup – różnić się będzie ewentualnie treść np. argumentów perswazyjnych). Dlatego wybierając metody modyfikacji negatywnej postawy wobec ODB kierowano się ich potencjałem zastosowania (np. metoda taka jak epizod wspólnego zaangażowania nie wydaje się możliwa do implementacji na znaczącą skalę w odniesieniu do osób dobrowolnie bezdzietnych).

Testowanie modelu

Ze względu na obszerność modelu, w ramach projektu doktorskiego sprawdzone zostały tylko niektóre jego elementy. Empirycznej weryfikacji poddana została relacja między prawicowym autorytaryzmem i kolektywnym narcyzmem a uprzedzeniami wobec ODB, ponieważ są to zmienne, które teoretycznie mają silne uzasadnienie do posiadania dużej mocy predykcyjnej, co wykazano w poprzedniej części pracy. Sprawdzone również relację z religijnością, którą wyróżniono w przeszłości jako predyktor uprzedzeń wobec ODB, jednak nie sprawdzono, czy zachodzą jakieś interkorelacje między nią a innymi zmiennymi takimi jak prawicowy autorytaryzm czy kolektywny narcyzm. Eksploracyjnie sprawdzono także potencjalną rolę generatywności w przewidywaniu uprzedzeń wobec ODB jako, że cecha ta jest w dużym stopniu zależna od obecności kolejnych pokoleń. Następnie przeprowadzono analizę charakterystyki ODB, aby określić ich częstość występowania w populacji, zrozumieć ich motywacje do dobrowolnej bezdzietności oraz ich cechy socjo-demograficzne, co dostarczyło danych na ich temat. Dodatkowo, podjęto próbę teoretycznego wkładu w temat znaczenia rozwoju psychospołecznego w kontekście decyzji prokreacyjnych, co zostało częściowo zweryfikowane empirycznie w przeszłości (Ciesielski, 2021). Na koniec przeprowadzono weryfikację trzech metod redukcji uprzedzeń wobec ODB, które uznano za najbardziej obiecujące pod względem ich praktycznego zastosowania, ponieważ charakteryzują się one niskimi wymaganiami w zakresie zaangażowania ze strony odbiorcy oraz stosunkowo niskimi kosztami finansowymi przy wdrażaniu na szeroką skalę (tj. wywoływanie niestereotypowego myślenia, ekspozycję na ODB oraz syntezę tychże dwóch metod).

Rysunek 1

Model teoretyczny powstawania i redukcji uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych

Adnotacja. Opracowanie własne na podstawie przeglądu literatury. Pogrubioną czcionką zaznaczono elementy modelu adresowane w publikacjach stanowiących podstawę dysertacji.

Problematyka badań własnych

W wyniku przeglądu literatury zidentyfikowano kilka obszarów, których rozwinięcie uznano za wartościowe z perspektywy badań nad uprzedzeniami wobec dobrowolnej bezdzietności. Po pierwsze, jak wspomniano we wstępie, powszechnie przywoływane teorie rozwoju człowieka, w tym teoria rozwoju psychospołecznego Eriksona, nie poruszają tematu dobrowolnej bezdzietności. W konsekwencji sugeruje to, jakoby nieposiadanie dzieci było stanem, który jest nienormatywny, co daje dodatkowe podstawy do traktowania dobrowolnej bezdzietności jako egoizmu i odstępstwa od normy (tak postrzegano ODB np. w badaniach Rich i in, 2011). Po drugie, brakuje koncepcji, która opisywałaby dobrowolną bezdzietność jako wynik rozwoju psychospołecznego oraz kształtowania się tożsamości.

Istotną luką w wiedzy na temat dobrowolnej bezdzietności jest również niedostateczna świadomość cech demograficznych oraz motywacji osób dobrowolnie bezdzietnych w Polsce. Istotne było sprawdzenie, po pierwsze, jakie cechy socjo-demograficzne, takie jak miejsce zamieszkania, wiek, światopogląd różnicują osoby, które nie chcą mieć dzieci od tych, które chcą je mieć, lub które je mają. Po drugie, istotna była analiza motywacji do nieposiadania dzieci wśród dorosłych Polaków przeprowadzona na licznej próbie. Uzupełnienie tych luk pozwoliło na przedstawienie dobrowolnie bezdzietnych Polaków jako zróżnicowanej grupy o różnych motywach, co stanowi obraz odmienny od tego, który jest obecny w kulturze.

Trzecim obszarem, którego zaadresowanie zostało uznane za wartościowe, jest kwestia uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych – temat ten jest w Polsce zaniedbany i brakuje nie tylko badań, ale również narzędzi, które pozwalałyby mierzyć uprzedzenia wobec osób, które nie chcą mieć dzieci. Stworzenie takiego narzędzia było niezbędne, żeby móc rozpocząć badania ilościowe w tym temacie.

Czwartym obszarem, który wymagał eksploracji z perspektywy zarówno polskiej, jak i światowej psychologii, jest zagadnienie cech psychologicznych, które są powiązane z występowaniem uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych. Takie badania relacjonowane są w literaturze światowej, jednak skupiają się one na światopoglądzie i religijności, pomijając cechy takie jak prawicowy autorytaryzm czy kolektywny narcyzm. Zgłębienie tego zagadnienia pozwoliło na lepsze zrozumienie z jakimi cechami są powiązane uprzedzenia wobec osób, które nie chcą mieć dzieci oraz w jaki sposób te zmienne wchodzą ze sobą w relacje.

Ostatni obszar, który został zbadany, dotyczył sposobów redukcji uprzedzeń wobec ODB. W momencie pisania dysertacji nie znaleziono innych publikacji, które poruszałyby ten

temat – dlatego za istotne zostało uznane przeprowadzenie takiego badania. Eksploracja tego zagadnienia pozwoliła na poszerzenie wiedzy na temat redukcji uprzedzeń wobec ODB.

Na podstawie opisanych luk w wiedzy, sformułowano następujące cele ogólne i szczegółowe pracy doktorskiej:

- A. Przedstawienie osób dobrowolnie bezdzietnych z perspektywy rozwojowej, demograficznej i motywacyjnej w celu dostarczenia wiedzy na temat decyzji i doświadczeń osób bezdzietnych z wyboru.
 - 1. Sformułowanie możliwych ścieżek rozwojowych osób dobrowolnie bezdzietnych w ramach koncepcji Eriksona.
 - 2. Zbadanie cech socjo-demograficznych osób dobrowolnie bezdzietnych oraz sprawdzenie, jak powszechne jest ich występowanie w polskim społeczeństwie.
 - 3. Sprawdzenie jakie są motywacje dobrowolnej bezdzietności wśród osób, które nie chcą mieć dzieci.
- B. Stworzenie fundamentów do badania negatywnych postaw wobec osób dobrowolnie bezdzietnych w Polsce.
 - 1. Stworzenie narzędzia do pomiaru uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych.
 - 2. Weryfikacja potencjalnych predyktorów uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych.
 - 3. Zaprojektowanie i walidacja metody redukcji uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych.

Tabela 2 prezentuje podsumowanie przeprowadzonych w ramach tej dysertacji badań. W dalszej części pracy omówione zostały publikacje adresujące powyższe cele.

Tabela 2*Podsumowanie badań prezentowanych w ramach pracy doktorskiej*

	Publikacja 2		Publikacja 3		Publikacja 4	Publikacja 5
	Badanie 1	Badanie 2	Pilotaż 1	Pilotaż 2	Bad. walidacyjne	
Realizowany cel	A.2	A.3	B.1	B.1	B.1	B.2
Charakter badania	Ilościowe – dobór warstwowy	Jakościowe	Ilościowe	Ilościowe	Ilościowe – dwa pomiary	Ilościowe - eksperymentalne
Prerejestracja	Nie	Nie	Nie	Nie	Tak	Tak
Dane online	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak
N (% kobiet)	665 (50%)	461 (77%)	155 (81%)	169 (82%)	T1: 216 (50%) T2: 126 (51%)	229 (51%)
Analizy	Regresja logistyczna	Analiza jakościowa oparta na teorii	CFA	CFA	CFA, EFA, korelacja, test t-studenta	Dwuczynnikowa ANOVA, analiza moderacji
Gratyfikacja dla uczestników	Tak	Nie	Nie	Nie	Tak	Tak
Najważniejsze wnioski	ODB to ok. 14% dorosłych w wieku prokreacyjnym i w większości nie różnią się demograficznie od osób mających lub chcących mieć dzieci.	Najczęstsze motywy dobrowolnej bezdzietności to brak potrzeby i niechęć do dzieci oraz pragnienie autonomii.	QPCF jest rzetelne, ale wymaga modyfikacji.	QPCF jest rzetelne i ma zakładaną strukturę jednoczynnikową.	QPCF jest rzetelnym i trafnym narzędziem do pomiaru uprzedzeń wobec ODB.	Kolektywny narcyzm, prawicowy autorytaryzm i prawicowe przekonania polityczne unikalnie przewidują uprzedzenia wobec ODB.
						Niestereotypowe zaprezentowanie ODB oraz materiał prezentujący niestereotypowe osoby daje największą szansę na redukcję uprzedzeń wobec ODB.

Publikacja 1

Ciesielski, P., Bakiera, L. (2022). Nastawienia rodzicielskie młodych dorosłych w kontekście rozwoju psychospołecznego – rozważania teoretyczne. W: L. Bakiera (red.), *Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie* (s. 87–101). Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM.

Wstęp

Prezentowany rozdział realizował cel A.1 poprzez stworzenie propozycji ścieżek rozwojowych osób dobrowolnie bezdzietnych w kontekście teorii Eriksona. Rozdział otwiera przegląd literatury w odniesieniu do zmian kulturowych w zakresie wzrostu autonomii reprodukcyjnej, zmiany nastawień rodzicielskich (m.in. odraczanie rodzicielstwa) oraz malejącego znaczenia dziecka dla dobrobytu ekonomicznego jednostki. Następnie, w rozdziale prezentowane są dotychczas wykazane różnice między ODB a rodzicami (m.in. wyższa ekstrawersja i większa akceptacja tradycyjnych ról płciowych u matek w porównaniu z kobietami dobrowolnie bezdzietnymi). Zaprezentowano również możliwą drogę rozwoju psychospołecznego osób dobrowolnie bezdzietnych.

Propozycja ujęcia dobrowolnej bezdzietności z perspektywy rozwoju psychospołecznego Eriksona

Erikson nie zaproponował, jak może wyglądać rozwój psychospołeczny osoby dobrowolnie bezdzietnej, dlatego w prezentowanym rozdziale przedstawiono propozycję w jaki sposób rozwiązanie dziecięcych kryzysów rozwojowych mogło doprowadzić do podjęcia decyzji o rezygnacji z rodzicielstwa oraz jak taka decyzja może wpływać na ryzyka i szanse rozwojowe na etapie dorosłości. Założono, że ODB mogą charakteryzować się niższym nasileniem podstawowej ufności, co może skutkować brakiem wiary w bezpieczeństwo własnego dziecka w (interpretowanym przez daną osobę) zagrażającym i niebezpiecznym świecie. Przypuszcza się, że ODB mogą charakteryzować się wyższym nasileniem autonomii, przez co wizja ograniczeń związanych z rodzicielstwem sprawia, że nie jest ono dla nich atrakcyjne. Zarówno ODB jak i rodzice mogą charakteryzować się podobnym nasileniem pracowitości (ponieważ ODB może zależeć w znaczącym stopniu na realizowaniu pracy zawodowej, natomiast rodzice podejmują się licznych dodatkowych obowiązków związanych z posiadaniem dziecka). Zakłada się, że zarówno decyzja o prokreacji, jak i o jej zaniechaniu może być przejawem dojrzałej tożsamości, jednak zaznaczono, że zarówno jedna i druga może być przejawem tożsamości niedojrzałej (u osób chcących mieć dzieci występuje ryzyko przyjęcia tożsamości lustrzanej np. od swoich rodziców; u ODB występuje ryzyko przyjęcia tożsamości negatywnej – choć jedna i druga może przekształcić się w dojrzałą formę

tożsamości). Wchodząc w dorosłość, ODB i rodzice mogą różnić się nasileniem intymności ze względu na różnice w konfliktach w związku intymnym, których rodzice doświadczają więcej – brak nieporozumień może być jednak również przejawem bardziej powierzchownych relacji. ODB są narażone na trudności w osiągnięciu generatywności, ze względu na brak możliwości jej realizowania w odniesieniu do własnego potomstwa – jest to jednak potencjalne ryzyko, ponieważ generatywność nie ogranicza się wyłącznie do swoich dzieci, w związku z czym ich brak nie jest determinujący. Finalnie integracja *ego* zdaje się zależeć od utożsamiania się z podjętą przez siebie decyzją prokreacyjną i tego czy była ona wymuszona (np. przez presję społeczną). Nie ma aktualnie przesłanek by zakładać, że stopień integracji *ego* zależny jest od posiadania dziecka.

Podsumowanie

Choć na podstawie różnych badań można zakładać różnice w rozwoju osób dobrowolnie bezdzietnych i rodziców, to nie ma aktualnie przesłanek by jednoznacznie stwierdzić, że dobrowolna bezdzietność wynika z nieprawidłowego rozwoju w dzieciństwie. Podobnie, nie ma przesłanek do stwierdzenia, że rozwój osób dobrowolnie bezdzietnych w dorosłości jest utrudniony przez sam fakt nieposiadania dziecka.

Ograniczenia

Prezentowany tekst stanowi wkład w rozwój teorii rozwoju psychospołecznego Eriksona, która jest jedną z częściej przywoływanych conceptualizacji rozwoju człowieka. Ponieważ jednak rozdział ten rozpatruje dobrowolną bezdzietność z perspektywy teoretycznej, brakuje w nim empirycznego sprawdzenia stawianych hipotez. Choć część założeń zdaje się być trafna w dotychczas przeprowadzonym badaniu (Ciesielski, 2021) to zagadnienie to wymaga dodatkowej weryfikacji empirycznej, zwłaszcza z perspektywy longitudinalnej.

Publikacja 2

Ciesielski, P., Bakiera, L. (2024). Childfreeness in Poland – group description and reasons behind not wanting to have children. *Current Psychology*, 43(39), 30644–30654. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06461-z>

Wstęp

Realizacja celu A.2 i A.3 nastąpiła poprzez przeprowadzenie dwóch badań, które opisane zostały w ramach publikacji nr 2. Pierwsze z badań ma charakter ilościowy, natomiast drugie jakościowy.

Badanie 1

Badanie pierwsze miało na celu zebranie odpowiedzi od dorosłych Polaków, używając doboru warstwowego (uwzględniającego płeć, wiek i miejsce zamieszkania) na temat ich decyzji prokreacyjnych. Za pomocą panelu badawczego Ariadna zebrano odpowiedzi od 1096 uczestników. Jednak po zastosowaniu kryterium wieku do 50. roku życia (co pozwoliło zawęzić próbę do dorosłych posiadających potencjał prokreacyjny – na podstawie średniego wieku menopauzy u kobiet; De Bruin i in., 2001), do analizy włączono 665 osób. Uczestnicy odpowiedzieli na pytania socjo-demograficzne dotyczące ich miejsca zamieszkania, wieku, płci metrykalnej i wykształcenia. Zostali również poproszeni o odpowiedź na pytania o swoje poglądy polityczne (na skali prawicowe-lewicowe) oraz o światopogląd (na skali konserwatywny-liberalny). Uczestnikom na koniec zadano pytanie o to, czy mają dzieci – w przypadku odpowiedzi przeczącej, zadawano dodatkowe pytanie, czy chcieliby je mieć w przyszłości.

Wśród uczestników badania 14,89% zadeklarowało, że nie ma i nie chce mieć dzieci. To pozwala szacować, że populacja osób dobrowolnie bezdzietnych w Polsce wynosi około 15% dorosłych w wieku prokreacyjnym. Następnie, przeanalizowano czy cechy demograficzne i światopogląd różnicują osoby dobrowolnie bezdzietne od osób, które mają lub które chcą mieć dzieci – z analiz wykluczono osoby, które nie miały i nie wiedziały, czy chcą mieć dzieci. Wykazano, że osoby dobrowolnie bezdzietne z większym prawdopodobieństwem (regresja logistyczna, $\chi^2(7) = 53,10$, $p < ,001$; Nagalkerke $R^2 = 0,14$) były młodsze ($\text{Exp}(B) = 1,06$, $p < ,001$), miały bardziej liberalne ($\text{Exp}(B) = 1,49$, $p = ,005$) i lewicowe poglądy ($\text{Exp}(B) = 1,37$, $p = ,01$).

Badanie 2

Badanie drugie miało na celu ustalenie motywacji osób, które nie chcą mieć dzieci, a także zebranie danych na temat ich subiektywnego poczucia pewności co do tej decyzji oraz retrospektywnie postrzeganego momentu, w którym podjęły decyzję o nieposiadaniu

potomstwa. Po wykluczeniu osób, które udzieliły niespójnej odpowiedzi, nie udzieliły jej w ogóle lub nie spełniły warunków włączenia, do analiz włączono 461 bezdzietnych uczestników w wieku od 18 do 58 lat ($M = 29,07$; $SD = 7,01$). Ponieważ uczestnicy udzielali odpowiedzi otwartej, możliwe było zidentyfikowanie uczestników, którzy nie chcieli mieć dzieci ze względu na zbyt zaawansowany wiek, w związku z czym nie zdecydowano się na zastosowanie kryterium z badania 1. Kobiety (77,22%) i osoby heteroseksualne (75,92%) stanowiły większość próby. Uczestnicy badania, poza ankietą socjo-demograficzną, odpowiedzieli również na pytania czy chcą mieć dzieci, jak pewni są swojej decyzji oraz ile lat minęło od jej podjęcia. Następnie zadano uczestnikom pytanie, jakie powody stoją za ich decyzją prokreacyjną.

Uczestnicy średnio podejmowali decyzję w adolescencji ($M = 16,06$ lat, $SD = 7,18$), oraz byli pewni swojej decyzji ($M = 5,19$, $SD = 1,17$; na skali od 1-6, 1-3 – odpowiedzi wyrażające wątpliwości, 4-6 – odpowiedzi wyrażające pewność). Odpowiedzi otwarte uczestników analizowano używając metody sędziów kompetentnych. Uczestnicy średnio wskazywali dwa powody, dla których nie chcą mieć dzieci ($M = 2,19$), a najczęstszymi wśród nich było brak poczucia instynktu rodzicielskiego oraz poczucie braku potrzeby posiadania dziecka (33,62%), niechęć do dzieci (27,98%) oraz pragnienie autonomii (21,48%).

Podsumowanie

W wyniku przeprowadzonych badań udało się wykazać, że osoby dobrowolnie bezdzietne stanowią istotną mniejszość w społeczeństwie, która choć różni się poglądami, to nie różni się pod kątem cech takich jak wykształcenie, miejsce zamieszkania lub ocena własnej sytuacji ekonomicznej. Ponadto wykazano, że główne motywacje do nieposiadania dzieci odnoszą się do czynników wewnętrznych (takich jak niechęć do dzieci, brak potrzeby), a nie do zewnętrznych (takich jak kwestie ekonomiczne – zostały one wskazane tylko przez 10% uczestników). Portret osoby dobrowolnie bezdzietnej, który udało się sporządzić dzięki wynikom badań w publikacji 2, pozwala lepiej opisać osoby, które nie chcą mieć dzieci.

Ograniczenia

Jednym z głównych ograniczeń badania 1 jest mała liczebność próby, co utrudnia wyciąganie wniosków o wysokiej trafności ekologicznej. Dodatkowo, ankietę mogłaby zostać rozbudowana o pytania na temat innych zmiennych, takich jak religijność. W badaniu 1 zastosowano także szerszą definicję osoby dobrowolnie bezdzietnej niż ta przyjęta w części teoretycznej pracy – w tym tekście bezdzietność z wyboru oznacza, nieposiadanie dzieci przy jednoczesnym braku chęci do ich posiadania, bez uwzględnienia biologicznych możliwości prokreacji. Z kolei najpoważniejszym ograniczeniem badania 2 jest brak reprezentatywności

próby, szczególnie nadreprezentacja kobiet. Dodatkowym ograniczeniem badania 2 może być działanie mechanizmów obronnych – uczestnicy mogli przedstawiać niektóre motywy jako racjonalizację swoich decyzji, co mogło maskować ich rzeczywiste przyczyny. Zjawisko to jest jednak trudne do zweryfikowania poza kontekstem terapeutycznym.

Publikacja 3

Ciesielski, P. (2024a). Construction and Validation of a Tool for Measuring Prejudice Toward Childfree People. *European Journal of Psychological Assessment*.
<https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000822>

Wstęp – proces tworzenia narzędzia

Publikacja opisuje proces tworzenia narzędzia do pomiaru uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych (QPCF) (realizacja celu B.1). Wygenerowano 24 itemy, z których każdy odnosił się do jednego z trzech aspektów uprzedzeń – behawioralnego, emocjonalnego lub poznawczego. Itemy odnosiły się również do różnych obszarów funkcjonowania, takich jak polityka społeczna, życie zawodowe i rodzinne. Twierdzenia zostały następnie ocenione przez 3 sędziów kompetentnych, a na podstawie ich pracy odrzucono 5 itemów, zostawiając 19-itemową wersję narzędzia.

Badania pilotażowe

Narzędzie zostało sprawdzone w pilotażowym badaniu online, w którym wzięło udział 155 ochotników. Narzędzie osiągnęło zadowalającą rzetelność ($\omega = ,82$) oraz strukturę czynnikową ocenianą za pomocą RMSEA ($,06$ (90% CI $[,05; ,08]$) i SRMR ($,07$), jednak nie za pomocą CFI ($,83$) i TLI ($,81$). W wyniku badania pilotażowego odrzucono 5 itemów, o ładunkach czynnikowych niższych niż $,30$. Modyfikacja ta polepszyła dopasowanie danych do modelu czynnikowego (CFI = $,90$, TLI = $,88$, SRMR = $,06$; RMSEA = $,06$ (90% CI $[,04; ,08]$).

Zmodyfikowaną wersję narzędzia ponownie sprawdzono w drugim badaniu pilotażowym online, w którym wzięło udział 169 ochotników. Narzędzie w nowej wersji było rzetelne ($\omega = ,88$) oraz umiarkowanie dopasowane do jednoczynnikowego modelu CFI = $,87$, TLI = $,84$, SRMR = $,06$; RMSEA = $,09$ (90% CI $[,07; ,11]$). Ponieważ ładunek czynnikowy wszystkich itemów był wyższy od $0,40$, podjęto decyzję o przeprowadzeniu badania walidacyjnego narzędzia.

Badanie walidacyjne

Badanie walidacyjne przeprowadzono na 216 osobach (50,4% kobiet). Badanie miało formę online, składającą się z dwóch pomiarów, a uczestnicy, którzy wzięli udział w obu otrzymali gratyfikację w formie karty podarunkowej do Allegro o wartości 20zł. W pomiarze pierwszym, uczestnicy uzupełnili QPCF, Kwestionariusz Seksizmu Ambiwalentnego oraz Skalę Dehumanizacji w odniesieniu do osób dobrowolnie bezdzietnych. Pomiar pierwszy miał pozwolić na sprawdzenie trafności teoretycznej narzędzia za pomocą macierzy korelacji oraz analizy różnic międzygrupowych (między osobami, które mają/chcą mieć dzieci a osobami dobrowolnie bezdzietnymi). Drugim celem pomiaru pierwszego było zweryfikowanie struktury

czynnikowej narzędzia. Drugi pomiar miał pozwolić na oszacowanie rzetelności test-retest i wzięło w nim udział 126 uczestników.

Narzędzie charakteryzowało się satysfakcjonującą rzetelnością ($t_1 \omega = ,90$; $t_2 \omega = ,92$) i było dopasowane do struktury jednoczynnikowej na adekwatnym poziomie ($CFI = ,92$, $TLI = ,91$, $SRMR = ,05$; $RMSEA = ,07$ (90%CI $[,06, ,09]$). Narzędzie było również rzetelne w czasie ($r = ,92$, $p < ,001$). Trafność teoretyczna narzędzia została uznana za zadowalającą, ponieważ nasilenie uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych korelowało z nasileniem seksizmu ($r = ,57$; $p < ,001$) i dehumanizacją ODB ($r = ,57$; $p < ,001$; zbieżność wartości korelacji jest przypadkowa i została wielokrotnie sprawdzona pod kątem dokonania pomyłki). Nasilenie uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych różniło się również między osobami które chciały mieć dzieci lub je miały ($M = 2,03$; $SD = 0,63$), a osobami dobrowolnie bezdzietnymi ($M = 1,40$; $SD = 0,35$; $t = 9,23$; $df = 168,34$, $p < ,001$; d Cohena = 1,25).

Podsumowanie

Narzędzie QPCF charakteryzuje się satysfakcjonującą rzetelnością, trafnością teoretyczną oraz strukturą czynnikową. Pozwala to na jego używanie w przyszłych badaniach zarówno poprzecznych, jak i dzięki sprawdzeniu stabilności wyników w czasie, w badaniach podłużnych. Narzędzie to różni się od innych kwestionariuszy mierzących uprzedzenia wobec ODB, które mają węższy zakres tematyczny oraz stanowi pierwsze narzędzie w wersji polskiej, które porusza tę kwestię.

Ograniczenia

Najpoważniejszymi ograniczeniami przedstawionych powyżej badań jest przede wszystkim dobór uczestników. Zwłaszcza w badaniach pilotażowych, próby były zdominowane przez kobiety oraz nie były zróżnicowane pod kątem wieku i innych cech demograficznych. W badaniu walidacyjnym zostało to częściowo uwzględnione, poprzez zebranie porównywalnej liczby kobiet i mężczyzn, jak i porównywalnej liczby ODB i osób, które mają lub chcą mieć dzieci. Zebrana próba nie pozwalała jednak na sprawdzenie niezmienności pomiarowej między tymi grupami lub między kobietami i mężczyznami, co powinno być wzięte pod uwagę w przyszłości.

Publikacja 4

Ciesielski, P. (2024b). Predictors of prejudice towards childfree individuals in Poland. *Scandinavian Journal of Psychology*, 65(3), 403–410. <https://doi.org/10.1111/sjop.12985>

Wstęp

Publikacja 4 opisuje badanie, które miało na celu realizację celu B.2, czyli sprawdzenie, jakie cechy pozwalają przewidywać (statystycznie) uprzedzenia wobec osób dobrowolnie bezdzietnych. Do potencjalnych predyktorów zaliczono prawicowy autorytaryzm, kolektywny narcyzm, religijność, generatywność i przekonania polityczne. Kolektywny narcyzm i prawicowy autorytaryzm zostały włączone ze względu na ich dobrze udokumentowane powiązanie z uprzedzeniami w ogóle. Religijność została włączona, ponieważ istnieją badania, które wykazały jej powiązanie z negatywnymi postawami wobec dobrowolnej bezdzietności. Generatywność została dodana do badania, ponieważ jest silnie powiązana z obecnością kolejnego pokolenia, do czego ODB się nie przyczyniają. Przekonania polityczne natomiast zostały dodane jako zmienna kontrolna do analiz, żeby sprawdzić czy właściwości predykcyjne prawicowego autorytaryzmu wykraczają poza samą niezgodność dobrowolnej bezdzietności ze standardami prawicowych przekonań.

Metoda

Badanie miało charakter online i wzięło w nim udział 229 osób (117 kobiet), które miały lub chciały mieć dzieci. Uczestnicy za udział w badaniu otrzymywali bon do Allegro o wartości 20zł. Osoby biorące udział w badaniu uzupełniły 5 kwestionariuszy (Skala Kolektywnego Narcyzmu, Loyolska Skala Generatywności, Skala Centralności Religii S. Hubera, Bardzo Krótka Skala Autorytaryzmu i QPCF) oraz ankietę socjo-demograficzną, do której dodano pytania o przekonania polityczne.

Wyniki

Przeprowadzono analizę części wspólnych w celu sprawdzenia unikalnego i dzielonego efektu każdej zmiennej na zmienną zależną (tj. na uprzedzenia wobec ODB). Łącznie, wszystkie zmienne tłumaczyły 46% wariancji nasilenia uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych ($R^2 = 0,46$). Generatywność jako jedyna zmienna w modelu nie miała efektu na zmienność nasilenia uprzedzeń. Kolektywny narcyzm i prawicowy autorytaryzm miały najwyższy unikalny oraz całkowity (tj. dzielony z innymi zmiennymi) efekt. Prawicowe poglądy polityczne również miały silny efekt na zmienną zależną, jednak był on głównie dzielony z innymi zmiennymi. Religijność pozwalała przewidywać statystycznie nasilenie uprzedzeń wobec ODB, jednak jej efekt był w całości dzielony z prawicowym autorytaryzmem,

przekonaniami politycznymi i kolektywnym narcyzmem. Wyniki szczegółowe prezentuje tabela 3.

Tabela 3

Istotne statystycznie efekty analizy części wspólnych w badaniu z publikacji 4

	Unikalne R^2 tłumaczone przez zmienną (lub część wspólną danych zmiennych)	Całkowite R^2 tłumaczone przez daną zmienną
KN	0,090 [0,034; 0,166]	0,225 [0,124; 0,345]
RWA	0,045 [0,009; 0,098]	0,331 [0,216; 0,439]
PP	0,028 [0,002; 0,079]	0,285 [0,177; 0,396]
KN i RWA	0,024 [0,002; 0,059]	0,426 [0,316; 0,534]
RWA i PP	0,070 [0,030; 0,117]	0,365 [0,249; 0,478]
KN, RWA, PP	0,026 [0,003; 0,060]	0,454 [0,351; 0,567]
RWA, Relig, PP	0,084 [0,038; 0,135]	0,365 [0,253; 0,480]
KN, RWA, Relig, PP	0,069 [0,029; 0,114]	0,455 [0,354; 0,571]

Adnotacja. KN – Kolektywny narcyzm, RWA – Prawicowy autorytaryzm, PP – przekonania polityczne, Relig – religijność. Generatywność została pominięta w tabeli, ponieważ nie miała istotnego efektu na zmienną zależną. Efekt jest istotny w przypadku, w którym wartość 0 nie znajduje się w przedziale ufności. Opracowanie na podstawie Ciesielski, 2024, tabela 2.

Podsumowanie

Wyniki badania wykazały, że prawicowy autorytaryzm i kolektywny narcyzm, jak również przekonania polityczne są w znaczącym stopniu powiązane z uprzedzeniami wobec osób dobrowolnie bezdzietnych. Generatywność, pomimo jej silnego powiązania z tematyką posiadania dzieci, nie miała efektu na nasilenie uprzedzeń wobec bezdzietnych z wyboru. Interesującym wynikiem jest relacja między religijnością a natężeniem uprzedzeń wobec ODB – religijność sama w sobie zdaje się nie przewidywać ich nasilenia - dopiero autorytarna, narcystyczna i prawicowa religijność posiada ten efekt.

Ograniczenia

Jednym z ograniczeń opisanego badania jest brak reprezentatywnej próby. Ponadto, zaprezentowane wyniki mają charakter korelacyjny i ich wartość predykcyjna ogranicza się do zależności statystycznych. W celu sprawdzenia bezpośredniego wpływu zaproponowanych predyktorów na uprzedzenia wobec ODB, wymagane byłoby przeprowadzenie eksperymentu.

Publikacja 5

Ciesielski, P. (2025). Counterstereotypical Materials as a Method of Reducing Prejudice Toward Childfree People. *Roczniki Psychologiczne*, 27(3), 255–270. <https://doi.org/10.18290/rpsych2024.0014>

Wstęp

Publikacja 5 adresuje cel B.3, czyli zaprojektowanie i walidacja metody redukcji uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych. W ramach przeglądu literatury i na podstawie wcześniejszych badań wyróżniono dwie metody, które uznano za potencjalnie skuteczne. Stwierdzono również, że charakteryzują się one dużym potencjałem praktycznego zastosowania np. w ramach kampanii społecznych. Pierwsza z metod, czyli wywoływanie niestereotypowego myślenia (CS), bazuje na modelu CPAG (Categorization-Processing-Adaptation-Generalization), wedle którego, doświadczanie różnorodności w sposób, który jest sprzeczny z posiadanymi stereotypami (np. wymyślanie przykładów osób, które są nietypowe) skutkuje redukcją uprzedzeń w ogóle, wobec różnych grup (nie tylko tych, które stały się dostępne poznawczo w trakcie manipulacji eksperymentalnej). Druga z metod, czyli ekspozycja, (EXPO) bazuje na badaniach, które wykazały, że pokazywanie osobom członków grupy, wobec których są negatywnie nastawieni, prowadzi do redukcji dyskomfortu i uprzedzeń. Ponadto, stworzono trzecią metodę, która stanowi syntezę poprzednich dwóch, tj. ekspozycja ODB w sposób niestereotypowy (CS-EXPO).

Metoda

Badanie składało się z dwóch pomiarów. W pierwszym, osoby badane uzupełniały kwestionariusz uprzedzeń wobec ODB (QPCF), co stanowiło wynik bazowy uprzedzeń. Następnie, w ramach tego samego pomiaru, osoby wypełniały trzy inne kwestionariusze, co stanowiło element procedury maskującej.

W drugim pomiarze (po około 2 tygodniach), osoby badane oglądały jeden z czterech, losowo przydzielonych materiałów filmowych, które pokazywały 1) różne niestereotypowe osoby (np. kobieta-strażak; warunek CS), 2) osoby bezdzietne z wyboru (przedstawione w sposób neutralny; warunek EXPO), 3) osoby bezdzietne z wyboru, które są niestereotypowe (np. ODB, która lubi dzieci; warunek CS-EXPO), lub 4) różne minerały i skały (warunek kontrolny). Po obejrzeniu materiału, osoby badane zostały ponownie poproszone o wypełnienie kwestionariusza QPCF.

Do badania zgłosiło się 622 osób, z których 211 spełniało kryteria włączenia, odpowiedziało poprawnie na pytanie kontrolne i ukończyło pierwszy pomiar. Ostatecznie do analiz włączono 192 osoby w wieku 18-64 lata ($M = 30,18$; $SD = 8,14$), z czego 100 osób

stanowiły kobiety. Do każdej grupy przypisanych zostało między 46 a 50 osób. Każdy uczestnik, który ukończył obydwa pomiary otrzymał bon do Allegro o wartości 45zł.

Wyniki

Przeprowadzono dwuczynnikową ANOVĘ, żeby sprawdzić efekt manipulacji na redukcję uprzedzeń wobec ODB. Wykazano, że obecny był istotny efekt czasu ($F_{(1,188)} = 27,07$; $p < ,001$, $\omega^2 = ,12$), jednak nie było istotnego efektu interakcji czasu i grupy ($F_{(3,188)} = 0,72$; $p = ,54$, $\omega^2 = -,00$).

W porównaniach wewnątrzgrupowych udało się wykazać, że uczestnicy w grupach eksperymentalnych (w przeciwieństwie do grupy kontrolnej), mieli niższe nasilenie uprzedzeń w pomiarze drugim, niż w pomiarze pierwszym (Grupa kontrolna: $F_{1,188} = 3,12$; $p = ,08$; $\omega^2 = ,01$; grupa CS: $F_{1,188} = 10,62$; $p = ,001$; $\omega^2 = ,05$; grupa EXPO: $F_{1,188} = 4,17$; $p = ,04$; $\omega^2 = ,02$; grupa CS-EXPO: $F_{1,188} = 10,89$; $p = ,001$; $\omega^2 = ,05$). Warto zaznaczyć, że najsilniejszy efekt wystąpił w przypadku grup CS i CS-EXPO, jednak różnice między efektami w grupach eksperymentalnych nie były istotnie statystycznie.

Podobnie, nie wykazano istotnych różnic między grupami w żadnym z pomiarów (w tym brak różnicy z grupą kontrolną). Najprawdopodobniej wynika to z liczebności grupy, która pozwalała na wykrycie silnego efektu różnicy międzygrupowej ($f = 0,24$), który tutaj nie występował.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie wykazało, że choć wszystkie trzy metody eksperymentalne są skuteczne, to metoda niestereotypowości i niestereotypowej ekspozycji zdają się być najbardziej obiecujące pod kątem projektowania skutecznej interwencji. Szczególnie wartościowa wydaje się metoda niestereotypowości, która jest uniwersalna (brak konieczności adresowania dyskryminowanej grupy w materiale) oraz oparta jest na przeszłych badaniach. Istotne jest, by w przyszłości zweryfikować różnice w skuteczności metod, poprzez przeprowadzenie badania na większej próbie. Ważne jest również przeprowadzenie badania podłużnego, które sprawdziłoby skuteczność metody w czasie i zweryfikowało, czy osiągnięty efekt nie jest chwilowy.

Ograniczenia

Największym ograniczeniem opisanego badania jest słaba jakość odpowiedzi niektórych uczestników. Pomimo zastosowania środków przeciwdziałających tzw. „zawodowemu” wypełniania ankiety (pytania kontrolne, blokowanie możliwości otwarcia kwestionariusza więcej niż raz), na etapie analiz wykazano wysokie prawdopodobieństwo, że kilka odpowiedzi zostało wysłanych przez tę samą osobę (np. bardzo podobnie brzmiące adresy

email) – choć podjęto starania mające na celu wykluczenie takich odpowiedzi (szczegółowo opisane w artykule i materiałach dodatkowych do artykułu), to nie ma pewności co do stopnia, w jakim udało się to osiągnąć.

Wnioski końcowe

Dyskusja

Charakterystyka osób dobrowolnie bezdzietnych

Prezentowana rozprawa doktorska miała na celu zgłębienie tematyki dobrowolnej bezdzietności oraz uprzedzeń wobec niej. Pierwszym z celów szczegółowych było stworzenie konceptualizacji hipotetycznego przebiegu rozwoju psychospołecznego osoby bezdzietnej z wyboru. Teoria Eriksona (2004) jest jedną z powszechniejszych teorii rozwoju człowieka i znajduje potwierdzenie w licznych badaniach naukowych (Darling-Fisher, 2019). Nieuzasadnionym byłoby jej odrzucenie, jednak zgodnie z postulatami, jakie przywołuje Arnett (2015), teoria rozwoju człowieka powinna być uniwersalna i możliwe powinno być jej odniesienie do wszystkich ludzi – aktualnie teoria Eriksona nie spełnia tego założenia w wystarczającym stopniu. Publikacja 1 opisuje możliwe ścieżki rozwojowe w ramach Eriksonowskiej teorii, uaktualniając ją tak, by można nadal odnosić ją do różnych ludzi, w tym do tych, którzy nie chcą mieć dzieci. Podobne działania aktualizacyjne warto byłoby podjąć również wobec innych teorii, np. tworząc dodatkowe zadania rozwojowe dla dorosłych bez dzieci w odniesieniu do koncepcji Havighursta (1953). Proponowana konceptualizacja stanowi próbę zaadresowania tego problemu i posiada swoje wady. W przyszłości należałoby zweryfikować stawiane tezy empirycznie (choć częściowo zostały one zweryfikowane w: Ciesielski, 2021), jak i sprawdzić rolę autonomii w podejmowaniu decyzji prokreacyjnych dla pomyślnego rozwoju tożsamości.

W pracy doktorskiej podjęto również próbę stworzenia charakterystyki osób dobrowolnie bezdzietnych. Dzięki badaniom opisanym w publikacji 2, oszacowano powszechność występowania osób dobrowolnie bezdzietnych w populacji na ok. 15%. Jest to znacząca mniejszość, przewyższająca liczebnie zarówno osoby nieheteroseksualne (Ipsos, 2023), jak i mniejszości narodowe i etniczne (GUS, 2023). Tak liczne występowanie ODB w populacji wymaga uwagi ze strony zarówno prawodawców, jak i psychologów i socjologów. Interesująca jest zmiana niektórych zależności: w starszych badaniach (Bloom i Pebley, 1982) wykazywano m.in. różnicę między ODB a rodzicami/osobami, które chcą mieć dzieci w zakresie ich wykształcenia – ODB były lepiej wykształcone. Tej zależności jednak nie potwierdzono ani w nowszych badaniach (np. Stobert i Kemeny 2003), ani w badaniu 1 w publikacji 2. Podobnie decyzja prokreacyjna nie różnicowała dorosłych pod względem ich miejsca zamieszkania, pomimo tego, że mieszkańcy wsi mają bardziej konserwatywne poglądy (Hipsz, 2013).

Jedyną zmienną demograficzną, która różnicowała osoby pod względem ich decyzji prokreacyjnej był wiek – młodsze osoby częściej określały się jako dobrowolnie bezdzietne. Może to wynikać z dwóch kwestii. Pierwsza, to możliwość zmiany decyzji wraz z wiekiem – choć decyzja o dobrowolnej bezdzietności jest raczej stabilna w czasie (np. Gray i in. 2013), to część osób deklarujących się jako dobrowolnie bezdzietne może zmienić zdanie lub urodzić/począć dziecko w wyniku niezamierzonego zapłodnienia. Nie wydaje się to jednak znacząco prawdopodobne, biorąc pod uwagę siłę z jaką ODB są przekonane do nieposiadania dzieci. Co więcej dobrowolnie bezdzietni poddają się zabiegom sterylizacji, żeby nie dopuścić do sytuacji przypadkowej ciąży (np. Coufalová i Příkrylová Kučero, 2022). Drugim możliwym wytłumaczeniem zależności między wiekiem a decyzją prokreacyjną jest to, że z czasem dobrowolna bezdzietność stała się powszechniejsza, jak również przestała być widziana jako patologia, co mogło doprowadzić do jej rozpowszechnienia wśród młodszych osób (Lynch i in., 2018). Założenie to zdaje się potwierdzać fakt, że decyzja o dobrowolnej bezdzietności podejmowana jest najczęściej w adolescencji (Neal i Neal 2022; badanie 2 publikacja 2), a osoby, które ją podejmują są jej pewne, jak również to, że decyzja ta jest stała w czasie. Choć ODB różnią się od rodziców/osób, które chcą mieć dziecko pod kątem wartości i przekonań politycznych (ODB są bardziej liberalne i lewicowe), różnica ta jest naturalna. Wartości i przekonania prawicowe i konserwatywne są ściśle powiązane z posiadaniem dzieci i tradycyjną rodziną, stąd logiczne jest to, że ODB różnią się pod tym względem od rodziców.

Temat motywacji do dobrowolnej bezdzietności jest obecny w literaturze (np. Garncarek, 2022), jednak badanie 2 przedstawione w publikacji 2 zaadresowało ten temat w Polsce na dużą skalę. Pomimo tego, że wyniki są spójne z innymi badaniami (np. Avison i Furnham, 2015), to problematycznym zagadnieniem jest kwestia samoraportu. Osoby badane samodzielnie odpowiadały na pytania, co może wiązać się m.in. ze zniekształceniem odpowiedzi w celu bardziej pozytywnej autoprezentacji (np. Khajehaminian i in., 2023). Choć ryzyko to nie jest duże ze względu na anonimowy charakter badania, to należy mieć je na uwadze. Ważniejszym zagadnieniem jest jednak kwestia dostępności poznawczej rzeczywistych motywów. Możliwe jest, że za decyzją o braku prokreacji stoją motywy, których osoba nie akceptuje (np. rezygnacja z rodzicielstwa z powodów lękowych), a podawane w badaniach powody stanowią próbę racjonalizacji w akceptowalny dla siebie sposób podejmowanej decyzji. Alternatywnie, podawane uzasadnienia mogą wynikać z potrzeby aprobaty społecznej – niektóre motywy są postrzegane bardziej pozytywnie niż inne. W efekcie osoby dobrowolnie bezdzietne mogą internalizować te przyczyny, które są bardziej aprobowane społecznie i podawać je zamiast tych, które rzeczywiście determinują ich decyzję, ale są mniej

akceptowalne. Na przykład, można przypuszczać, że niechęć do przekazania chorób genetycznych może być odbierana jako troska o przyszłe potomstwo, podczas gdy obawa przed ciążą może być interpretowana jako brak akceptacji kobiecej natury.

Uprzedzenia wobec ODB – kwestia pomiaru

Publikacja nr 3 poświęcona jest w całości działaniom, które zostały podjęte w celu stworzenia nowej skali uprzedzeń wobec ODB. Choć dostępne są również inne narzędzia, takie jak AVCS (Bahtiyar-Saygan i Sakallı-Uğurlu, 2019) i SACHA (Neal i Neal, 2024), to w przeciwieństwie do QPCF są one ograniczone w zakresie poruszanej treści i odnoszą się wyłącznie do poznawczego aspektu uprzedzeń. QPCF jako narzędzie jest bardziej obszerne, wnikając w kwestie takie jak pogląd na politykę socjalną państwa, poglądy na życie rodzinne, problematykę życia zawodowego i inne. Co istotne, QPCF porusza nie tylko aspekt poznawczy uprzedzeń, ale również emocjonalny i behawioralny. Samo narzędzie stało się w krótkim czasie popularne i zostało zaadaptowane do różnych kultur (portugalskiej, brytyjskiej i włoskiej, jak również trwa proces adaptacji do kultury czeskiej i chińskiej; Ciesielski i in. 2025). Narzędzie jest trafne i rzetelne w badaniach walidacyjnych, co sugeruje, że uprzedzenia wobec ODB mogą być konstruktem uniwersalnym.

Narzędzie to charakteryzuje się jednak pewnymi ograniczeniami. W badaniach wykazano, że choć zarówno mężczyźni, jak i kobiety ODB są konsekwentnie postrzegani negatywnie, to sposób ich oceny może się jakościowo różnić (np. kobiety dobrowolnie bezdzietne widziane są jako bardziej egoistyczne i materialistyczne niż mężczyźni bezdzietni z wyboru; Koropeczyj-Cox i in., 2018). QPCF nie wnika w te różnice, dając spójny wynik dla uprzedzeń wobec ODB niezależnie od ich płci. Jednak co istotne QPCF zostało skonstruowane w taki sposób, żeby omijać kwestie, które mogą być potencjalnie różnicujące (np. ze względu na to, że posiadanie dzieci jest ściśle powiązane z kobiecością (Koropeczyj-Cox i in., 2018), kwestie kobiecości i męskości nie są poruszane w QPCF).

Przewidywanie uprzedzeń

Publikacja nr 4 eksplorowała niektóre z możliwych predyktorów uprzedzeń wobec ODB. W wielu badaniach wykazano, że uprzedzenia są w zależności z różnymi cechami i poglądami (od przekonań religijnych, przez ideologie do cech osobowości; np. Maftai, 2021; Sibley i Duckitt, 2008). W badaniu prezentowanym w ramach tej pracy doktorskiej sprawdzono czy prawicowy autorytaryzm, kolektywny narcyzm, generatywność, religijność i prawicowe poglądy przewidują uprzedzenia wobec ODB. Interesującym wynikiem jest całkowity brak związku między generatywnością a uprzedzeniami - jest to spójne z poglądem prezentowanym

przez Bakierę (2008, 2018), wedle której generatywność jest nierozzerwalnie związana z poszanowaniem dla autonomii osób z młodszego pokolenia.

Odmienne zależności wykazuje religijność. Choć w licznych badaniach (np. Maftai, 2021) była ona powiązana z uprzedzeniami (nie tylko wobec ODB, ale w ogóle), to często pomiar religijności ograniczał się w tych badaniach do jednego lub dwóch pytań. Zastosowanie pełnej skali, która określała centralność religii w przekonaniach i systemie wartości osoby, pozwoliło dokładniej zmierzyć religijność, natomiast użyta analiza pozwoliła wyizolować zarówno jej unikalny efekt jak i ten dzielony z innymi zmiennymi. I tak, na podstawie wyników można na poziomie teoretycznym wyróżnić religijność autorytarno-prawicową, jak i religijność duchową – ta pierwsza jest powiązana z posłuszością względem religijnych autorytetów, które szerzą poglądy o nieakceptowaniu dobrowolnej bezdzietności (np. McElwee, 2015), jak również ma element narcyzmu grupowego. Religijność duchowa natomiast dotyczyłaby w większym stopniu życia duchowego jednostki i jej doświadczeń, nie skupiając się na negatywnym stosunku wobec innych jednostek (analogicznie do doświadczeń religijnych w kwestionariuszu Hubera (Zarzycka, 2007)). Taki podział jednak jest na tę chwilę hipotetyczny i wymagałby dalszej eksploracji empirycznej.

Pozostałe zmienne mają efekt zarówno unikalny jak i dzielony między sobą. Zależności te potwierdzają dotychczasowe badania (np. Golec de Zavalá i in. 2019; Sibley i Duckitt, 2008), które wykazały, że kolektywny narcyzm i prawicowy autorytaryzm są predyktorami nasilenia uprzedzeń, jak również potwierdzają założenie, że zmienne te pozwalają przewidywać uprzedzenia w odniesieniu do ODB. Mimo to, w przyszłości należałoby przeprowadzić badania włączając do modelu inne zmienne, których zakładany efekt powinien być mniejszy (np. lęk przed śmiercią lub orientacja na dominację społeczną).

Redukowanie uprzedzeń

Publikacja 5 weryfikowała trzy różne metody redukowania uprzedzeń wobec ODB – choć wszystkie miały podobny charakter (tj. były to materiały filmowe), to różniły się one na poziomie merytorycznym. Manipulacja eksperymentalna niestereotypowości skupiała się na zaprezentowaniu osób, które nie są typowe, zwłaszcza pełniące nietypowy dla swojej płci zawód lub realizujące zawód w nietypowy sposób. Choć procedura ta bazuje na modelu CPAG (Crisp i Turner, 2011), to sprawdzała ona również skuteczność tejże metody w przypadku mniejszego zaangażowania uczestnika (w sposób zbliżony do metody stosowanej przez Ramasubramanian i Oliver, 2007) – pomimo mniejszego wymogu zaangażowania się ze strony osoby badanej, udało się osiągnąć efekt zmniejszenia uprzedzeń.

Manipulacja eksperymentalna ekspozycji bazowała na wcześniejszych badaniach (np. Columb i Plant, 2011 – tzw. efekt Obamy; Flores i in. 2018 – prezentowanie neutralnych opisów osób transseksualnych; Zebrowitz i in. 2008 – podprogowa ekspozycja twarzy członków innej grupy). Efekt metody ekspozycji w tym badaniu okazał się jednak stosunkowo słaby w porównaniu np. z badaniami Flores i in. (2018), które pod względem formy manipulacji eksperymentalnej były do niego najbardziej zbliżone. Interesujące jest czy wynika to z charakteru prezentowanej grupy (osoby transpłciowe vs osoby dobrowolnie bezdzietne), formy manipulacji (wideo vs opis tekstowy) czy też jest to kwestia losowa.

Najciekawszy jest jednak efekt metody niestereotypowej ekspozycji, który jest zbliżony do siły efektu metody niestereotypowości. W tym wypadku synteza dwóch metod nie zapewniła większego efektu redukcji uprzedzeń. Ciekawym jest jednak to, że w przypadku testowania skuteczności manipulacji nie udało się wykazać, żeby materiał filmowy w tym warunku był oceniany jako niestereotypowy. Możliwe więc, że metoda ta nie miała charakteru niestereotypowej ekspozycji, a ekspozycji pozytywnej (pobodnie jak w przypadku efektu Obamy (Columb i Plant, 2011)) – osoby w materiale filmowym były ukazywane jako szczęśliwe, zaangażowane w życie rodzinne itd. Stąd istotne byłoby w przyszłości zweryfikowanie jaki jest mechanizm działania powyższej metody.

Ze względu na siłę efektu, uniwersalność metody oraz spójność z założeniami teoretycznymi, najlepszą metodą redukcji uprzedzeń wydaje się być niestereotypowość – jednak, żeby móc przedstawić definitywne wnioski, konieczne byłyby dalsze badania, zwłaszcza podłużne, dotyczące długotrwałych skutków ekspozycji na taki materiał.

Dezadaptacyjność dobrowolnej bezdzietności – dobrostan jednostki a dobrostan grupy

Autonomia jednostki ma znaczenie dla wykształcenia się dojrzałej tożsamości, jak i ogólnie pomyślnego rozwoju (Erikson, 2004). W tym aspekcie istotne jest również sformułowanie Marzenia (Levinson, 1986) oraz określenie swoich celów prokreacyjnych. Zbyt silny nacisk społeczny lub obawa przed podjęciem decyzji niezgodnej z kodeksem kulturowym, może doprowadzić do wykształcenia się tożsamości lustrzanej i tym samym zagrozić pomyślnemu rozwojowi i satysfakcjonującemu życiu jednostki (Marcia, 1980).

Mając na uwadze dobrostan jednostki, należy jednak również rozważyć temat dezadaptacyjności dobrowolnej bezdzietności z perspektywy przetrwania grupy. W sytuacji, gdy osoba rezygnuje z posiadania potomstwa i jednocześnie nie podejmuje zawodu bezpośrednio związanego z bezpieczeństwem lub dobrostanem społeczności (np. armia, duchowieństwo), jej decyzja może nie sprzyjać długoterminowemu przetrwaniu grupy. Z tego

powodu dobrowolna bezdzietność oraz jej propagowanie budzą kontrowersje, a w niektórych krajach (np. Rosja) są nawet przedmiotem restrykcji (Trevelyan, 2024).

W obliczu kryzysu demograficznego, który jest zjawiskiem trudnym, mogącym w perspektywie lat doprowadzić do załamania ekonomicznego krajów Europy (European Commission, 2023), tym istotniejsze wydaje się być trafne określenie motywacji ODB i wyróżnienie tych, wobec których można podjąć działania (np. lęk przed ciążą i porodem → poprawa opieki okołoporodowej). Ważne jest jednak by potencjalne interwencje nie miały negatywnego wpływu na zdrowie prokreacyjne (m.in. poprzez naruszanie autonomii decyzji prokreacyjnych lub ingerencje w dostępność antykoncepcji; Bielawska-Batorowicz, 2012), jak również, żeby nie miały charakteru przymusu, którego obecność może mieć negatywne skutki dla przyszłego rodzica (Piotrowski i in., 2023) i w konsekwencji najprawdopodobniej również dla dziecka (Bakiera, 2014).

Definiowanie dobrowolnej bezdzietności. Komentarz końcowy

We wprowadzeniu teoretycznym przedstawiono definicję osób dobrowolnie bezdzietnych jako tych, które zdecydowały się na nieposiadanie dzieci mimo braku przeszkód biologicznych, a ich decyzja nie była wynikiem wyboru alternatywnej drogi życiowej (np. duchowni w Kościele katolickim, na których nałożony jest wymóg celibatu). Definicja ta jest szczegółowa, jednak ze względu na jej stopniową ewolucję, jej operacjonalizacja nie była uwzględniona we wszystkich badaniach. W badaniu 1 w publikacji 2, definicja ODB pozostała szersza tj. za dobrowolnie bezdzietne uznano osoby, które nie mają i nie chcą mieć dzieci. W badaniu 2 w tejże publikacji na poziomie analizy jakościowej możliwe było sprawdzenie, czy kwestie biologiczne lub wybór drogi życiowej były istotnymi motywami decyzji prokreacyjnej – w takim wypadku osoba była wykluczana z analiz. Należy jednak podkreślić, że uczestników nie pytano wprost o wspomniane kwestie, co mogło skutkować tym, że osoby, które np. w przeszłości zmagaly się z trudnościami w posiadaniu dzieci, ale ostatecznie podjęły decyzję o zaprzestaniu prób i zaakceptowały swoją bezdzietność, identyfikując się jako ODB, mogły nie zostać odpowiednio rozpoznane.

Podobnie w publikacji 3, choć definicja ODB została włączona jako element kwestionariusza (w celu przedstawienia uczestnikom kim są osoby, wobec których reagują na twierdzenia w kwestionariuszu), to nie uwzględniono jej przy podziale na grupy do weryfikacji trafności za pomocą metody różnic międzygrupowych. Chociaż w publikacji 3 do weryfikacji trafności teoretycznej narzędzia użyto również innych metod niż analiza różnic międzygrupowych, to nadal stanowi to ograniczenie tego badania. W publikacjach 4 i 5 ograniczono próbę do osób, które mają dzieci lub chcą je mieć, a w instrukcji kwestionariusza

zachowano wcześniej wspomnianą definicję osoby dobrowolnie bezdzietnej, przez co publikacje te nie zostały dotknięte tym ograniczeniem.

Możliwe praktyczne zastosowanie wyników i dalsze kierunki badań

Opisane publikacje mają liczne potencjalne zastosowania praktyczne. Informacje na temat motywacji osób dobrowolnie bezdzietnych stanowią istotną wskazówkę dla ustawodawców – w przeszłości uznawano, że główną przeszkodą do posiadania dzieci jest brak środków potrzebnych do ich wychowania (np. projekt 500+; Kucharska, 2021). Okazuje się jednak, że znaczna część motywacji do nieposiadania dzieci nie ma związku ze statusem finansowym jednostki. Choć on również stanowi jeden z powodów, to rzadko występuje w izolacji od innych przyczyn. W przypadku chęci podejmowania starań mających na celu zwiększenie dzietności, istotna byłaby modyfikacja różnych obszarów funkcjonowania społecznego, co zaadresowałoby możliwe do zmiany przyczyny dobrowolnej bezdzietności wymieniane przez osoby badane (np. poprawa jakości opieki okołoporodowej, dostęp do aborcji w przypadku poważnych wad płodu lub zajęcia dające możliwość sprawdzenia się w roli rodzica, np. używając symulatorów niemowląt Realityworks).

Podkreślana w publikacji 2 indywidualność motywacji do dobrowolnej bezdzietności, która powiązana jest z tożsamością i cechami osobowymi bardziej niż z kontekstem sytuacyjnym stanowi istotną przesłankę do zaprzestania stosowania nacisków zewnętrznych mających na celu wymuszenie na kimś prokreacji. Jak wykazano w badaniach, takie naciski mogą doprowadzić do żalu rodzicielskiego (Piotrowski i in., 2023). Dlatego istotne jest wykorzystanie dostępnych wyników do promowania autonomii w podejmowaniu decyzji prokreacyjnych, która stanowiłaby czynnik ochronny przed żalem rodzicielskim i dawałaby większe szanse pomyślnego rozwoju psychospołecznego.

Prowadzone badania oraz opracowanie narzędzia do pomiaru uprzedzeń wobec ODB stanowią bazę, na podstawie której mogą być prowadzone kolejne badania. Już teraz narzędzie QPCF jest adaptowane do różnych kultur (Ciesielski i in., 2025). Ponadto publikacja 5, jako pierwsze badanie eksplorujące możliwość redukcji uprzedzeń wobec ODB daje podstawy do projektowania interwencji (zarówno w Polsce jak i w innych krajach), mających na celu promowanie tolerancji wobec alternatywnego stylu życia jakim jest dobrowolna bezdzietność.

Również wiedza na temat korelatów uprzedzeń wobec dobrowolnej bezdzietności (które, wedle teorii można określić również jako przyczyny) pozwala na projektowanie interwencji mających na celu zwiększenie tolerancji wobec ODB. Szczególnie istotne mogą wydawać się działania mające na celu przekonanie prawicowych autorytetów (w tym

religijnych) o szkodliwości narzucania decyzji prokreacyjnych, jak również interweniowanie w przypadku pojawiania się akcji mających charakter dyskryminowania rodziców.

Kolejne badania powinny skoncentrować się na empirycznej weryfikacji metod redukcji uprzedzeń wobec ODB, jak również na replikacji badania dotyczącego predyktorów uprzedzeń w kontekście międzykulturowym. Wartościowe byłoby również sprawdzenie za pomocą badania longitudinalnego (w przeciwieństwie do dotychczasowych badań retrospektywnych), jakie konsekwencje ma presja otoczenia do posiadania dzieci, na późniejsze zadowolenie z roli rodzica, jak i na ogólny dobrostan psychiczny. Istotne byłoby również obszerniejsze badanie motywacji stojących za decyzją prokreacyjną ODB, które pozwoliłoby na sprawdzenie, czy są przyczyny dobrowolnej bezdzietności, które nie są łatwo dostępne poznawczo lub które nie są ujawniane w stosunkowo prostym badaniu online. Interesujące byłoby zwłaszcza sprawdzenie, w jakich sytuacjach decyzja prokreacyjna (zarówno o posiadaniu jak i nieposiadaniu potomstwa) ulega zmianie. Ciekawe byłoby również sprawdzenie, czy budowanie poczucia kompetencji rodzicielskiej (np. w ramach edukacji szkolnej) lub poprawa jakości opieki okołoporodowej mogłyby doprowadzić do odstąpienia od dobrowolnej bezdzietności. Ważnym kierunkiem jest również dalsza eksploracja możliwości skutecznego redukowania uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych w ramach promowania autonomii decyzji prokreacyjnych.

Ograniczenia badań własnych

Opisane badania mają pewne istotne ograniczenia, które warto podkreślić. Po pierwsze, zastosowanie metody samopisu mogło wpłynąć na odpowiedzi uczestników, między innymi poprzez potrzebę pozytywnej autoprezentacji. W przypadku analizy motywacji, brak pogłębionego wywiadu uniemożliwił wyodrębnienie ukrytych przyczyn dobrowolnej bezdzietności z odpowiedzi uczestników (jeśli takowe były).

Przeprowadzone badania miały charakter online co mogło mieć negatywny wpływ na jakość danych. W przypadku badań w publikacji 2 wynikało to z potrzeby zebrania różnorodnej, stratyfikowanej próby, jak również z powodu trwającej pandemii COVID-19. W przypadku badań z publikacjach 3, 4 i 5 wykorzystanie metody badań online związane było z potrzebą zebrania zróżnicowanej grupy (nie ograniczającej się do studentów), co w przypadku metody papier-ołówek byłoby trudne ze względu na stosunkowo niską gratyfikację za udział w badaniu. W celu zapewnienia wysokiej jakości danych wprowadzono różnego rodzaju działania zabezpieczające, takie jak wykluczanie niepełnych odpowiedzi, pytania kontrolne, blokowanie wielokrotnych odpowiedzi czy też analiza adresów mailowych uczestników pod kątem ich podobieństwa. Również oferowana gratyfikacja miała na celu zmotywowanie uczestników do

zaangażowanego udziału w badaniu, choć mogło to również stanowić atrakcyjny cel dla osób poszukujących gratyfikacji finansowej.

Poważnym ograniczeniem dla generalizacji wyników stanowi brak reprezentatywności prób w przeprowadzonych badaniach. Pomimo podjętych starań mających na celu równą reprezentację kobiet i mężczyzn w próbach, nie udało się tego osiągnąć w badaniu jakościowym w publikacji 2, jak i w badaniach pilotażowych w publikacji 3. Pozostałe badania charakteryzowały się zbalansowaną próbą pod kątem płci, jednak (poza badaniem 1 w publikacji 2) nie kontrolowano pozostałych zmiennych socjo-demograficznych. Brak reprezentatywności próby stanowi duży problem w badaniach, ponieważ jej zapewnienie wymaga najczęściej użycia paneli badawczych, które mogą być podatne na nadużycia ze strony ich uczestników (np. MTurk, gdzie wykazano, że znaczną część odpowiedzi podawały boty (Webb i Tangney, 2022)).

Podsumowanie

W ramach prezentowanej dysertacji podjęto próbę przedstawienia osób dobrowolnie bezdzietnych, ukazując różnice między nimi a osobami, które chcą lub mają dzieci, jak również przedstawiając główne motywacje stojące za decyzją o braku prokreacji. Ponadto stworzono propozycję uzupełnienia teorii Eriksona o przebieg rozwoju u osób, które nie chcą mieć dzieci. W badaniach poruszono również temat uprzedzeń wobec osób dobrowolnie bezdzietnych oraz tego w jaki sposób takie postawy są kształtowane. Stworzono również narzędzie do pomiaru uprzedzeń wobec ODB, które charakteryzuje się wysoką rzetelnością i trafnością. Ponadto sprawdzono model, w którym zmienne niezależne, łącznie tłumaczą 46% wariancji zmiennej zależnej, tj. uprzedzeń wobec ODB. Na koniec w ramach pracy zaprezentowano skuteczne metody redukcji tychże uprzedzeń. Powyższa dysertacja stanowi podstawę do dalszych badań nad dobrowolną bezdzietnością, negatywnymi postawami wobec osób dokonujących takiego wyboru oraz konsekwencjami społecznej presji związanej z posiadaniem dzieci.

Bibliografia

- Aarssen, L. W., Altman, S. T. (2006). Explaining Below-Replacement Fertility and Increasing Childlessness in Wealthy Countries: Legacy Drive and the “Transmission Competition” Hypothesis. *Evolutionary Psychology*, 4(1), 147470490600400. <https://doi.org/10.1177/147470490600400125>
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- Arnett, J. J. (2015). Identity development from adolescence to emerging adulthood: What we know and (especially) don't know. W: K. McLean i M. Syed (red.), *The Oxford handbook of identity development* (s. 53–64). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199936564.001.0001>
- Ashburn-Nardo, L. (2017). Parenthood as a Moral Imperative? Moral Outrage and the Stigmatization of Voluntarily Childfree Women and Men. *Sex Roles*, 76(5–6), 393–401. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0606-1>
- Avison, M., Furnham, A. (2015). Personality and voluntary childlessness. *Journal of Population Research*, 32(1), 45–67. <https://doi.org/10.1007/s12546-014-9140-6>
- Bahtiyar-Saygan, B., Sakallı-Uğurlu, N. (2019). Development of Attitudes Toward Voluntary Childlessness Scale and Its Associations With Ambivalent Sexism in Turkey. *Journal of Family Issues*, 40(17), 2499–2527. <https://doi.org/10.1177/0192513X19860168>
- Bakiera, L. (2005). Pełnienie ról rodzicielskich a rozwój dorosłych w wieku średnim. *Psychologia Rozwojowa*, 2, 37–46.
- Bakiera, L. (2006). Rodzina z perspektywy socjologicznej i psychologicznej: Ciągłość i zmiana. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 17, 101–115.
- Bakiera, L. (2008). Rozwojowe współoddziaływanie pokoleń w rodzinie. Rodzice w wieku średnim i dorastające dzieci. *Psychologia Rozwojowa*, 13(1), 25–37.
- Bakiera, L. (2014). Zaangażowanie w rodzicielstwo na tle współczesnej rodziny. *Kultura i Edukacja*, 102(2), 146–172. <https://doi.org/10.15804/kie.2014.02.07>
- Bakiera, L. (2017). Doświadczenie rodzicielstwa i doświadczenia rodzicielskie. Propozycja konceptualizacji. *Psychologia Rozwojowa*, 22(2), 15–31. <https://doi.org/10.4467/20843879PR.17.007.7039>
- Bakiera, L. (2018). Parental generativity. The concept and measurement. *Polish Psychological Bulletin*, 49(3), 344–354. <https://doi.org/10.24425/119501>
- Bakiera, L. (2023). Rodzicielstwo w cyklu życia rodziny. W: M. Kaźmierczak i A. Lewandowska-Walter (red.), *Rodzina w cyklu życia – rozwój, zmiana, kryzysy* (s. 12–33). Wydawnictwo Liberi Libri. <https://doi.org/10.47943/lib.9788363487638.rozdzial01>

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R. M., Harwood, J., Rubin, M., Sibley, C. G. (2012). The Contact Caveat: Negative Contact Predicts Increased Prejudice More Than Positive Contact Predicts Reduced Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1629–1643. <https://doi.org/10.1177/0146167212457953>
- Bays, A. (2017). Perceptions, Emotions, and Behaviors toward Women Based on Parental Status. *Sex Roles*, 76(3–4), 138–155. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0655-5>
- Bianchi, E. C., Hall, E. V., Lee, S. (2018). Reexamining the Link Between Economic Downturns and Racial Antipathy: Evidence That Prejudice Against Blacks Rises During Recessions. *Psychological Science*, 29(10), 1584–1597. <https://doi.org/10.1177/0956797618777214>
- Bielawska-Batorowicz, E. (2002). Psychologia Prokreacji—Stan Obecny i Perspektywy. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Psychologica*, 6, 15–28.
- Bielawska-Batorowicz, E. (1999). Psychologia prokreacji jako dziedzina badań i obszar praktycznej działalności psychologa. *Przegląd Psychologiczny*, 42(1–2), 221–239.
- Bielawska-Batorowicz, E. (2012). Zdrowie prokreacyjne i zdrowie psychiczne – relacje w cyklu życia. W: N. Ogińska-Bulik i J. Miniszewska (red.), *Zdrowie w cyklu życia człowieka* (s. 27–40). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/7525-700-7.03>
- Bielawska-Batorowicz, E., Zagaj, K., Kossakowska, K. (2022). Reproductive Intentions Affected by Perceptions of Climate Change and Attitudes toward Death. *Behavioral Sciences*, 12(10), 374. <https://doi.org/10.3390/bs12100374>
- Black, L. L., Stone, D. (2005). Expanding the Definition of Privilege: The Concept of Social Privilege. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 33(4), 243–255. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.2005.tb00020.x>
- Bloom, D. E., Pebley, A. R. (1982). Voluntary childlessness: A review of the evidence and implications. *Population Research and Policy Review*, 1(3), 203–224. <https://doi.org/10.1007/BF00140093>
- Bohner, G., Wanke, M. (2002). What is an attitude, and why is it important? W: *Attitudes and Attitude Change*. Psychology Press.
- Broda, E. (2024). 10 Rzeczy, które trzeba wiedzieć o bezdzietności z wyboru. *Bezdziennik.pl*. <https://www.facebook.com/share/p/Qozm92S1x9Y2cpmX/>
- Buss, D. M. (2001). *Psychologia ewolucyjna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- CBOS. (2023). Postawy prokreacyjne kobiet. *Komunikat z badań*. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_003_23.PDF

- Ciesielski, P. (2021). *Efekty rozwoju psychospołecznego oraz negatywne doświadczenia w dzieciństwie a decyzja na temat własnej prokreacji* [niepublikowana praca magisterska]. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Ciesielski, P. (2024a). Construction and Validation of a Tool for Measuring Prejudice Toward Childfree People. *European Journal of Psychological Assessment*, 1015-5759/a000822. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000822>
- Ciesielski, P. (2024b). Predictors of prejudice towards childfree individuals in Poland. *Scandinavian Journal of Psychology*, 65(3), 403–410. <https://doi.org/10.1111/sjop.12985>
- Ciesielski, P. (2025). Counterstereotypical Materials as a Method of Reducing Prejudice Toward Childfree People. *Roczniki Psychologiczne*, 27(3), 255–270. <https://doi.org/10.18290/rpsych2024.0014>
- Ciesielski, P., Bakiera, L. (2022). Nastawienia rodzicielskie młodych dorosłych w kontekście rozwoju psychospołecznego – rozważania teoretyczne. W: L. Bakiera (red.), *Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie* (s. 87–101). Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Ciesielski, P., Bakiera, L. (2024). Childfreeness in Poland – group description and reasons behind not wanting to have children. *Current Psychology*, 43(39), 30644–30654. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06461-z>
- Ciesielski, P., Tasker, F., Coufalová, P., Gato, J., Chen, Q.-W., Di Battista, S. (2025). Procreational decision perception study. https://osf.io/7vmt2/?view_only=4c957acf96624ac89b0a8d5f918346ea
- Cieślińska, B. (2014). Bezdzielnosc jako styl życia. *Pogranicze. Studia Społeczne*, 24, 277–292. <https://doi.org/10.15290/pss.2014.24.15>
- Columb, C., Plant, E. A. (2011). Revisiting the Obama Effect: Exposure to Obama reduces implicit prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(2), 499–501. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.11.012>
- Cottrell, C. A., Neuberg, S. L. (2005). Different Emotional Reactions to Different Groups: A Sociofunctional Threat-Based Approach to „Prejudice”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(5), 770–789. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.5.770>
- Coufalová, P., Příkrylová Kučerová, H. (2022). Psychologické aspekty dobrovolné ženské sterilizace u dobrovolně bezdětných žen: Empirická stud. *Gyn Por*, 6(4), 246–249.
- Crisp, R. J., Turner, R. N. (2011). Cognitive adaptation to the experience of social and cultural diversity. *Psychological Bulletin*, 137(2), 242–266. <https://doi.org/10.1037/a0021840>

- Darling-Fisher, C. S. (2019). Application of the Modified Erikson Psychosocial Stage Inventory: 25 Years in Review. *Western Journal of Nursing Research*, 41(3), 431–458. <https://doi.org/10.1177/0193945918770457>
- De Bruin, J. P., Bovenhuis, H., Van Noord, P. A. H., Pearson, P. L., Van Arendonk, J. A. M., Te Velde, E. R., Kuurman, W. W., Dorland, M. (2001). The role of genetic factors in age at natural menopause. *Human Reproduction*, 16(9), 2014–2018. <https://doi.org/10.1093/humrep/16.9.2014>
- Dimitrova, E., Kotzeva, T. (2022). Contested Parenthood: Attitudes Toward Voluntary Childlessness as a Life Strategy in Post-Socialist Bulgaria. *Social Inclusion*, 10(3). <https://doi.org/10.17645/si.v10i3.5065>
- Doyle, J., Pooley, J. A., Breen, L. (2013). A phenomenological exploration of the childfree choice in a sample of Australian women. *Journal of Health Psychology*, 18(3), 397–407. <https://doi.org/10.1177/1359105312444647>
- Duckitt, J., Bizumic, B. (2013). Multidimensionality of Right-Wing Authoritarian Attitudes: Authoritarianism-Conservatism-Traditionalism: Authoritarianism-Conservatism-Traditionalism. *Political Psychology*, 34(6), 841–862. <https://doi.org/10.1111/pops.12022>
- Dyczewski, L. (2003). Kulturowe aspekty wartości dziecka a urodzenia. W: K. Slany, A. Małek, i I. Szczepaniak-Wiechy (red.), *Systemy wartości a procesy demograficzne* (s. 137–143). Zakład Wydawniczy “Nomos”.
- Eckel, C. C., Wilson, R. K., Youn, S. (2022). In-group favoritism in natural and minimal groups. *Economics Letters*, 219, 110794. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110794>
- Ekelund, M., Ask, K. (2021). Stigmatization of Voluntarily Childfree Women and Men in the UK: The Roles of Expected Regret and Moral Judgment. *Social Psychology*, 52(5), 275–286. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000455>
- Erikson, E. (2004). *Tożsamość a cykl życia*. Zysk i S-ka Wydawnictwo.
- European Commission. (2023). *The Impact of Demographic Change in a changing environment*. Publications Office of the European Union. https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_0.pdf
- Eurostat. (2020). *42% of births in the EU are outside marriage*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20200717-1>
- Fieder, M., Huber, S., Bookstein, F. L., Iber, K., Schafer, K., Winckler, G., Wallner, B. (2005). Status and Reproduction in Humans: New Evidence for the Validity of Evolutionary Explanations on Basis of a University Sample. *Ethology*, 111(10), 940–950. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.2005.01129.x>

- Filippi, S., Yerkes, M., Bal, M., Hummel, B., De Wit, J. (2024). (Un)deserving of work-life balance? A cross country investigation of people's attitudes towards work-life balance arrangements for parents and childfree employees. *Community, Work & Family*, 27(1), 116–134. <https://doi.org/10.1080/13668803.2022.2099247>
- Fishbein, H. D. (2002). An Evolutionary Model for the Development of Prejudice and Discrimination. W: H. D. Fishbein, *Peer prejudice and discrimination: The origins of prejudice* (wyd. 2, s. 39–82). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Fiske, S. T., Taylor, S. E. (2017). *Social cognition: From brains to culture* (wyd. 3). SAGE.
- Flores, A. R., Haider-Markel, D. P., Lewis, D. C., Miller, P. R., Tadlock, B. L., Taylor, J. K. (2018). Challenged Expectations: Mere Exposure Effects on Attitudes About Transgender People and Rights. *Political Psychology*, 39(1), 197–216. <https://doi.org/10.1111/pops.12402>
- Garncarek, E. (2010). Społeczność wirtualna na forum dyskusyjnym Bezdzieln z Wyboru jako grupa mniejszościowa on-line i off-line. W: Ł. Kapralska i B. Pactwa (red.), *Agora czy Hyde Park? Internet jako przestrzeń społeczna grup mniejszościowych* (s. 203–214). Zakład Wydawniczy »NOMOS«.
- Garncarek, E. (2022). Voluntarily childless men: Socio-cultural reasons why young Poles are not assuming a parental role. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 18(1), 112–130. <https://doi.org/10.18778/1733-8069.18.1.06>
- Gillespie, R. (2000). When no means no. *Women's Studies International Forum*, 23(2), 223–234. [https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(00\)00076-5](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(00)00076-5)
- Golec de Zavala, A., Cichocka, A., Eidelson, R., Jayawickreme, N. (2009). Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1074–1096. <https://doi.org/10.1037/a0016904>
- Golec de Zavala, A., Dyduch-Hazar, K., Lantos, D. (2019). Collective Narcissism: Political Consequences of Investing Self-Worth in the Ingroup's Image. *Political Psychology*, 40(S1), 37–74. <https://doi.org/10.1111/pops.12569>
- Golec De Zavala, A., Keenan, O., Ziegler, M., Mazurkiewicz, M., Nalberczak-Skóra, M., Ciesielski, P., Wahl, J. E., Sedikides, C. (2024). Mindful-Gratitude Practice Reduces Prejudice at High Levels of Collective Narcissism. *Psychological Science*, 35(2), 137–149. <https://doi.org/10.1177/09567976231220902>
- Gray, E., Evans, A., Reimondos, A. (2013). Childbearing desires of childless men and women: When are goals adjusted? *Advances in Life Course Research*, 18(2), 141–149. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2012.09.003>

- GUS. (2023). *Wstępne wyniki NSP 2021 w zakresie struktury narodowo-etnicznej oraz języka kontaktów domowych*. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021.
- Havighurst, R. J. (1953). *Human development and education* (s. ix, 338). Longmans, Green.
- Hipsz, N. (2013). *Wieś Polska—Postawy, styl życia*. CBOS.
- Hogg, M. A. (2006). Social identity theory. W: P. J. Burke (red.), *Contemporary social psychological theories* (s. 111–136). Stanford Social Sciences.
- Ibisomi, L., Mudege, N. N. (2014). Childlessness in Nigeria: Perceptions and acceptability. *Culture, Health & Sexuality*, 16(1), 61–75. <https://doi.org/10.1080/13691058.2013.839828>
- Ipsos. (2023). *LGBT+ PRIDE 2023. A 30-Country Ipsos Global Advisor Survey*. Ipsos. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-06/Ipsos%20LGBT%2B%20Pride%202023%20Global%20Survey%20Report%20-%20rev.pdf>
- Janowicz, K. (2022). *Wybrane czynniki związane z kształtowaniem się wizji własnego dorosłego życia w okresie wylaniającej się dorosłości* [niepublikowana rozprawa doktorska]. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Janowicz, K., Bakiera, L. (2017). Normatywne i pozanormatywne uwarunkowania wizji własnego rodzicielstwa u nastolatków. W: M. Maciąg i K. Maciąg (red.), *Dzieci i młodzież w XXI w. – Ujęcie społeczne* (s. 35–51).
- Janowicz, K., Bakiera, L. (2018). Levinsonowskie Marzenie w odniesieniu do ojcostwa. Badanie studentów w fazie nowicjatu. *Psychologia Rozwojowa*, 23(4), 71–90. <https://doi.org/10.4467/20843879PR.18.023.9952>
- Kanahara, S. (2006). A Review of the Definitions of Stereotype and a Proposal for a Progressional Model. *Individual Differences Research*, 4(5), 306–321.
- Kaya, S. (2015). Outgroup Prejudice from an Evolutionary Perspective: Survey Evidence from Europe. *Journal of International and Global Studies*, 7(1). <https://doi.org/10.62608/2158-0669.1257>
- Kaźmierczak, M., Karasiewicz, K., Pastwa-Wojciechowska, B. (2016). Social perception of counterstereotypical images of parents. *Polskie Forum Psychologiczne*, 21. <https://doi.org/10.14656/PFP20160309>
- Kaźmierczak, M., Michałek-Kwiecień, J., Kiełbratowska, B. (2023). Między opieką nad dzieckiem a aktywnością zawodową – preferencje, oczekiwania i rzeczywistość par podejmujących role rodzicielskie. W: M. Kaźmierczak i A. Lewandowska-Walter (red.), *Rodzina w cyklu życia – rozwój, zmiana, kryzysy* (s. 55-70). Wydawnictwo Liberi Libri. <https://doi.org/10.47943/lib.9788363487638.rozdzial03>

- Khajehaminian, F., Zaharakar, K., Kiamanesh, A., Mohsenzade, F. (2023). Lived experiences of voluntary childless iranian couples: An interpretative phenomenological analysis. *Journal-of-Psychological-Science*, 22(121), 37–54. <https://doi.org/10.52547/JPS.22.121.37>
- Kite, M. E., Whitley, B. E. (2016). Introducing the Concepts of Stereotyping, Prejudice, and Discrimination. W: M. E. Kite i B. E. Whitley, *Psychology of prejudice and discrimination* (wyd. 3). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Koropecykj-Cox, T., Çopur, Z., Romano, V., Cody-Rydzewski, S. (2018). University Students' Perceptions of Parents and Childless or Childfree Couples. *Journal of Family Issues*, 39(1), 155–179. <https://doi.org/10.1177/0192513X15618993>
- Kotowska, I. E., Matysiak, A, i Mynarska, M (red.). (2016). *The life of Poles: From leaving the parental home to retirement. Insights from the Generations and Gender Survey (GGS-PL)*. Warsaw School of Economics Collegium of Economic Analysis Institute of Statistics and Demography.
- Kucharska, P. (2021). Ocena skuteczności programu „Rodzina 500+” w zakresie ograniczenia ubóstwa i zwiększenia diety w Polsce. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 5(989), 83–100. <https://doi.org/10.15678/ZNUEK.2020.0989.0505>
- Langdridge, D., Sheeran, P., Connolly, K. (2005). Understanding the reasons for parenthood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 23(2), 121–133. <https://doi.org/10.1080/02646830500129438>
- Leahy-Warren, P., McCarthy, G., Corcoran, P. (2012). First-time mothers: Social support, maternal parental self-efficacy and postnatal depression. *Journal of Clinical Nursing*, 21(3–4), 388–397. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2011.03701.x>
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41(1), 3–13. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.41.1.3>
- Lingle, J. H., Geva, N., Ostrom, T. M., Leippe, M. R., Baumgardner, M. H. (1979). Thematic Effects of Person Judgments on Impression Organization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(5), 674–687.
- Ludeke, S. G., Krueger, R. F. (2013). Authoritarianism as a personality trait: Evidence from a longitudinal behavior genetic study. *Personality and Individual Differences*, 55(5), 480–484. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.04.015>
- Lynch, I., Morison, T., Macleod, C. I., Mijas, M., Du Toit, R., Seemanthini, S. (2018). From Deviant Choice to Feminist Issue: An Historical Analysis of Scholarship on Voluntary Childlessness (1920–2013). W: N. Sappleton (red.), *Voluntary and Involuntary Childlessness* (s. 11–47). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-78754-361-420181002>

- Maftai, A., Holman, A.-C., Marchiş, M. (2021). Choosing a life with no children. The role of sexism on the relationship between religiosity and the attitudes toward voluntary childlessness. *Current Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02446-4>
- Malka, A., Lelkes, Y., Srivastava, S., Cohen, A. B., Miller, D. T. (2012). The Association of Religiosity and Political Conservatism: The Role of Political Engagement: Religiosity, Political Engagement, and Political Conservatism. *Political Psychology*, 33(2), 275–299. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2012.00875.x>
- Mandal, E. (2020). Sacrifices of women and men in close relationships: The types and structure of sacrifices. The approach and avoidance motives for making sacrifices. *Current Issues in Personality Psychology*, 8(4), 317–328. <https://doi.org/10.5114/cipp.2020.101952>
- Mandal, E., Gawor, A., Buczny, J. (2012). The stereotypes of man and woman in Poland—Content and factor structures. W: E. Mandel (red.), *Masculinity and femininity in everyday life* (s. 11–32). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. W: J. Adelson (red.), *Handbook of adolescent psychology* (s. 159–186). Wiley.
- Marri, S. R., Ahn, C., Buchman, A. L. (2007). Voluntary childlessness is increased in women with inflammatory bowel disease: *Inflammatory Bowel Diseases*, 13(5), 591–599. <https://doi.org/10.1002/ibd.20082>
- McElwee, J. J. (2015). Pope calls not having kids a „selfish choice”. *NCR*. <https://www.ncronline.org/news/vatican/pope-calls-not-having-kids-selfish-choice>
- Merz, E.-M., Liefbroer, A. C. (2012). The Attitude Toward Voluntary Childlessness in Europe: Cultural and Institutional Explanations. *Journal of Marriage and Family*, 74(3), 587–600. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.00972.x>
- Morison, T., Macleod, C., Lynch, I., Mijas, M., Shivakumar, S. T. (2016). Stigma Resistance in Online Childfree Communities: The Limitations of Choice Rhetoric. *Psychology of Women Quarterly*, 40(2), 184–198. <https://doi.org/10.1177/0361684315603657>
- Mynarska, M. (2020). Korzyści płynące z rodzicielstwa w perspektywie biegu życia. W: M. Bieńko, M. Rosochacka-Gmitrzak, i E. Wideł (red.), *Obrazy życia rodzinnego i intymności. Książka dedykowana Profesor Annie Kwak*. University of Warsaw Press. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323543572.pp.153-166>
- Mynarska, M., Rytel, J. (2020). Fertility Desires of Childless Poles: Which Childbearing Motives Matter for Men and Women? *Journal of Family Issues*, 41(1), 7–32. <https://doi.org/10.1177/0192513X19868257>

- Neal, Z. P., Neal, J. W. (2022). Prevalence, age of decision, and interpersonal warmth judgements of childfree adults. *Scientific Reports*, 12(1), 11907. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-15728-z>
- Neal, Z. P., Neal, J. W. (2024). A Framework for Studying Adults who Neither have Nor Want Children. *The Family Journal*, 32(1), 121–130. <https://doi.org/10.1177/10664807231198869>
- Nelson, S. K., Kushlev, K., Lyubomirsky, S. (2014). The pains and pleasures of parenting: When, why, and how is parenthood associated with more or less well-being? *Psychological Bulletin*, 140(3), 846–895. <https://doi.org/10.1037/a0035444>
- Neuberg, S. L., Schaller, M. (2016). An evolutionary threat-management approach to prejudices. *Current Opinion in Psychology*, 7, 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.06.004>
- Peterson, R. A. (1983). Attitudes toward the childless spouse. *Sex Roles: A Journal of Research*, 9, 321–331. <https://doi.org/10.1007/BF00289667>
- Petty, R. E., Cacioppo, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. W: *Advances in Experimental Social Psychology* (T. 19, s. 123–205). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60214-2](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60214-2)
- Piotrowski, K. (2021). How many parents regret having children and how it is linked to their personality and health: Two studies with national samples in Poland. *PLOS ONE*, 16(7), e0254163. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0254163>
- Piotrowski, K., Bojanowska, A., Szczygieł, D., Mikołajczak, M., Roskam, I. (2023). Parental burnout at different stages of parenthood: Links with temperament, Big Five traits, and parental identity. *Frontiers in Psychology*, 14, 1087977. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1087977>
- Piotrowski, K., Naude, L., Sanna, K., Szramka-Pawlak, B., Kwarcńska, K., Dzielińska, M. (2024). Perceptions of parenting among parents who regret having a child: A mixed-methods study. *Journal of Family Studies*, 30(3), 461–484. <https://doi.org/10.1080/13229400.2023.2241520>
- Ramasubramanian, S., Oliver, M. B. (2007). Activating and Suppressing Hostile and Benevolent Racism: Evidence for Comparative Media Stereotyping. *Media Psychology*, 9(3), 623–646. <https://doi.org/10.1080/15213260701283244>
- Rich, S., Taket, A., Graham, M., Shelley, J. (2011). ‘Unnatural’, ‘Unwomanly’, ‘Uncreditable’ and ‘Undervalued’: The Significance of Being a Childless Woman in Australian Society. *Gender Issues*, 28(4), 226–247. <https://doi.org/10.1007/s12147-011-9108-1>
- Rowland, D. T. (2007). Historical Trends in Childlessness. *Journal of Family Issues*, 28(10), 1311–1337. <https://doi.org/10.1177/0192513X07303823>
- Rubin, M., Hewstone, M. (1998). Social Identity Theory’s Self-Esteem Hypothesis: A Review and Some Suggestions for Clarification. *Personality and Social Psychology Review*, 2(1), 40–62. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0201_3

- Sassenberg, K., Postmes, T. (2002). Cognitive and strategic processes in small groups: Effects of anonymity of the self and anonymity of the group on social influence. *British Journal of Social Psychology*, 41(3), 463–480. <https://doi.org/10.1348/014466602760344313>
- Sherif, M. (1958). Superordinate Goals in the Reduction of Intergroup Conflict. *American Journal of Sociology*, 63(4), 349–356. <https://doi.org/10.1086/222258>
- Sherman, J. W., Stroessner, S. J., Conrey, F. R., Azam, O. A. (2005). Prejudice and Stereotype Maintenance Processes: Attention, Attribution, and Individuation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(4), 607–622. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.89.4.607>
- Sibley, C. G., Duckitt, J. (2008). Personality and Prejudice: A Meta-Analysis and Theoretical Review. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3), 248–279. <https://doi.org/10.1177/1088868308319226>
- Slany, K. (2002). *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Zakład Wydawniczy “Nomos”.
- Slany, K., Szczepaniak, I. (2003). Fenomen dobrowolnej bezdzietności we współczesnych wysoko rozwiniętych społeczeństwach. *Małżeństwo i Rodzina*, 5. <https://psychologia.edu.pl/czytelnia/58-maestwo-i-rodzina/674-fenomen-dobrowolnej-bezdzietnosci-we-wspolczesnych-wysoko-rozwinietych-spoleczenstwach.html>
- Smith, I., Knight, T., Fletcher, R., Macdonald, J. A. (2020). When men choose to be childless: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(1), 325–344. <https://doi.org/10.1177/0265407519864444>
- Stobert, S., Kemeny, A. (2003). *Childfree by Choice*. Statistics Canada.
- Szymańska, J. (2019). The childless by choice in perception of young adults. *Family Forum*, 3, 79–95.
- Tajfel, H., Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W: W. G. Austin i S. Worchel (red.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (s. 33–47). CA: Brooks/Cole.
- Tanturri, M. L., Mencarini, L. (2008). Childless or Childfree? Paths to Voluntary Childlessness in Italy. *Population and Development Review*, 34(1), 51–77. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2008.00205.x>
- Teymoori, A., Heydari, A., Nasiri, H. (2014). Relationship between dimensions of religiosity, authoritarianism, and moral authority. *Social Compass*, 61(1), 92–107. <https://doi.org/10.1177/0037768613514320>
- Trevelyan, M. (2024). Russian law against „child-free propaganda” clears first hurdle in parliament. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/russian-lawmakers-move-forward-with-ban-child-free-propaganda-2024-10-17/>

- Turnbull, B., Graham, M. L., Taket, A. R. (2016). Social Exclusion of Australian Childless Women in Their Reproductive Years. *Social Inclusion*, 4(1), 102–115. <https://doi.org/10.17645/si.v4i1.489>
- Uecker, J. E., Bonhag, R., Burt, J. J., Evans, H. R., Hernandez, A. D. (2022). Religion and Attitudes toward Childlessness in the United States. *Journal of Family Issues*, 43(1), 186–214. <https://doi.org/10.1177/0192513X21994148>
- Veevers, J. E. (1974). Voluntary Childlessness and Social Policy: An Alternative View. *The Family Coordinator*, 23(4), 397. <https://doi.org/10.2307/583116>
- Wacławik, S. (2012a). Motywacje do podejmowania decyzji o bezdzietności przez młodych dorosłych. *Horyzonty Psychologii*, 2, 173–190.
- Wacławik, S. (2012b). W stronę społeczeństwa bez dzieci – przyczyny celowej bezdzietności. *Palimpsest*, 2, 22–38.
- Wanat, T. (2011). Dwutorowe Modele Przetwarzania Informacji a Ocena Produktu. *Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu*, 208, 120–130.
- Watling Neal, J., Neal, Z. P. (2023). Prevalence, age of decision, and interpersonal warmth judgements of childfree adults: Replication and extensions. *PLOS ONE*, 18(4), e0283301. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0283301>
- Webb, M. A., Tangney, J. P. (2022). Too Good to Be True: Bots and Bad Data From Mechanical Turk. *Perspectives on Psychological Science*, 17456916221120027. <https://doi.org/10.1177/17456916221120027>
- Wilak, J. (2023). Why Do Polish Women Want to Stay Childless? Analysis of Voluntary Childlessness Motives. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu*, 67(3), 130–141. <https://doi.org/10.15611/pn.2023.3.12>
- Wojciechowska, L. (2 czerwca 2023). *Generatywność osób we wczesnej i średniej dorosłości: Ekologia jako nowy wymiar generatywności*. XXXI Ogólnopolska Konferencja Psychologii Rozwojowej, Bydgoszcz.
- Wojciszke, B. (2009). *Człowiek wśród ludzi: Zarys psychologii społecznej* (wyd. 2). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Zarzycka, B. (2007). Skala Centralności Religijności Stefana Hubera. *Roczniki Psychologiczne*, 10(1), 133–157.
- Zebrowitz, L. A., White, B., Wieneke, K. (2008). Mere Exposure and Racial Prejudice: Exposure to Other-Race Faces Increases Liking for Strangers of that Race. *Social Cognition*, 26(3), 259–275. <https://doi.org/10.1521/soco.2008.26.3.259>

Załączniki

Załącznik 1 – Publikacja 1

Załącznik 2 – Publikacja 2

Załącznik 3 – Publikacja 3

Załącznik 4 – Publikacja 4

Załącznik 5 – Publikacja 5

Załącznik 6 – oświadczenia współautorki publikacji

Załącznik 1 – Publikacja 1

Ciesielski, P., Bakiera, L. (2022). Nastawienia rodzicielskie młodych dorosłych w kontekście rozwoju psychospołecznego – rozważania teoretyczne. W: L. Bakiera (red.), *Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie* (s. 87–101). Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM.

Paweł Ciesielski*

Lucyna Bakiera**

1.5. Nastawienia rodzicielskie młodych dorosłych w kontekście rozwoju psychospołecznego – rozważania teoretyczne

Wprowadzenie

Takie zjawiska jak wzrastający pluralizm kulturowy, indywidualizm, osłabienie więzi interpersonalnych, admiracja samorealizacji czy polimorfizm płciowy (Jungwirth i Bauschke-Urban, 2019) tworzą tło indywidualnych stylów życia. Występujące tendencje społeczno-kulturowe stopniowo zmieniają ekspresję postaw osób dorosłych wobec rzeczywistości, eksponując m.in. wolność reprodukcyjną (prokreacyjną), rozumianą jako możliwość wolnego wyboru w zakresie posiadania lub nieposiadania potomstwa (Bakiera, 2020). Wolność reprodukcyjna traktowana jest jako jeden z kluczowych atrybutów współczesnego człowieka (Renzetti i Curran, 2005).

Płodność regulowaną przez naturę zastępuje kontrola indywidualna, na którą w znacznej mierze wpływają czynniki o charakterze osobistym, związane m.in. z gloryfikowaniem osobistej niezależności i sukcesu zawodowego (Bakiera, 2013). W konsekwencji uwolnienia się człowieka od determinizmu reprodukcyjnego w ostatnich dwóch dekadach XX wieku nastąpił w Polsce największy spadek poziomu rozrodczości (sięgający 40%) spośród wszystkich krajów europejskich (Strzelecki, 2003). Współczynnik dzietności (*total fertility rate*) w Polsce obniżył się z poziomu 2,28 w roku 1980 do poziomu 1,27 w roku

* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Szkoła Doktorska Nauk Społecznych

** Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Psychologii i Kognitywistyki

2006. W 2020 roku wynosił 1,38 (Główny Urząd Statystyczny, 2021). Charakterystyczne dla współczesnych osób we wczesnej dorosłości odraczenie decyzji dotyczących stabilizacji rodzinnej wynika często z lęku przed rodzicielstwem (Węgrzyn, 2007). Przy czym bezdzietność może być rezultatem biopsychicznie zdeterminowanej bezpłodności lub niepłodności, bądź uwarunkowanego psychospołecznie wyboru jednostki. Spadek liczby urodzeń występujący od wielu lat w Europie jest również odzwierciedleniem upowszechniania się dobrowolnej bezdzietności.

Celem opracowania jest przybliżenie zjawiska bezdzietności z wyboru i jego analiza w odniesieniu do rozwoju psychospołecznego w ujęciu Erika H. Eriksona (2004). Liczne badania dowodzą, że przyszli rodzice różnią się od osób, które nie chcą mieć dzieci, np. relacją z własnymi rodzicami, doświadczeniami w dzieciństwie i religijnością. W dotychczasowych badaniach nie eksplorowano natomiast, czy osoby bezdzietne z wyboru charakteryzują się innym natężeniem cech, które są efektami rozwoju psychospołecznego, niż przyszli rodzice. W pierwszej części rozdziału przytoczono kontekst historyczno-kulturowy rodzicielstwa oraz jego przemiany. Następnie zaprezentowano różnice między rodzicami a osobami bezdzietnymi z wyboru pod względem m.in. cech psychicznych. Na koniec w sposób syntetyczny przedstawiono możliwe drogi rozwoju psychospołecznego (na podstawie ujęcia Erika Eriksona) osób, które chcą mieć dzieci, i bezdzietnych z wyboru.

Nastawienia rodzicielskie

Potrzeba prokreacji jest naturalna dla człowieka i stanowi podstawę trwania gatunku, ale może być zanegowana, wyparta, stłumiona lub sublimowana w potrzebę wyższego rzędu (Kornas-Biela, 2009). Według niektórych koncepcji psychologii ewolucyjnej (np. Aarssen i Altman, 2006) popęd prokreacyjny może zostać nawet całkowicie zastąpiony przez popęd dziedzictwa, który ma na celu zostawienie po sobie osobistej spuścizny. Indywidualna decyzja związana z prokreacją wpisana jest w szerszą orientację, która dotyczy rodzicielstwa. W rozdziale orientacja ta została nazwana nastawieniem rodzicielskim. Rozumiemy je jako ustosunkowanie się do rodzicielstwa, które jest skłonnością względnie trwałą. Nastawienie (postawa) wobec rodzicielstwa jest zazwyczaj pierwotne względem rozstrzygnięć dotyczących posiadania lub nieposiadania potomstwa. Stosunek jednostki do faktu, że dorośli mogą zostać rodzicami, lokuje się na kontinuum, którego krańce wyznaczają dwa skrajne nastawienia – afirmacja i negacja prokreacji, a tym samym ro-

dzicielstwa (Cavaliere, 2020). Postawa prorodzicielska świadczy o aprobującym ustosunkowaniu jednostki wobec posiadania potomstwa¹. Rodzicielstwo jest wówczas traktowane jako czynnik warunkujący szczęście i poczucie bezpieczeństwa, a także czynnik rozwoju dorosłych (Bakiera, 2013; Balbo i in., 2013; Harwas-Napierała, 2012). Natomiast negowanie rodzicielstwa ujawnia się w postawach obojętnych, niechętnych lub wrogich i utożsamiane jest z wolnością reprodukcyjną (ang. *reproductive freedom*) czy wolnością od dziecka (ang. *childfree*). Dla postawy antyrodzicielskiej charakterystyczne jest dostrzeganie głównie bądź jedynie strat, ograniczeń i napięć wynikających z rodzicielstwa. Postawa taka koncentruje się wokół przekonania, że opieka i wychowanie potomstwa ograniczają rozwój jednostki (Agonito, 2014; Morison i in., 2016). Skrajnie negatywny stosunek do prokreacji, antynatalizm, wyraża przekonanie, że jest ona moralnie zła oraz ludzie powinni z niej zrezygnować (Perry, 2016). Postawa wobec rodzicielstwa (i prokreacji) może być też ambiwalentna (jednoczesne występowanie pozytywnych oraz negatywnych ustosunkowań). Sprzeczność może manifestować się w postaci deklarowanej aprobaty przy jednoczesnej niechęci, aby zostać matką/ojcem, lub odwrotnie – okazywana dezaprobatą współwystępuje z pragnieniem posiadania potomstwa. W badaniach (np. Waclawik, 2012b) wskazuje się również na bezdzielność, która pochodzi z dominacji dążeń wobec alternatywnych celów (np. rozwoju zawodowego) przy równoczesnym braku skupiania się na negatywnych aspektach rodzicielstwa lub przy jego niskim poziomie.

Historyczne i kulturowe znaczenie rodzicielstwa

Rodzicielstwo, które przez wieki spostrzegane było jako naturalny element życia człowieka dorosłego, wiązało się raczej z obowiązkiem niż możliwym wyborem. Wpisane było w regulowany tradycjami model życia, a odstępstwa od niego wiązały się z marginalizacją oraz ostracyzmem. Rola rodzicielska była ściśle związana z rolą małżeńską i wynikała z wypełniania powinności małżeńskich (Bakiera, 2006; Gębuś, 2006). Dziecko było też historycznie symbolem miłości kobiety i mężczyzny (Dyczewski, 2003). Jeśli potomek nie pojawiał się w niedługim czasie po ślubie, mogło to oznaczać brak dobrych relacji między małżonkami lub też Boską interwencję. W przypadku, gdy para miała potom-

¹ Postawa prorodzicielska nie musi oznaczać pozytywnego stosunku wobec prokreacji – możliwa jest chęć bycia rodzicem dla dziecka adoptowanego połączona z negatywną oceną prokreacji (np. antynatalizm).

stwo, oznaczało to przychyłność Boga, natomiast jeśli małżeństwo nie mogło począć dziecka, to było widziane jako gorsze od innych.

Konieczność rodzenia wynikała z presji o charakterze egzystencjalnym (człowiek jako istota płodna powinien płodzić), religijnym (powinność rodzenia), społecznym (dezaprobatą wobec dobrowolnej bezdzietności) i politycznym (nastawienie na trwanie narodu) (Duch-Krzystoszek, 1998).

Rodzicielstwo ponadto dawało liczne korzyści osobom dorosłym, a często było wręcz niezbędne dla ich zdrowia, dobrobytu, a nawet przetrwania (Dyczewski, 2003; Hird i Abshoff, 2000). Dzieci były angażowane w obowiązki domowe wcześniej, kiedy tylko mogły zacząć pomagać w gospodarstwie. Wraz ze starzeniem się rodzice mogli obciążać potomstwo w coraz większym stopniu pracą, a w momencie, w którym rodzice nie mogli sami się utrzymać, dzieci przejmowały w całości ich utrzymanie. Potomstwo służyło również celom związanym z przedłużeniem rodu (Dyczewski, 2003; Hird i Abshoff, 2000). Dzięki posiadaniu potomka przekazywane kolejnemu pokoleniu było nazwisko, a po śmierci majątek.

W XX wieku nastąpiło znaczące przewartościowanie rodzicielstwa. Zjawiska takie jak rozpowszechnienie antykoncepcji i wzrost praw kobiet sprawiły, że posiadanie dziecka zaczęło być w coraz większym stopniu wyborem aniżeli nieuniknionym faktem. Wraz z przemianami społeczno-kulturowymi nastąpiło również znaczące przewartościowanie rodzicielstwa i zmieniło się znaczenie dziecka (Cieślińska, 2004), które zamiast wspierać ekonomicznie rodziców, jest całkowicie od nich uzależnione finansowo. Na starość zaś dobrobyt zaczęła zapewniać wypracowana emerytura, a nie wsparcie potomstwa². Podtrzymane jest natomiast znaczenie potomstwa dla rozwoju i przetrwania narodu. W Polsce szczególny nacisk na ten aspekt kładzie aktualna partia rządząca (Prawo i Sprawiedliwość), która wdraża programy (np. 500+) mające zachęcić dorosłych do prokreacji.

Odraczanie rodzicielstwa

Od końca XX wieku obserwuje się w Polsce zjawisko polegające na tym, że młodzi ludzie decydują się na posiadanie dziecka coraz później (w porównaniu z poprzednimi pokoleniami) (Mynarska, 2011). Wspomina się o moratorium czy odraczaniu decyzji rodzicielskich (Mills i in., 2011). Wbrew poprzednim

² Prawdziwość tego stwierdzenia jest w dużym stopniu zależna od aktualnej kondycji państwa. W Polsce stabilność systemu emerytalnego jest dla społeczeństwa przedmiotem żartów.

trendom aktualnie ludzie decydują się na rodzicielstwo w okolicach 25.–30. roku życia (średnia dla Polski wynosi natomiast 27,3 roku dla urodzenia przez kobietę pierwszego dziecka, a dla Unii Europejskiej wartość ta wynosi 29,1 roku – Eurostat, 2019).

Młodzi dorośli chcą aktualnie, żeby ich potomstwo przyszło na świat w wyniku dobrze przemyślanej i odpowiedzialnej decyzji (Mynarska, 2011). Przyszłym rodzicom zależy m.in. na stabilności ekonomicznej i zawodowej, ukończeniu edukacji oraz przekonaniu, że ich związek może być przez nich samych zdefiniowany jako dojrzały. Istotnym czynnikiem jest również odpowiednie miejsce zamieszkania (np. dom na przedmieściach). Nie bez znaczenia jest również autopercepcja dorosłego – chce się on uważać za osobę poważną, u której hobby i życie towarzyskie schodzą na drugi plan. Spełnienie wszystkich tych warunków jest trudne przez co decyzja o prokreacji może zostać wstrzymana do momentu ich zrealizowania. Ważne jest jednak podkreślenie, że prokreacja może zostać w takim wypadku wstrzymana, ale nie zaniechana (jak to ma miejsce u osób bezdzietnych z wyboru).

Bezdzietność z wyboru

Osoby, które pomimo braku przeszkód biologicznych (np. bezpłodności) lub innych (np. trudności w znalezieniu partnera) nie chcą mieć dziecka, nazywa się bezdzietnymi z wyboru bądź dobrowolnie bezdzietnymi. Dokładne dane na temat tego zjawiska w populacji Polskiej nie są dostępne. Szacowano, że 6% kobiet będzie bezdzietnych, jednak w badaniach Slany i Szczepaniak (2003) nie rozróżniono kobiet dobrowolnie bezdzietnych od kobiet bezpłodnych. Nowsze dane sugerują, że liczebność kobiet bez dzieci może wzrosnąć nawet do 25% (Cieślińska, 2014). Na świecie szacuje się, że osoby bezdzietne z wyboru stanowią od ok. 7% (np. Kanada, Portugalia) do 30% populacji (np. Wielka Brytania) (Bloom i Pebley, 1982; Stobert i Kemeny, 2003; Tanturri i Mencarini, 2008).

Bezdzietność z wyboru jest opisywana jako „naturalne i trwałe nastawienie” (Wacławik, 2012b, s. 32), czyli coś *oczywistego*, o czym osoby bezdzietne z wyboru najczęściej wiedzą *od zawsze*. Większość osób uświadamia je sobie przed 18. rokiem życia (29% w dzieciństwie, a 30% w adolescencji – Avison i Furnham, 2015), a tylko 9% osób dobrowolnie bezdzietnych decyduje się nie mieć dzieci po 30. roku życia. Dane te wydają się również prawdziwe dla populacji polskiej (średni wiek podjęcia decyzji wynosi 14,28 roku – Ciesielski, 2021). Ze względu na wiek podjęcia decyzji o braku prokreacji wyróżnia się

wśród osób bezdzietnych z wyboru dwie kategorie: *osoby bezdzietne wcześniej się deklarujące*, czyli takie, które w stosunkowo młodym wieku podejmują aktywną i świadomą decyzję na temat swojej bezdzietności, oraz *osoby bezdzietne w wyniku odraczania decyzji*, czyli takie, które odraczały swoją decyzję o zostaniu rodzicem (np. ze względu na rozwój zawodowy, dostępne środki finansowe) do momentu, aż uznały, że jest już za późno na rodzicielstwo (np. ze względu na swój wiek) (w języku angielskim osoby te nazywane są *early articulators* i *postponers*, np. Avison i Furnham, 2015).

Powody przytaczane przez osoby bezdzietne z wyboru, dlaczego nie chcą mieć dzieci, są różnorodne. Wśród nich wyróżnić można m.in. brak potrzeby emocjonalnej posiadania dziecka, wolność od ograniczeń związanych z rodzicielstwem, postawa ekologiczna oraz lęk przed ciążą i porodem (Avison i Furnham, 2015). Przytaczane powody można podzielić na dwie kategorie: takie, które podkreślają pozytywne aspekty niebycia rodzicem (tzw. pragnienia, np. chęć rozwoju), oraz takie, które podkreślają negatywne aspekty bycia rodzicem (tzw. obawy, np. zagrożenie zdrowia związane z ciążą) (Cieślińska, 2014; Waclawik, 2012a).

Rodzice a osoby bezdzietne z wyboru

W licznych badaniach dokonano porównań między osobami, które chcą mieć dzieci lub je mają, a osobami bezdzietnymi z wyboru. Badaczy interesowały okoliczności związane z rodzinami generacji, różnice w zakresie cech osobowości, nasilenie empatii i satysfakcji z życia. W ramach tego rozdziału przytoczono tylko kilka z tych badań, które zostały uznane za istotne z punktu widzenia różnic w rozwoju psychospołecznym między osobami, które chcą mieć dzieci, a bezdzietnymi z wyboru.

W zakresie rodziny pochodzenia osoby bezdzietne z wyboru często wychowują się w mniejszych rodzinach (Avison i Furnham, 2015), ale nie są jedynymi dziećmi swoich rodziców. Co więcej, kobiety bezdzietne z wyboru częściej były wychowywane przez dominujące matki (Houseknecht, 1978) oraz wyrażały bunt wobec tradycyjnych ról kobiecych (Mollen, 2006). Osoby bezdzietne z wyboru również później wyprowadzają się od swoich rodziców lub pozostają z nimi na stałe (Hagestad i Call, 2007).

Badania sugerują również, że osoby, które chcą mieć dzieci, w mniejszym stopniu doświadczały negatywnych sytuacji w dzieciństwie (m.in. przemocy fizycznej, zaniedbania emocjonalnego, przemocy rówieśniczej, nałogów domowników, trudności w nawiązywaniu więzi z rodziną) w porównaniu z oso-

bami bezdzietnymi z wyboru, które to w badaniach Avison i Furnhama (2015) oraz Waclawik (2012b) raportowały, że doświadczały takich sytuacji oraz nie chcą ich powielać w swoich domach. W Australii w badaniach Doyle z zespołem (2013) część uczestników wprost wypowiedziała się, że nie chce mieć dzieci ze względu na traumę, której doświadczyła w dzieciństwie.

W zakresie cech psychicznych można również zauważyć różnice między rodzicami a osobami bezdzietnymi z wyboru. Rodzice charakteryzują się m.in. wyższym poziomem ekstrawersji (Avison i Furnham, 2015), a matki cechuje wyższa akceptacja tradycyjnych wzorców kobiecości (Garncarek, 2014) w przeciwieństwie do kobiet, które nie chcą mieć dzieci. W starszych badaniach wykazano także niższe nasilenie autonomii u kobiet, które chcą mieć dzieci (Houseknecht, 1978).

Osoby bezdzietne z wyboru mierzą się (w przeciwieństwie do osób, które chcą mieć dzieci lub je mają) z podważaniem ich decyzji przez otoczenie. Decyzja o bezdzietności jest widziana jako tymczasowa oraz egoistyczna (Doyle i in., 2013; Waclawik, 2012b) i najczęściej nie jest akceptowana przez inne osoby w życiu bezdzietnych z wyboru (Mollen, 2006).

Rozwój psychospołeczny osób bezdzietnych z wyboru i rodziców

Na znaczenie rodzicielstwa dla rozwoju człowieka dorosłego wskazują autorzy znanych koncepcji rozwoju psychicznego (np. Havighurst, 1981; Erikson, 2004) oraz współcześni badacze (Bakiera, 2013; Harwas-Napierała, 2012; Volling i Palkovitz, 2021; Rostowska, 2008). Rodzicielstwo traktowane jest jako zadanie rozwojowe i jedno z kluczowych doświadczeń w rozwoju człowieka. Jednak od drugiej połowy XX wieku widoczny jest wzrost odsetka populacji, która nie chce posiadać dzieci pomimo braku przeszkód biologicznych lub ekonomicznych. Osobom tym w koncepcjach rozwoju człowieka nie poświęca się uwagi bądź też opisuje się je skrótowo. Większość głównych teorii rozwoju człowieka skupia się na osobach, które mają dzieci, ignorując przy tym pozostałe.

Erikson (2004) w swojej teorii, która jest jedną z popularniejszych w kształceniu psychologów, nie analizuje osób bezdzietnych, a ich ścieżka rozwojowa nie jest opisywana. Autor jedynie w formie krótkiego wtrącenia napisał o realizowaniu generatywności względem obiektu zastępczego (w postaci altruistycznej pomocy innym) przez osoby, które nie mają dzieci w wyniku „nieszczęścia czy za sprawą szczególnych i naturalnych uzdolnień w innych

kierunkach” (Erikson, 2004, s. 93). Warto podkreślić, że grupa wymienionych przez Eriksona osób jest dość szeroka (np. osoby bezpłodne, żyjące w celibacie, osoby bezdzietne z wyboru, osoby, które nie znalazły odpowiedniego partnera), ale traktowana jest w sposób jednolity i nie poświęca jej się uwagi.

Rozwój psychospołeczny w koncepcji Eriksona (2004) dokonuje się podczas ośmiu stadiów. Na koniec każdego z nich osoba wykształca w sobie cechę, która w zależności od przeżycia danego stadium występuje w różnym nasileniu. Cechy te zostały przedstawione w rozdziale pod kątem możliwych różnic między rodzicami/osobami, które chcą mieć dzieci, a osobami bezdzietnymi z wyboru, na podstawie zaprezentowanych wcześniej badań. W prawidłowym rozwoju człowieka niezbędne są, zdaniem Eriksona, zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty, pomiędzy którymi rozgrywa się konflikt. Istotna jest pewna równowaga między właściwościami ego, rozumiana jako przewaga jakości pozytywnych.

Okres niemowlęcy zakłada wykształcenie się u dziecka podstawowej ufności, czyli poczucia, że fundamentalne potrzeby człowieka zostaną zaspokojone, że jest się kochanym (na tym stadium przez rodziców) oraz że świat nie jest zagrażający (Erikson, 2004). Osoby bezdzietne z wyboru jako powód swojej decyzji często przytaczają m.in. lęk przed ciążą i obawę o dobrobyt dzieci, które by miały (Avison i Furnham, 2015). Taki lęk może mieć podłoże właśnie w obawie przed tym, że świat nie jest bezpieczny. Szczególnie taki lęk przejawiać mogą antynataliści, którzy w jednym ze swoich nurtów filozoficznych (antynatalizm mizantropijny) podkreślają, że świat jest wrogi i niebezpieczny (Benatar, 2015). Ponadto część osób bezdzietnych deklaruje, że nie chce mieć dzieci ze względu na doświadczenia przemocy i traumy w dzieciństwie (Doyle i in., 2013). Zasadne wydaje się więc przypuszczenie, że osoby bezdzietne z wyboru, zwłaszcza te, które nie chcą mieć dzieci z powodów negatywnych lub które doświadczyły przemocy, mogą mieć obniżone bądź wręcz niskie poczucie podstawowej ufności. Poczucie ufności dorosłych, którzy chcą mieć dzieci, sprzyja podejmowaniu działań opiekuńczych z przekonaniem, że dziecku nie stanie się nic złego.

W kolejnym stadium rozwojowym człowiek rozwija w sobie autonomię, czyli poczucie samodzielności oraz odrębności od innych (Erikson, 2004). We wcześniejszych badaniach wykazano, że osoby bezdzietne z wyboru charakteryzują się wyższym nasileniem autonomii (Houseknecht, 1978). Badania te są dość stare, przez co ich aktualność jest niepewna. Różnicę (oraz jej kierunek) wydają się jednak wspierać wypowiedzi osób badanych przez Avison i Furnhama (2015), w których podkreślane były m.in. potrzeba niezależności od innych (zwłaszcza od dziecka), jak i potrzeba wolności. Zasadne wydaje się więc

przypuszczenie, że osoby bezdzietne z wyboru charakteryzują się wyższym nasileniem autonomii od rodziców – nawet w większym stopniu niż byłoby to korzystne rozwojowo.

Na etapie wczesnego dzieciństwa dziecko zdobywa inicjatywę, dzięki której może realizować swoje aktywności, bez poczucia winy (Erikson, 2004). Zastanawiający jest w tym stadium drugi kraniec spektrum, czyli poczucie winy związane z robieniem czegoś niezgodnego z normami społecznymi. Nieposiadanie dziecka można zdecydowanie uznać za coś nieakceptowanego przez innych ludzi (np. Gillespie, 2000), co uzasadnia przypuszczenie, że osoby bezdzietne z wyboru mogą mieć niższe nasilenie inicjatywy i wyższe nasilenie poczucia winy. Możliwe jest również, że decyzja na temat prokreacji jest powiązana z kompleksem Edypa i sposobem jego rozwiązania (np. mężczyźni, którzy poczuli się zdominowani przez swojego ojca, czują, że nie nadają się do tej roli w przyszłości), jednak aktualnie nie ma badań, które potwierdzałyby taką hipotezę.

Kolejny etap, czyli późne dzieciństwo, pozwala dziecku wykształcić pracowitość, czyli zdolność do samodzielnej i dzielonej z innymi pracy (Erikson, 2004). Pracowitość jest zastanawiającą cechą, ponieważ dostępne dowody mogą sugerować, że rodzice mają zarówno wyższe, jak i niższe poczucie pracowitości w porównaniu z osobami, które nie chcą mieć dzieci. W badaniach (Avison i Furnham, 2015) wykazano, że osoby bezdzietne z wyboru motywują swoją decyzję chęcią rozwoju i zwiększonej aktywności zawodowej, co świadczyłoby na korzyść hipotezy, że mają one wyższe natężenie pracowitości. Jednak z drugiej strony bezdzietni z wyboru również powołują się na niechęć do dodatkowych obowiązków i wygodę (Avison i Furnham, 2015), co popiera hipotezę o wyższym natężeniu pracowitości u osób mających dzieci. Ponadto nie można zignorować tego, że rodzice, decydując się na dziecko, podejmują się również wielu dodatkowych obowiązków, co również wspierałoby drugą z hipotez.

Adolescencja kończy dzieciństwo i jest przełomowym etapem rozwojowym przed dorosłością. W jej trakcie nastolatek kształtuje swoją tożsamość, która w dużym stopniu niezmiennie będzie go określać przez całe jego życie (Erikson, 2004). Decyzja na temat własnej prokreacji niewątpliwie jest istotna dla funkcjonowania i tożsamości człowieka, ponieważ określa, jak będzie wyglądać znaczna część jego życia. Zarówno przyszli rodzice, jak i osoby bezdzietne z wyboru najczęściej podejmują decyzję na temat swojej prokreacji właśnie na tym etapie rozwojowym (np. Avison i Furnham, 2015; Ciesielski, 2021). Na podstawie tego można przypuszczać, że decyzja na temat własnej prokreacji nie różnicuje ludzi pod względem ukształtowania tożsamości. Możliwe jest jednak również, że decyzja o bezdzietności z wyboru, ze względu na

swoj charakter sprzeciwiający się normom społecznym, jest przejawem tożsamości negatywnej w rozumieniu Eriksona (1997). Warto jednak podkreślić, że analogiczny argument można wytoczyć wobec przyszłych rodziców, którzy mogą przyjmować tożsamość lustrzaną (Marcia, 1980), np. od osób znaczących w rodzinie generacyjnej.

Wczesna dorosłość jest pierwszym stadium rozwojowym dorosłego człowieka. W trakcie tego etapu człowiek kształtuje intymność, czyli zdolność do tworzenia związku opartego na bliskości, w którym partnerzy dzielą się swoimi myślami oraz swoją osobą. Zagrożeniem jest przesadne zaabsorbowanie sobą (Erikson, 2004). Jest to również etap, na którym dorośli powinni (według Eriksona) począć, urodzić i zacząć wychowywać dziecko. W myśl argumentacji autora na temat zagrożeń dla kształtowania się intymności można by przypuszczać, że osoby bezdzietne z wyboru, które często przytaczają wygodę i chęć realizowania swoich planów jako uzasadnienie swojej decyzji (np. Avison i Furnham, 2015), mogą mieć niższe nasilenie cechy zdobywanej we wczesnej dorosłości. Co ciekawe, badania (Somers, 1993) wskazują, że to jednak rodzice, w porównaniu z osobami bezdzietnymi z wyboru, są w większym stopniu narażeni na ryzyko rozwodu w swoich związkach oraz doświadczają większej liczby kłótni i sprzeczek, co mogłoby sugerować u nich niższe nasilenie intymności. Oczywiście może być również tak, że związki osób bezdzietnych z wyboru są bardziej powierzchowne (mniej intymne) i z tego wynika mniejsze nasilenie kłótni. Badania te jednak są stosunkowo stare i ich wyniki należy przyjmować z ostrożnością.

Średnia dorosłość jest także kluczowa przy analizowaniu rodzicielstwa. W jej trakcie człowiekiem kieruje potrzeba generatywności, którą można zrealizować poprzez przekazywanie siebie kolejnemu pokoleniu (w szczególności swoim dzieciom – Erikson, 2004). W koncepcji Eriksona to stadium wydaje się szczególnie narażone na stagnację (negatywny biegun kryzysu normatywnego) osób bezdzietnych z wyboru. Choć sam autor podkreśla, że posiadanie dzieci nie jest wystarczające do pozytywnego rozwiązania tego kryzysu rozwojowego, to jednak generatywność jest realizowana przede wszystkim wobec własnych dzieci. Stąd można przypuszczać, że rodzice będą osiągać wyższe nasilenie generatywności niż osoby bezdzietne z wyboru. Jednakże rodzice są w większym stopniu narażeni na drugi biegun generatywności, czyli stagnację, która może się pojawić, jeśli dorosły nie wierzy w to, że jego dziecko zostanie przyjaźnie przyjęte przez świat i społeczeństwo (Erikson, 2004). Ta kwestia może być wzrastającym problemem w świecie narażonym na nierówności społeczne i problemy klimatyczne – problem ten (obawa o swoje dzieci) natomiast nie dotyczy osób bezdzietnych.

Ostatnim etapem zawartym w oryginalnej teorii Eriksona (2004) jest późna dorosłość, w trakcie której człowiek integruje swoje *ego* poprzez akceptację swojej przeszłości wraz z wzięciem za nią odpowiedzialności (w rozumieniu, że to głównie sam człowiek był odpowiedzialny za to, jak przeżył swoje życie). Ludzie często wyrażają opinię, że osoby bezdzietne z wyboru są nieszczęśliwe na starość i żałują swojej decyzji (np. Gillespie, 2000) – gdyby tak było, byłaby to przesłanka, by uznać, że rodzice mają wyższe nasilenie integracji *ego*. Jednakże aktualne badania nie potwierdzają tego, że osoby bezdzietne z wyboru są mniej szczęśliwe, ani tym bardziej tego, że żałują one swojej decyzji (np. DeLyser, 2012). Aktualne doniesienia nie wskazują więc na to, by któraś z grup była predysponowana do określonego rozwiązania kryzysu rozwojowego.

Podsumowanie

Bezdzietność z wyboru jest tematem interesującym, a przy tym pomijanym w projektach badawczych. Dotychczasowe eksploracje często są sprzed ponad 25 lat i należałoby je replikować współcześnie. Z pewnością problematyka rozwoju psychospołecznego osób bezdzietnych z wyboru jest obszernym tematem, któremu warto poświęcić uwagę. Jednak należy również podkreślić znaczenie wszystkich badań prowadzonych w tej tematyce, dzięki którym można poznać w większym stopniu zjawisko dobrowolnej bezdzietności oraz osoby, które określają się w ten sposób.

Dotychczasowe badania w obszarze bezdzietności z wyboru nie poruszały tematu rozwoju psychospołecznego tych osób. Jest to z pewnością poważna luka, która zasługuje na eksplorację. Zadanie to jest interesujące badawczo, ponieważ wiele z dotychczasowych badań daje podstawy do tworzenia hipotez dotyczących tego zagadnienia. Warto uzupełnić znane teorie rozwoju o specyfikę funkcjonowania i zmian rozwojowych w odniesieniu do grup, które uznane są przez psychologię za normatywne (takie jak osoby nieheteroseksualne, osoby bezdzietne z wyboru), a do tej pory w małym stopniu analizowany jest ich proces rozwoju. Jednym z postulatów, które powinna spełniać teoria rozwoju człowieka, jest możliwość jej generalizacji na wszystkich ludzi (Arnett, 2015). Ponadto stabilny świat, w którym autorzy klasycznych teorii rozwoju tworzyli swoje koncepcje, zdaje się przestawać istnieć, a zastępuje go taki, który charakteryzuje duża zmienność czy wręcz szybkozmienność (Schachter, 2005). Jednakże teoria rozwoju Eriksona (2004) znajduje potwierdzenie w licznych badaniach naukowych (np. Darling-Fisher, 2019) i dlatego stanowi inte-

resującą perspektywę podejmowanych analiz, również w odniesieniu do rozwoju osób bezdzietnych z wyboru.

Na podstawie zarówno dawniejszych, jak i nowszych badań można zakładać liczne różnice w zakresie rozwoju psychospołecznego osób bezdzietnych z wyboru w porównaniu z osobami, które mają lub chcą mieć dzieci. Jako istotny czynnik należy tutaj podkreślić m.in. negatywne doświadczenia w dzieciństwie oraz problemy rodzinne, które deklarują w znaczącym stopniu osoby bezdzietne z wyboru (np. Doyle i in., 2013). Takie doświadczenia z pewnością mają znaczenie dla rozwoju człowieka (Beeman, 1992).

Bibliografia

- Aarssen, L.W., Altman, S.T. (2006). Explaining Below-Replacement Fertility and Increasing Childlessness in Wealthy Countries: Legacy Drive and the „Transmission Competition” Hypothesis. *Evolutionary Psychology*, 4(1), 147470490600400. <https://doi.org/10.1177/147470490600400125>
- Agonito, R. (2014). *The last taboo: Saying no to motherhood*. Algora Publishing.
- Arnett, J.J. (2015). Identity development from adolescence to emerging adulthood: What we know and (especially) don't know. W: K. McLean, M. Syed (red.), *The Oxford handbook of identity development* (s. 1–21). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199936564.013.009>
- Avison, M., Furnham, A. (2015). Personality and voluntary childlessness. *Journal of Population Research*, 32(1), 45–67. <https://doi.org/10.1007/s12546-014-9140-6>
- Bakiera, L. (2006). Rodzina z perspektywy socjologicznej i psychologicznej: ciągłość i zmiana. *Roczniki Socjologii Rodziny*, 17, 101–115.
- Bakiera, L. (2013). *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*. Wydawnictwo Difin.
- Bakiera, L. (2020). Parentologia. Próba integrowania wiedzy naukowej o rodzicielstwie. W: L. Bakiera (red.), *Rodzicielstwo. Ujęcie interdyscyplinarne* (s. 17–43). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Balbo, N., Billari, F.C., Mills, M. (2013). Fertility in advanced societies: A review of research. *European Journal of Population*, 29(1), 1–38. <https://doi.org/10.1007/s10680-012-9277-y>
- Beeman, D.G. (1992). *Child abuse history and its effects on affect and social cognition as mediated by social support*. Iowa State University Capstones.
- Benatar, D. (2015). The misanthropic argument for anti-natalism. W: S. Hannan, S. Brennan, R. Vernon (red.), *Permissible progeny? The morality of procreation and parenting* (s. 1–44). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199378111.001.0001>
- Bloom, D.E., Pebley, A.R. (1982). Voluntary childlessness: A review of the evidence and implications. *Population Research and Policy Review*, 1(3), 203–224. <https://doi.org/10.1007/BF00140093>

- Cavaliere, G. (2020). The problem with reproductive freedom. Procreation beyond procreators' interests. *Medicine, Health Care and Philosophy*, 23, 131–140. <https://doi.org/10.1007/s11019-019-09917-3>
- Ciesielski, P. (2021). *Efekty rozwoju psychospołecznego oraz negatywne doświadczenia w dzieciństwie a decyzja na temat własnej prokreacji* (niepublikowana praca magisterska). Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Psychologii i Kognitywistyki.
- Cieślińska, B. (2014). Bezdzietność jako styl życia. *Pogranicze. Studia Społeczne*, 24, 277–292. <https://doi.org/10.15290/pss.2014.24.15>
- Darling-Fisher, C.S. (2019). Application of the Modified Erikson Psychosocial Stage Inventory: 25 Years in Review. *Western Journal of Nursing Research*, 41(3), 431–458. <https://doi.org/10.1177/0193945918770457>
- DeLyser, G. (2012). At Midlife, Intentionally Childfree Women and Their Experiences of Regret. *Clinical Social Work Journal*, 40(1), 66–74. <https://doi.org/10.1007/s10615-011-0337-2>
- Doyle, J., Pooley, J.A., Breen, L. (2013). A phenomenological exploration of the childfree choice in a sample of Australian women. *Journal of Health Psychology*, 18(3), 397–407. <https://doi.org/10.1177/1359105312444647>
- Duch-Krzyszczek, D. (1998). *Małżeństwo, seks, prokreacja. Analiza socjologiczna*. Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
- Dyczewski, L. (2003). Kulturowe aspekty wartości dziecka a urodzenia. W: K. Slany, A. Małek, I. Szczepaniak-Wiechy (red.), *Systemy wartości a procesy demograficzne* (s. 137–143). Zakład Wydawniczy Nomos.
- Erikson, E.H. (1997). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Dom Wydawniczy Rebis.
- Erikson, E.H. (2004). *Tożsamość a cykl życia*. Zys i S-ka.
- Eurostat (2019). *Women are having their first child at an older age*. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190318-1?fbclid=IwAR0j_8KDUqMFY-Tca_wqF-n3qHVxkg4lPSeZb2Vg2zGrBh_B5K8r4hOI-Hys (dostęp: 12.07.2022).
- Garncarek, E. (2014). Dobrowolna bezdzietność a przemiany tożsamości płciowej współczesnych kobiet i mężczyzn. *Folia Sociologica*, 51, 97–116.
- Gębuś, D. (2006). *Rodzina. Tak, ale jaka?* Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Gillespie, R. (2000). When no means no: Disbelief, disregard and deviance as discourses of voluntary childlessness. *Women's Studies International Forum*, 23(2), 223–234. [https://doi.org/10.1016/S0277-5395\(00\)00076-5](https://doi.org/10.1016/S0277-5395(00)00076-5)
- Główny Urząd Statystyczny (2021). *Polska w liczbach 2021*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/inne-opracowania-zbiorcze/polska-w-liczbach-2021,14,14.html> (dostęp: 12.07.2022).
- Hagestad, G., Call, V. (2007). Pathways to Childlessness. *Journal of Family Issues*, 28(10), 1338–1361.
- Harwas-Napierała, B. (2012). *Dorosłość jako spełnienie. Drogi i zagrożenia rozwoju człowieka w okresie dorosłości*. Wydawnictwo Libron.
- Havighurst, R.J. (1981). *Human development and education*. Longman.
- Hird, M.J., Abshoff, K. (2000). Women without children: A contradiction in terms? *Journal of Comparative Family Studies*, 31(3). <https://doi.org/10.3138/jcfs.31.3.347>
- Houseknecht, S.K. (1978). Voluntary childlessness. A social psychological model. *Alternative Lifestyles*, 1(3), 379–402.

- Jungwirth, I., Bauschke-Urban, C. (red.). (2019). *Gender and diversity studies: European perspectives*. Verlag Barbara Budrich.
- Kornas-Biela, D. (2009). *Pedagogika prenatalna – nowy obszar nauk o wychowaniu*. Wydawnictwo KUL.
- Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. W: J. Adelson (red.), *Handbook of adolescent psychology* (s. 159–186). Wiley.
- Mills, M., Rindfuss, R.R., McDonald, P., te Velde, E. (2011). Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives. *Human Reproduction Update*, 17(6), 848–860. <https://doi.org/10.1093/humupd/dmr026>
- Mollen, D. (2006). Voluntarily childfree women: Experiences and counseling considerations. *Journal of Mental Health Counseling*, 28(3), 269–282. <https://doi.org/10.17744/me-hc.28.3.39w5h93mreb0mk4f>
- Morison, T., Macleod, C., Lynch, I., Mijas, M. (2016). Stigma resistance in online childfree communities: The limitations of choice rhetoric. *Psychology of Women Quarterly*, 40(2), 184–198.
- Mynarska, M. (2011). Kiedy mieć dziecko? Jakościowe badanie procesu odraczania decyzji o rodzicielstwie. *Psychologia Społeczna*, 6(3), 226–240.
- Perry, S. (2016). Antinatalism in biological and cultural evolution: Fertility and suicide. W: T.K. Shackelford, R.D. Hansen (red.), *The evolution of morality* (s. 141–154). Springer International Publishing.
- Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2005). *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rostowska, T. (2008). Rodzina jako źródło doświadczeń indywidualnych człowieka. W: H. Wrona-Polańska, G. Rudkowska, L. Wrona (red.), *Człowiek, rodzina, kultura. Szkice psychologiczne* (s. 8–20). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Schachter, E.P. (2005). Erikson meets the postmodern: Can classic identity theory rise to the challenge? *Identity*, 5(2), 137–160. https://doi.org/10.1207/s1532706xidx0502_4
- Slany, K., Szczepaniak, I. (2003). *Fenomen dobrowolnej bezdzietności we współczesnych wysoko rozwiniętych społeczeństwach*. <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/58-maestwo-i-rodzina/674-fenomen-dobrowolnej-bezdzietnosci-we-wspolczesnych-wysoko-rozwinietych-spoleszenstwach.html> (dostęp: 12.07.2022).
- Somers, M.D. (1993). A Comparison of Voluntarily Childfree Adults and Parents. *Journal of Marriage and the Family*, 55(3), 643. <https://doi.org/10.2307/353345>
- Stobert, S., Kemeny, A. (2003). Childfree by choice. *Canadian Social Trends*, 69, 7–10.
- Strzelecki, Z. (2003). Europa – Polska: stan i perspektywy demograficzne w latach 1980–2050. *Małżeństwo i Rodzina*, 3, 3–7.
- Tanturri, M.L., Mencarini, L. (2008). Childless or childfree? Paths to voluntary childlessness in Italy. *Population and Development Review*, 34(1), 51–77. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2008.00205.x>
- Volling, B.L., Palkovitz, R. (2021). Fathering: New perspectives, paradigms, and possibilities. *Psychology of Man and Masculinities*, 22(3), 427–432. <https://doi.org/10.1037/men0000354>
- Wacławik, S. (2012a). Motywacje do podejmowania decyzji o bezdzietności przez młodych dorosłych. *Horyzonty Psychologii*, 2, 173–190.

- Wacławik, S. (2012b). W stronę społeczeństwa bez dzieci – przyczyny celowej bezdzietności. *Palimpsest*, 2, 22–38.
- Węgrzyn, K. (2007). Lęk przed rodzicielstwem. W: M. Libiszowska-Żółtkowska (red.), *Czego obawiają się ludzie? Współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie* (s. 230–237). Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Załącznik 2 – Publikacja 2

Ciesielski, P., Bakiera, L. (2024). Childfreeness in Poland – group description and reasons behind not wanting to have children. *Current Psychology*, 43(39), 30644–30654.
<https://doi.org/10.1007/s12144-024-06461-z>

Childfreeness in Poland – group description and reasons behind not wanting to have children

Paweł Ciesielski¹ · Lucyna Bakiera²

Accepted: 22 July 2024
© The Author(s) 2024

Abstract

Childfreeness remains a largely unexplored subject in Poland. We provide insights into the scale of childlessness by choice and the motivations and characteristics of childfree people in the country. We conducted a quantitative study (national stratified random sample, $n=665$, age 18–50 ($M=34.14$, $SD=9.22$), October 2021) and a qualitative exploration ($n=461$, age 18–58 ($M=29.07$, $SD=7.01$), May 2020–January 2021). The quantitative analyses revealed that 14.89% of adult Poles of reproductive age did not have children and were not planning to have them. The decision not to have children was significantly predicted by lower age and left-wing political and liberal social beliefs. The qualitative analyses showed that the most common reasons for being childfree were lack of parental instinct (*I do not feel the maternal instinct*), not liking children (*I cannot stand children*) and desire for autonomy (*I want to be independent*). The results suggest that the Polish childfree population is substantial and diverse in their reasons for not wanting to have children.

Keywords Voluntary childlessness · Reasons · Childfree · Qualitative study · Quantitative study

Childfreeness is a relatively unexplored topic in some regions. Although substantial research provides information on the childfree population in countries like the USA, Italy and Canada (Avison & Furnham, 2015; Stobert & Kemeny, 2003; Tanturri & Mencarini, 2008), little data are available on Poland. The same applies to exploring the reasons behind the decision not to procreate. Some research pertinent to the Polish childfree population does exist, showing reasons for childfreeness, such as seeing children as an obstacle to achieving one's goals or lack of emotional need; however, these results were obtained on small samples, providing little information on the actual image of the phenomenon (Wacławik, 2012a, b).

The case of Poland is fascinating when considering the current situation. Over the past eight years, the Polish government has focused on increasing childbirths via different methods. These attempts stem from the decrease in births

by over half in the previous 40 years and a visible decline in births yearly (Statistics Poland, 2022a). This decline, in turn, poses a severe threat to the continuity of the pension system. This led to multiple pro-birth activities, such as 500+ (a programme that gives 500 PLN monthly to parents for each child they have (up until they are 18 y.o.)) and pensions for mothers of four children (without the requirement of work) (Ministry of Family, Work and Social Policies, 2016; Witwicka, 2022). There are also propositions for imposing higher taxes on childless citizens as a way for them to balance out the fact that they have no children to contribute to the pension system (MJ, 2018). These actions are visible to all citizens and are supposed to address why people do not have children (mostly perceived as a lack of funds). It is important to observe whether the reasons for not wanting children perceived by the government are consistent with the reasons for not wanting children stated by the childfree population.

This article presents two studies. The first one (quantitative) addresses the gap in knowledge concerning the demographic characteristics of childfree people in Poland based on research performed on a stratified random sample ($n=665$) and replicates previous foreign studies on the value of demographic variables in predicting the procreational decision. The second study (qualitative, $n=461$) explores

✉ Paweł Ciesielski
pawel.ciesielski@amu.edu.pl

¹ Doctoral School of Social Sciences, Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland

² Faculty of Psychology and Cognitive Science, Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland

the reasons for choosing childfreeness in Poland on a large sample, addressing the limitations of previous studies that were conducted on smaller samples. The mixed method provides a comprehensive look at the topic of childfreeness.

Childfreeness

Childfreeness (a.k.a. voluntary childlessness – for the discussion on terminology and preferred nouns, please see Neal & Neal, 2024) is treated in this article as a decision not to have children. This decision may be made at any point in fertile life and is not the result of being infertile (unless due to one's own choice) or the consequence of a different decision (for example, becoming a Catholic priest – a path that forbids having children). Since many psychological theories, especially developmental ones, state that being a parent is necessary for proper development (e.g. Erikson, 1980; Havighurst, 1981; Levinson, 1986), the population that chooses not to procreate has become a focus of interest for psychologists. At first, researchers treated it as a deviation; however, that changed, and they later became interested in the psychological characteristics of childfree people and their lives without children (Lynch et al., 2018).

In the past, having children was more crucial from an economic point of view than it is today. First, children provided assistance in the household (both household chores and help in the field or workshops), helped parents in their old age and preserved the family lineage (Dyczewski, 2003; Hird & Abshoff, 2000). They were also a symbol of fulfilled love between a man and a woman, and marriages that did not have children were seen as inferior to those that did (Dyczewski, 2003). However, with time, the utilitarian value of having children has decreased substantially. Children provide little to no help in the household, do not offer financial support and require substantial funds for high-level upbringing (e.g. extra-curricular activities, trips, etc.) (Cieślińska, 2014). Because of this, the economic value of a child has plummeted. Furthermore, the value of having children as senior adults is not apparent, as there are pension plans (such as the Social Insurance Institution (ZUS) in Poland) that usually provide sufficient support in the early days of vocational deactivation. However, these plans later provide inadequate support, as the health needs rise with each year of living on retirement (e.g. Rutecka, 2015). Therefore, in later years, support from one's children can still be a valuable factor in determining economic well-being, increasing the child's economic value.

Thanks to women's rights movements, women are now seen as more than mothers and have the right to choose whether they want to procreate (e.g. Aarssen & Altman, 2006). Also, free access to birth-control methods, as well

as their advancement, has allowed more control in terms of family planning (e.g. Garncarek, 2022). These developments (among others) have led to the popularisation of childfreeness in developed societies (Aarssen & Altman, 2006).

Becoming childfree

Some studies have explored the prevalence of childfreeness. Past research suggests that the number of childfree adults can vary from approximately 7% (e.g. Canada) to 30% (e.g. Great Britain) of the population (McQuivey, 2021; Neal & Neal, 2022; Stobert & Kemeny, 2003; Tanturri & Mencarini, 2008). In Poland, it was estimated that between 6%–25% of all women would be childless (without distinction between voluntary and involuntary childlessness) (Cieślińska, 2014; Slany & Szczepaniak, 2003).

The decision to be childfree is found to be made in most cases before the age of 18, with 29% becoming aware in childhood, 30% in adolescence and 9% after the age of 30 (Avison & Furnham, 2015). Due to differences in the age of decision, childfree people are distinguished into two groups: early articulators (people who decide early and are firm in their conviction) and postponers (people who postpone having a child until it is, in their opinion, too late to become parents) (e.g. Veevers, 1974). In a 2013 study, Gray et al. (2013) showed that some people change their procreation decision (both wanting and not wanting to have children) due to health problems, dissatisfaction with their finances or being in an intimate relationship during the study. However, the total proportion of both groups (childfree and parents) is approximately constant.

Reasons for not wanting to have children vary and can be broadly divided into two categories (Wacławik, 2012b). The first category covers reasons that focus on pursuing things that are impossible when one becomes a parent (for example, someone wants to be free to pursue their dreams). The second group of reasons focuses on the negative aspects of being a parent (for example, someone does not want to be limited by a child). Often, the difference between these two groups of reasons is only apparent in the narrative of the childfree person. Some of the most cited reasons for being childfree include perceiving a child as an obstacle to pursuing one's life objectives, lack of emotional need, negative attitude towards children, fear of losing one's current standard of living, fear of the health consequences of pregnancy and childbirth, considering parenting as too time-consuming, seeing parenting as too much of a challenge, negative attitude towards long-term intimate relationships, being more environmentally friendly (avoiding to bring a new human with its own carbon footprint) and feeling immature (Avison & Furnham, 2015; Callan, 1983; Cieślińska, 2014;

Doyle et al., 2013; Waclawik, 2012a, b). Some childfree people also point to experiencing childhood trauma (such as witnessing or experiencing domestic violence) as a reason to forgo being a parent (e.g. Matthews & Desjardins, 2019).

How are childfree people different?

Some research has explored the differences between childfree individuals and those who have or want children. Childfree people usually grew up in smaller families compared to those who want or have children, though they are not necessarily only children (Avison & Furnham, 2015; Tanturri & Mencarini, 2008). Women who did not want to be mothers often rebelled against traditional gender roles (Mollen, 2006). Moreover, on average, childfree individuals live with their parents for a longer period compared to those who want or have children (Hagestad & Call, 2007). Some studies also indicate that childfree people are less religious and more liberal than their peers (Avison & Furnham, 2015; Neal & Neal, 2021; Stobert & Kemeny, 2003).

Some older research also provides insight into the differences between childfree people and those who want/have children. Bloom and Pebley (1982) showed that childfree people are, on average, better educated, live in larger cities more often and have higher incomes; differences in income were also confirmed by Somers (1993). However, a more recent Canadian study did not confirm the difference in education level (Stobert & Kemeny, 2003). Other differences have not yet been refuted. However, it should be noted that cited studies are from the past century and should be considered cautiously.

Living childfree

Others often do not accept the decision to be childfree (Mollen, 2006). Family and friends attempt to change the attitudes of childfree people, saying they will change their minds and later regret their decision (Doyle et al., 2013). However, there is currently little evidence to support these statements. In DeLyser's (2012) research, childless (primarily voluntary) perimenopausal women were interviewed to find out if they regretted not being mothers. Only two out of 15 women stated that they regretted not pursuing motherhood but were not troubled by it. Other women said they did not regret their decision, although they had moments of doubt.

Another study showed that 30% of childfree women regretted not being mothers but never said so spontaneously, only when asked about it directly (Jeffries & Konnert, 2002). On average, childfree women were no different from other women regarding their level of well-being (Jeffries & Konnert, 2002). The same results concerning well-being

were confirmed by Rothrauff and Cooney (2008), who identified generativity as a more important predictor of well-being. The more complex image ensues when analysing the well-being of parents and childless individuals in general. Here, results are mixed, showing a multitude of moderators (such as children's age, age of parent, extensiveness of social network or economic stability) and not providing a definite answer as to whether parents have higher/lower or the same level of well-being as childless adults (e.g. Becker et al., 2019; Hansen, 2012; Nelson et al., 2014).

Research questions and hypotheses

This research aims to bridge the knowledge gap regarding the Polish childfree population. First, it addresses the lack of information on the demographic characteristics of Polish childfree people and whether these characteristics are related to their procreative decisions. This is important because there is no such research on Poland, while there are some such works on other countries (e.g. Sobotka, 2017). Next, broader qualitative research concerning childfree people's motivations to remain childless is addressed, which is crucial for understanding the childfreeness phenomenon (mainly whether the results differ among studies from different areas and if the reasons cited are associated with some local developments (such as the abortion law in Poland)).

The research is divided into two studies. Study 1 used a stratified random sample to describe childfree people in terms of demographic features. Past research showed that childfree adults are more liberal (Avison & Furnham, 2015), live in larger cities and have higher incomes (Bloom & Pebley, 1982) compared to those who want or have children. The education of childfree adults has been verified by two studies, which disagree with each other on whether the childfree adults had higher education than parents (Bloom & Pebley, 1982; Stobert & Kemeny, 2003). Based on past research, six hypotheses were proposed to verify which of the variables explored in the past could significantly predict the decision to want to have children. It is assumed that lower age (H1), higher education (H2), larger place of living (H3), left (H4) and liberal (H5) beliefs, and a worse evaluation of one's economic situation (H6) predict the decision to be childfree in adults.

Study 2 explored the reasons for childfreeness in Poland. To this end, a large sample ($n > 400$) of individuals were asked to describe their motivations for not having children.

Data from both studies are available at OSF (<https://osf.io/ft7y8/>).

Study 1

Method

Study 1 used data collected monthly by Prejudice Lab (an interdisciplinary team of scientists working on prejudice, collective narcissism and intergroup conflict; the data were collected for *Collective Narcissism Monitor* (<https://collectivenarcissism.com/>)). Data were collected via an online survey by Ariadna Research Panel (a Polish research panel) in October 2021. Participants received gratification in the form of points they could later exchange for different goods.

Participants

Participants were invited by email or notification on their Ariadna profile. The study was completed by 1,096 participants aged between 18 and 80 ($M = 44.92$, $SD = 15.80$). This was a random sample drawn from an online panel, stratified to reflect the Polish population in terms of age groups, gender and place of living. The sample size was the standard size used by Ariadna to report this kind of data. To include only adults of reproductive age (to exclude people who might have wanted to have children in the past, but it is too late for them to have them now), a filter was implemented to retain only adults who are younger than 51 years old, as this is the mean age of menopause in Europe (De Bruin et al., 2001). This resulted in a sample of 665 participants aged 18 to 50 ($M = 34.14$, $SD = 9.22$). Women comprised 50.08% of the sample (only men and women options were available, as the question was about sex and not gender to ensure the sample was stratified based on census data). Most participants lived in a village (37.44%). In comparison, a small town was represented by 12.63% of the sample, a moderate-size city was represented by 20.15% and a large city was represented by 17.29%. A city with more than 500,000 inhabitants was represented by 12.48% of the sample. More than half of the sample had higher than secondary education (58.50%). The full demographic report can be found in Table 1s on OSF (<https://osf.io/ft7y8/>).

Measures

Participants were asked demographic questions (place of living, age, etc.) and queries about their political beliefs both in terms of left–right orientation (on a scale of 1. Left-wing to 5. Right-wing, with Answer 3 as ‘centre’ and 6 as ‘I don’t know/it’s hard to say’) and liberal–conservative orientation (on a scale of 1. Liberal to 5. Conservative, with Answer 3 as ‘it’s hard to say, somewhat conservative

and somewhat liberal’). To provide comparability between left–right orientation and liberal–conservative orientation, Answer 6 in left–right orientation (‘I don’t know’) was coded as 3 (next to ‘centre’), as in the liberal–conservative orientation question.

Participants were also asked how they perceived their economic situation (on a scale from “1. very bad” to “7. very good”).

In the end, they were also asked whether they had children (“yes” or “no”). If they answered no, they were asked if they wanted to have children in the future (with answers ranging from “1. Definitely no” to “4. Definitely yes”, with a fifth option “It’s hard to say”). To convert this into a categorical variable, ‘definitely no’ and ‘no’ answers were merged into one category, ‘yes’ and ‘definitely yes’ answers were combined into the second category, and ‘it’s hard to say’ into a third category.

Results

It was revealed that 14.89% of the total sample had no children and did not want to have them in the future. This means that childfree people account for 14.89% of adults who are in their reproductive age in Poland. Demographic data of the childfree people in comparison to adults that decided differently about their procreation are available in Table 1s on OSF (<https://osf.io/ft7y8/>).

Logistic regression was performed to check the hypotheses. Participants were divided into those who do not have children and do not want to have them (coded as 0; $n = 99$) and participants who have children or want to have them (coded as 1; $n = 526$), resulting in a dichotomous dependent variable. Participants who want to have children and who have children were combined into one group, as both these groups made the same procreational decision; although in the case of people who want to have children, this decision might change, it is not likely, as only one-third of people who want to have children might experience a decline in their childbearing desires (Gray et al., 2013). Participants who did not know whether they wanted to have children (and did not have them) were excluded ($n = 40$), as they represented a different subgroup than the other two groups. They did not have an established procreational decision and, in the future, could belong to either of the two previously mentioned groups.

The effects of age, gender, education level, place of residence, liberal–conservative orientation, left–right political orientation and self-assessed economic situation were tested. The logistic regression model was statistically significant ($\chi^2(7) = 53.10$, $p < .001$). The model explained 14.0%

(Nagelkerke R^2) of the variance in the procreation decision and correctly identified 84.2% of cases. Of all the variables provided, only three were significant predictors: age (with each year of living, it was 1.06 times more probable that the participant will want to have children or will have them), liberal orientation ($\text{Exp}(B) = 1.49$) and left-wing orientation ($\text{Exp}(B) = 1.37$). The details of the analysis are provided in Table 1.

Study 2

Internet Study 2 aimed to explore the motivations of child-free people in Poland. The responses were analysed to identify the specific reasons and motives behind participants' decision to be childfree.

Method

Data were collected between May 2020 and January 2021 using a survey created in Google Forms (<https://about.google/intl/forms/>) program. Participants were volunteers and did not receive any gratification upon completion of the study. Data were collected using the snowball technique (started by asking a blogger to post about the survey) and opportunity sampling.

Participants

Participants were recruited via social media (Facebook) and university mailing lists. The inclusion criteria for participants to be included in the analysis were being a childfree person, being an adult (18 years or older) and not having children or having significant experience with them (being a caretaker for a sibling because parents were absent, being pregnant, losing a child, etc.).

Table 1 Logistic regression of decision to have children

Variable	<i>B</i>	<i>SE</i>	Wald	<i>Exp(B)</i>	<i>p</i>
Age	.06	.01	16.58	1.06	< .001
Sex	.46	.24	3.65	1.58	.06
Education level	-.02	.08	0.04	0.99	.84
Place of living	-.08	.08	0.94	0.92	.33
Liberal-conservative orientation	.40	.14	7.73	1.49	.005
Left-right political orientation	.32	.13	6.08	1.37	.01
Evaluation of own economic situation	.07	.09	0.54	1.07	.46

The higher levels of variables means: Education level – higher finished education; Place of living – more urbanized place of living; Liberal-conservative orientation – more conservative orientation; Left-right political orientation – more right-wing oriented beliefs; Evaluation of own economic situation – better perceived economic situation

Five hundred four participants took part in the study; however, two were excluded for not meeting the age criteria (minimum age of 18 years),¹ and one was excluded for disclosing in the short answer question that they did not meet the inclusion criteria (had experience with parenthood); another one was excepted for seriously considering adoption (thus not being childfree), and 39 were left out for not filling in anything in the short answer question or providing an incoherent answer. The final sample comprised 461 participants aged between 18 and 58 ($M = 29.07$, $SD = 7.01$). There was an assumption of a minimum sample size of 100 participants – the sample size estimated for analysis performed in Ciesielski (2021) study; the analysis used the same sample but different qualitative data. However, there was no maximum sample size assumption. The majority of the sample consisted of women (77.22%) and people with higher education (69.20%; secondary school education accounted for 28.63%, and other levels of education accounted for less than 2.3%). Three-quarters of the sample also declared that they were heterosexual (75.92%). A little over half of the sample lived in a city with more than 500,000 inhabitants (52.93%) and were in an intimate relationship (56.62%). The sample was not representative of the Polish population nor the childfree population.

Measures

Participants answered a short sociodemographic questionnaire (concerning their age, gender (with possible answers of *woman*, *man* and *other*), place of living, sexual orientation (with possible answers of *heterosexual*, *homosexual*, *bisexual* and *other*), etc.). Then, they were asked about their procreation plans. They were asked three closed questions: whether they want to have children (yes/no/I don't know – only those who answered no were considered for this study), how firm their decision is ("1 – I have many doubts", "6 – I am entirely confident of my decision") and how much time (in years) has passed since they made that decision.

The participants were then asked the reason for this decision. This was a short answer question, where typing space increased as the participants typed their answers.

Analytical strategy

Participants' answers for not wanting to have children were analysed qualitatively. First, a list of possible reasons was constructed based on previous research presented in the theoretical chapter (e.g. Avison & Furnham, 2015; Waclawik,

¹ Due to clerical error, these participants were not excluded from the data collection process.

2012a, b). The list consisted of 14 possible reasons (Table 2). The theory-driven approach to the analysis was preferred (in opposition to the data-driven approach) to provide comparability to past research. For the sake of not omitting any valuable data, the category ‘other’ was constructed to allow insight into reasons that were not compatible with the created list.

Four competent judges (last year’s psychology students and the first author) were to analyse the participants’ answers. The students were trained by the first author on how to analyse data and were provided with detailed instructions. Analysis concerning the reasons was dichotomous in design (present vs absent). The only exception was the category *other*, where the judges were asked to type in what the other reason was.

At first, the judges evaluated the same 11 answers. In later assessments, consistency was checked with Krippendorff’s alpha using SPSS Macro (Hayes & Krippendorff, 2007). In the first tier of consistency check, the analysis of reasons was consistent among judges (each category was analysed separately, and alphas ranged from $\alpha = 0.78$ to $\alpha = 1.00$, with a mean of 0.97. The category ‘other reasons’ was not analysed due to the qualitative character of the answers).

Upon achieving consistency, judges were assigned some of the participants’ answers for analysis. Each judge analysed approximately 115 answers. On average, the participants’ answers were relatively short (word count $M = 23.22$, $SD = 30.65$, $min = 1$, $max = 238$).

Results

Reasons for not wanting to have children

Participants, on average, gave more than two reasons why they did not want to have children ($M = 2.19$), with a minimum of 0 (answers such as ‘I don’t know’ or ‘many’) and a maximum of 8. Most often, participants gave one (37.09%) or two (26.03%) reasons. The reasons and examples of participants’ answers are provided in Table 2. The most common reasons for not wanting to have children were lack of parental instinct (37.36%), not liking children (29.49%) and desire for autonomy (21.35%).

Among the ‘other’ category, several motives were present in the multiple responses of participants, such as health reasons (bad genes, physical or psychological sickness; $n = 26$), lack of a partner and unwillingness to be in a long-time relationship ($n = 9$). Other reasons were mostly personal (e.g. ‘doing so to spite the family’).

There were no significant differences between men and women in the frequency of a given reason in their responses ($ps > .10$) except for the *no parental instinct* reason, which was more frequent in women ($\phi = .15$, $p = .002$).

Age and strength of decision

Overall, participants decided they did not want to have children in their adolescence ($M = 16.06$, $SD = 7.18$), with some stating that they had known ‘since birth’ and no later than the age of 35. Only 32.82% of the participants said they decided after the age of 18, and only 20.79% after 21. Only 2.41% decided not to have children after the age of 30. Four of the participants did not answer this question or answered inconsistently.

On average, participants were sure of their decision ($M = 5.19$, $SD = 1.17$). Only 9.33% expressed having doubts (Answers 1 to 3).

Discussion

Childfreeness is a topic that is still largely unexplored. Data collected about the demographics of childfree people shed some light on what this phenomenon looks like in Poland (and perhaps more globally). The study provides an estimation of the percentage of the childfree population in Poland (which is 14.89% of adults who are in their reproductive age). However, it is crucial to notice the difficulties and imperfections of such estimations. Official statistics (in opposition to surveys) are considered a more reliable source of estimation concerning the group’s representation in the population, although they often focus on women only (e.g. fertility rate is given as the number of children per woman) and ignore migrations (Kreyenfeld & Konietzka, 2017). Meanwhile, surveys are biased by including only volunteers and, therefore, are not entirely representative (Kreyenfeld & Konietzka, 2017). Although the sample analysed in Study 1 was a stratified random sample in terms of gender, age and place of living, it was not representative in terms of education; the sample had higher education than the one reported by Statistics Poland (2022b). Furthermore, the topic of estimating the childfree population is more complex, as it is not clear when the estimation should take place – during the procreational age (as is in this study), when the decision is declarative, or at the end of procreational age, as this is the moment when the decision to have/not have children is final. The age that marks the end of the procreative period is possible to determine for women (as it is associated with

Table 2 Reasons for not wanting children

Reasons presented in participants' answers	Definition	Example	% of women	% of men	% of total
1. Fears of pregnancy	<i>These cover fears and aversions concerning pregnancy, childbirth and a newborn child. Tokophobia is also included in this category</i>	<i>Pregnancy and childbirth terrify me</i>	17.70	12.38	16.50
2. Finances	<i>Economic reasons include reluctance to spend money on raising a child or lack of financial possibilities to provide children with an optimal developmental environment</i>	<i>(...) I can't afford to raise children on a dignified level (...)</i>	8.99	11.43	9.54
3. Autonomy	<i>Unwillingness to give up one's autonomy and independence</i>	<i>I want to be independent (...)</i>	21.35	21.90	21.48
4. Own development	<i>Desire to pursue own development, both vocational and personal</i>	<i>(...) My priority is professional work</i>	11.80	15.24	12.58
5. Philosophies	<i>Philosophies and views include not having a child. For example, antinatalism postulates that conceiving a child is unethical</i>	<i>(...) I'm convinced that reproduction is immoral</i>	11.52	10.48	11.28
6. Responsibility	<i>Unwillingness to take responsibility for someone's life</i>	<i>It's too much of a responsibility to rearrange your life for a child</i>	15.45	12.38	14.75
7. Not liking children	<i>Not liking children (including reasons such as children being too loud, tiresome, etc.)</i>	<i>I can't stand children (...)</i>	29.49	22.86	27.98
8. Peace	<i>Unwillingness to give up the peace and quiet of not having children</i>	<i>I need plenty of time in solitude and do not tolerate noise</i>	12.92	16.19	13.67
9. No parental instinct	<i>Lack of parental instinct and lack of any desire to have children</i>	<i>I don't feel the maternal instinct</i>	37.36	20.95	33.62
10. Global problems	<i>Global problems include climate change, overpopulation, social inequalities, etc</i>	<i>(...) Overpopulation – the risk of deteriorating Earth's living conditions (...)</i>	15.17	12.38	14.53
11. Fear of not being a good parent	<i>Doubts or fear of whether someone will be a good parent</i>	<i>(...) I don't feel I would be a good parent</i>	20.51	18.10	19.96
12. Bad experiences from childhood	<i>Bad experiences from own childhood</i>	<i>I don't want to be anything like my parents for my children</i>	5.34	6.67	5.64
13. Sexual orientation	<i>Reasons concerning one's sexual orientation (natural problems with conception, social difficulties and legal problems)</i>	<i>I am not allowed by my sexual orientation. I don't want my child to suffer due to society's hate towards my orientation</i>	0.84	0.00	0.65
14. Other	<i>Another reason not mentioned above</i>	<i>Constitutional Court verdict concerning the abortion ban</i>	17.13	16.19	16.92

menopause) but impossible for men, who are fertile even in late adulthood; even though sexual dysfunctions appear and semen quality lowers, the possibility of conception remains (e.g. Martins da Silva & Anderson, 2022). Meanwhile, even people who want to have children may define themselves as childfree if they do not manage to become parents (such as so-called postponers, who postpone procreation in time up to the moment when they believe that it is too late for them

to have children) (e.g. Veevers, 1974). Therefore, it is vital to note that while the estimation proposed in this study is methodologically sound, it is subject to limitations inherent in the complexity of accurately measuring the childfree population. The global situation might have also influenced the estimation. The data were collected during the COVID-19 pandemic, which was found to be in association with an increase in declarations of being childfree (Micelli et al.,

2020). It is not yet clear whether the pandemic (or other global events) permanently influences the procreational decision or if the procreational decision changes again after the disturbing situation settles. It is also possible that there was an increase in childfreeness in Poland due to the implementation of a strict abortion law, which was recalled by some of the participants of Study 2.

The decision to become childfree was predicted in the past by some demographic variables. Compared to older data, the decision not to have children was not predicted by educational level, which supports Stobert and Kemeny's (2003) findings rather than the older research by Bloom and Pebley (1982). The place of living also did not predict procreational decisions. However, the differences in political beliefs explored in Avison and Furnham's (2015) study on a multinational English-speaking sample and Stobert and Kemeny's (2003) research (based in Canada) between childfree people and the rest of the population seem to hold in the presented research, as both liberal and left-wing political beliefs are significant predictors of the procreational decision. Moreover, lower age was associated with a declaration of being childfree in opposition to being a parent or a desire to become one.

Although previous research has shown that childfree people earn more money (Bloom & Pebley, 1982), Study 1 did not find a significant effect of participants' evaluation of their economic situation as a predictor of procreational decision. This may be attributable, among other things, to the government's 500+ programme that supports parents with 500 zł (~113 USD) monthly for each child they have (until they reach the age of 18), which may result in an improved evaluation of personal economic situation among parents. It is important to note, however, that although the 500+ programme aimed to promote procreation in Poland, and even though finances are cited as one of the reasons for not wanting to have children by Study 2 participants, the evaluations of the programme state that it did not result in a significant increase in childbirths (Kucharska, 2021).

The age of decision to become childfree in Study 2 is consistent with the data presented by Avison and Furnham (2015), with the majority of the group deciding not to want children before the age of 21. This might suggest that making a decision concerning procreation could be primarily related to identity formation. Future intercultural studies are needed to confirm that the procreational decision is related to identity formation.

On average, participants in Study 2 were willing to share their reasons for not wanting to have children, with a mean response of 23 words. This suggests that despite the social stigma of childfreeness (e.g. Doyle et al., 2013), participants want to talk about their decisions, especially in the safe environment of an anonymous study. The most common reasons

for not wanting children were a lack of parental instinct or need to have children, dislike of children, need for personal autonomy and fear of not being a good parent, which is partially consistent with Avison and Furnham's (2015) research (although the different methodology of Study 2 does not allow a direct comparison) and Wacławik's (2012b) findings. What is worth investigating is that there were almost no differences in the frequencies of reasons given by men and women. This is particularly interesting in the case of fears concerning pregnancy and childbirth, which were not significantly more often cited by women as could have been expected. This suggests that men are also very conscious of the effect of pregnancy on women's bodies.

Also noteworthy is the prevalence of anti-natalism and global problems in the participants' answers. This suggests that some people do not want to have children not because of perceived difficulties in parenting or seeing having children as an obstacle but because they see the world as dangerous and unfriendly for raising children. This is an important topic discussed in both social media (e.g. Shead, 2021) and research (e.g. Langdridge et al., 2005; Park, 2005). It is also interesting to explore in the future who resigns from having children due to the global situation and whether this is the actual reason or masking of a different one (e.g. lack of Eriksonian basic trust).

In both studies, a significant pattern emerges. Political beliefs and perceptions of the surrounding world seem to be important factors associated with not wanting to have children. However, a much more significant and prevalent factor is the one concerning personality and one's own goals. The lack of desire to have children seems more connected to individual reasons than to some ideological trends or external factors.

Further research and limitations

Although Study 1 presented data from a stratified random sample of Poland, it was only a sample. A larger sample would be required to obtain a more accurate estimate (preferably a census). It is also important to mention that the population of the Ariadna Research Panel may be somewhat biased, as only a fraction of all citizens use it (therefore, it does not represent well the population that is not present on the Internet), and the sample used was overrepresented by adults with a higher education level. Furthermore, using these kinds of panels is burdened with the risk of professional survey participants, who are focused on speeding through surveys (for greater reward) and not on the survey itself.

The analysis of Study 2 was performed using the competent judges' method. Although the process was supervised

and attention was paid to the consistency of the judges, there might be some degree of bias in the assessments provided by the judges.

It is also important to point out that the studies were conducted via the Internet, preventing direct control over participants' commitment. There were no control questions in either of the studies (such as $2 + 2 = ?$) or ballot stuffing controls in Study 2 (such as one answer per IP address), which could have resulted in participants answering the questionnaire twice. However, the quality of Study 1 was controlled by Ariadna, who controls the data based on participants' answer patterns (e.g. speeding). In contrast, Study 2 was not likely an object of interest for 'professional survey participants', as it offered no gratification.

In the future, it would be valuable to explore childfreeness on a larger sample in Poland and other countries to check whether some of the effects shown in the studies are global or local. It would also be interesting to explore the reasons for childfreeness in Poland using a more qualitative approach, such as that employed by Avison and Furnham (2015). Similarly, it would be interesting to investigate whether changes in abortion laws have an impact on the procreation decisions of Poles.

Compliance with ethical statements

The methodology of the study and used tools were extensively consulted by an Ethics Committee member, who determined that the Committee's approval was not necessary due to the survey nature of the study. The authors did not identify any threats beyond the risks associated with the daily functioning of the participants. Furthermore, the study's authors took precautions to protect the participants' psychological integrity, privacy and dignity. All participants were informed about the procedure of the study, that their participation was anonymous and that they had the right to terminate their participation. All of the participants gave their informed consent to participate in the study.

Summary

Childfreeness will most likely cause controversy in public debate for many years. It is essential to explore people's motivations for not having children. This article provides insight into Polish childfreeness, describing the phenomenon's scope and the reasons behind it. However, further research is needed to provide more detailed data.

Acknowledgements We want to thank the Ariadna Research Panel and Tomasz Baran for sharing the data for Study 1, M. Juszcak, A. Ukleja, and A. Wójcicka who worked as competent judges in Study 2, and A. Golec de Zavala for her comments and advice while writing

this article. This article is based partially on data acquired for the MA thesis completed by Ciesielski (2021).

Funding Proofreading of this article was funded by the Faculty of Psychology and Cognitive Science of Adam Mickiewicz University.

Declarations

Conflicts of interest We have no known conflicts of interest to disclose.

Open Access This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License, which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source, provide a link to the Creative Commons licence, and indicate if changes were made. The images or other third party material in this article are included in the article's Creative Commons licence, unless indicated otherwise in a credit line to the material. If material is not included in the article's Creative Commons licence and your intended use is not permitted by statutory regulation or exceeds the permitted use, you will need to obtain permission directly from the copyright holder. To view a copy of this licence, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

References

- Aarssen, L. W., & Altman, S. T. (2006). Explaining below-replacement fertility and increasing childlessness in wealthy countries: Legacy drive and the "transmission competition" hypothesis. *Evolutionary Psychology*, 4(1), 147470490600400. <https://doi.org/10.1177/147470490600400125>
- Avison, M., & Furnham, A. (2015). Personality and voluntary childlessness. *Journal of Population Research*, 32(1), 45–67. <https://doi.org/10.1007/s12546-014-9140-6>
- Becker, C., Kirchmaier, I., & Trautmann, S. T. (2019). Marriage, parenthood and social network: Subjective well-being and mental health in old age. *PLoS ONE*, 14(7), e0218704. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0218704>
- Bloom, D. E., & Pebley, A. R. (1982). Voluntary childlessness: A review of the evidence and implications. *Population Research and Policy Review*, 1(3), 203–224. <https://doi.org/10.1007/BF00140093>
- Callan, V. J. (1983). Factors affecting early and late deciders of voluntary childlessness. *Journal of Social Psychology*, 119(2), 261–268. <https://doi.org/10.1080/00224545.1983.9922830>
- Ciesielski, P. (2021). *Efekty rozwoju psychospołecznego oraz negatywne doświadczenia w dzieciństwie a decyzja na temat własnej prokreacji*. [Psychosocial Development Effects and Experience of Maltreatment in Childhood and the Decision Concerning Own Procreation; M.A. thesis, Adam Mickiewicz University]. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.29750.83525>
- Cieślńska, B. (2014). Bezdzielnosc jako styl życia [Childlessness as a life style]. *Pogranicze. Studia Społeczne*, 24, 277–292. <https://doi.org/10.15290/pss.2014.24.15>
- De Bruin, J. P., Bovenhuis, H., Van Noord, P. A. H., Pearson, P. L., Van Arendonk, J. A. M., Te Velde, E. R., Kuurman, W. W., & Dorland, M. (2001). The role of genetic factors in age at natural menopause. *Human Reproduction*, 16(9), 2014–2018. <https://doi.org/10.1093/humrep/16.9.2014>
- DeLyser, G. (2012). At midlife, intentionally childfree women and their experiences of regret. *Clinical Social Work Journal*, 40(1), 66–74. <https://doi.org/10.1007/s10615-011-0337-2>

- Doyle, J., Pooley, J. A., & Breen, L. (2013). A phenomenological exploration of the childfree choice in a sample of Australian women. *Journal of Health Psychology, 18*(3), 397–407. <https://doi.org/10.1177/1359105312444647>
- Dyczewski, L. (2003). Kulturowe aspekty wartości dziecka a urodzenia [Cultural aspects of a child's value and births]. In: K. Slany, A. Małek, I. Szczepaniak-Wiecha (Eds.), *Systemy wartości a procesy demograficzne* (pp. 137–143). Zakład Wydawniczy “Nomos”.
- Erikson E. H. (1980). *Identity and the life cycle*. Norton & Company.
- Garncarek, E. (2022). Voluntarily childless men: Socio-cultural reasons why young Poles are not assuming a parental role. *Przegląd Socjologii Jakościowej, 18*(1), 112–130. <https://doi.org/10.18778/1733-8069.18.1.06>
- Gray, E., Evans, A., & Reimondos, A. (2013). Childbearing desires of childless men and women: When are goals adjusted? *Advances in Life Course Research, 18*(2), 141–149. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2012.09.003>
- Hagestad, G., & Call, V. (2007). Pathways to childlessness. *Journal of Family Issues, 28*(10), 1338–1361.
- Hansen, T. (2012). Parenthood and Happiness: A review of folk theories versus empirical evidence. *Social Indicators Research, 108*(1), 29–64. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9865-y>
- Havighurst, R. J. (1981). *Developmental tasks and education*. Longman.
- Hayes, A. F., & Krippendorff, K. (2007). Answering the call for a standard reliability measure for coding data. *Communication Methods and Measures, 1*(1), 77–89. <https://doi.org/10.1080/19312450709336664>
- Hird, M. J., & Abshoff, K. (2000). Women without children: A contradiction in terms? *Journal of Comparative Family Studies, 31*(3). <https://doi.org/10.3138/jcfs.31.3.347>
- Jeffries, S., & Konnert, C. (2002). Regret and psychological well-being among voluntarily and involuntarily childless women and mothers. *International Journal of Aging and Human Development, 54*(2), 89–106. <https://doi.org/10.2190/J08N-VBVG-6PXM-0TTN>
- Kreyenfeld, M., & Konietzka, D. (2017). Analyzing Childlessness. In: M. Kreyenfeld, D. Konietzka (eds.), *Childlessness in Europe: Contexts, causes, and consequences, demographic research monographs*. https://doi.org/10.1007/978-3-319-44667-7_1
- Kucharska, P. (2021). Ocena skuteczności programu “Rodzina 500+” w zakresie ograniczenia ubóstwa i zwiększenia dzietności w Polsce [The evaluation of the “Family 500+” programme in terms of limiting poverty and increasing childbirths]. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 5*(989), 83–100. <https://doi.org/10.15678/ZNUEK.2020.0989.0505>
- Langdridge, D., Sheeran, P., & Connolly, K. (2005). Understanding the reasons for parenthood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology, 23*(2), 121–133. <https://doi.org/10.1080/02646830500129438>
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist, 41*(1), 3–13. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.41.1.3>
- Lynch, I., Morison, T., Macleod, C. I., Mijas, M., du Toit, R., & See-manthini, S. (2018). From deviant choice to feminist issue: An historical analysis of scholarship on voluntary childlessness (1920–2013). *Voluntary and Involuntary Childlessness, 11*–47. <https://doi.org/10.1108/978-1-78754-361-420181002>
- Martins Da Silva, S., & Anderson, R. A. (2022). Reproductive axis ageing and fertility in men. *Reviews in Endocrine and Metabolic Disorders, 23*(6), 1109–1121. <https://doi.org/10.1007/s11154-022-09759-0>
- Matthews, E. J., & Desjardins, M. (2019). The meaning of risk in reproductive decisions after childhood abuse and neglect. *Journal of Family Violence, 35*, 793–802. <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00062-2>
- McQuivey, J. L. (2021). To have kids or not: Which decision do Americans regret more? *Institute for Family Studies*. <https://ifstudies.org/blog/to-have-kids-or-not-which-decision-do-americans-regret-more>. Accessed 2024-01-16.
- Micelli, E., Cito, G., Cocci, A., Polloni, G., Russo, G. I., Minervini, A., Carini, M., Natali, A., & Coccia, M. E. (2020). Desire for parenthood at the time of COVID-19 pandemic: An insight into the Italian situation. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology, 41*(3), 183–190. <https://doi.org/10.1080/0167482X.2020.1759545>
- Ministry of Family, Work and Social Policies (2016). Program 500+ zmniejszy spadek ludności o 1,7 mln osób do 2050 r. [The 500+ program will reduce population decline by 1.7 million people by 2050]. [gov.pl/https://www.gov.pl/web/rodzina/program-500-zmniejszy-spadek-ludnosci-o-1-7-mln-osob-do-2050-r](https://www.gov.pl/web/rodzina/program-500-zmniejszy-spadek-ludnosci-o-1-7-mln-osob-do-2050-r)
- MJ (2018). Bykowie: PiS wprowadzi nowy podatek dla singli i singielek? Pomysł nowego podatku skomentował Janusz Korwin Mikke [Bykowie: will PiS implement a new tax for singles? The tax idea has been commented by Janusz Korwin Mikke]. *Dziennik Zachodni*. <https://dziennikzachodni.pl/bykowie-pis-wprowadzi-nowy-podatek-dla-singli-i-singielek-pomysl-nowego-podatku-skomentowal-janusz-korwin-mikke/ar/13399977>. Accessed 2023-02-14.
- Mollen, D. (2006). Voluntarily childfree women: Experiences and counseling considerations. *Journal of Mental Health Counseling, 28*(3), 269–282. <https://doi.org/10.17744/mehe.28.3.39w5h93mr eb0mk4f>
- Neal, J. W., & Neal, Z. P. (2021). Prevalence and characteristics of childfree adults in Michigan (USA). *PLoS ONE, 16*(6), e0252528.
- Neal, Z. P., & Neal, J. W. (2022). Prevalence, age of decision, and interpersonal warmth judgements of childfree adults. *Scientific Reports, 12*(1), 11907. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-15728-z>
- Neal, Z. P., & Neal, J. W. (2024). A framework for studying adults who neither have nor want children. *The Family Journal, 32*(1), 121–130. <https://doi.org/10.1177/10664807231198869>
- Nelson, S. K., Kushlev, K., & Lyubomirsky, S. (2014). The pains and pleasures of parenting: When, why, and how is parenthood associated with more or less well-being? *Psychological Bulletin, 140*(3), 846–895. <https://doi.org/10.1037/a0035444>
- Park, K. (2005). Choosing childlessness: Weber’s typology of action and motives of the voluntarily childless. *Sociological Inquiry, 75*(3), 372–402. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2005.00127.x>
- Rothrauff, T., & Cooney, T. M. (2008). The role of generativity in psychological well-being: Does it differ for childless adults and parents? *Journal of Adult Development, 15*(3–4), 148–159. <https://doi.org/10.1007/s10804-008-9046-7>
- Rutecka, J. (2015). Świadczenia emerytalne a zaspokojenie zmieniających się potrzeb w okresie dezaktywacji zawodowej [Pension benefits and meeting changing needs during the period of professional deactivation]. *Praca i Zabezpieczenie Społeczne, 8*, 181–199
- Shead, S. L. (2021). Climate change is making people think twice about having children. *CNBC*. <https://www.cnn.com/2021/08/12/climate-change-is-making-people-think-twice-about-having-children.html>
- Slany, K., & Szczepaniak, I. (2003). *Fenomen dobrowolnej bezdzietności we współczesnych wysoko rozwiniętych społeczeństwach* [Phenomenon of voluntary childlessness among highly developed societies]. <https://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/58-maestwo-i-rodzina/674-fenomen-dobrowolnej-bezdzietnosci-we-wspolczesnych-wysoko-rozwinietych-spoleszenstwach.html>. Accessed 2020-01-15.
- Sobotka, T. (2017). Childlessness in Europe: Reconstructing long-term trends among women born in 1900–1972. In: M. Kreyenfeld, D. Konietzka (eds.), *Childlessness in Europe: contexts, causes, and*

- consequences, *demographic research monographs*. https://doi.org/10.1007/978-3-319-44667-7_2
- Somers, M. D. (1993). A Comparison of voluntarily childfree adults and parents. *Journal of Marriage and the Family*, 55(3), 643. <https://doi.org/10.2307/353345>
- Statistics Poland. (2022a). *Demographic yearbook of Poland*. Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Statistics Poland. (2022b). *Statistical yearbook of the Republic of Poland*. Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Stobert, S., & Kemeny, A. (2003). Childfree by choice. *Canadian Social Trends*, 69, 7–10.
- Tanturri, M. L., & Mencarini, L. (2008). Childless or child-free? Paths to voluntary childlessness in Italy. *Population and Development Review*, 34(1), 51–77. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2008.00205.x>
- Veevers, J. E. (1974). Voluntary childlessness and social policy: An alternative view. *The Family Coordinator*, 23(4), 397. <https://doi.org/10.2307/583116>
- Wacławik, S. (2012a). Motywacje do podejmowania decyzji o bezdzietności przez młodych dorosłych [Motives behind making a decision to be childless by young adults]. *Horyzonty Psychologii*, 2, 173–190.
- Wacławik, S. (2012b). W stronę społeczeństwa bez dzieci– przyczyny celowej bezdzietności [Towards a society without children– reasons behind voluntary childlessness]. *Palimpsest*, 2, 22–38.
- Witwicka, K. (2022). Emerytura nie dla bezdzietnych? Rząd myśli o powiązaniu wypłat z liczbą dzieci [Pension not for childless? The government is thinking about tying pensions to the number of children]. *Radio ZET*. <https://wiadomosci.radiozet.pl/Biznes/Emerytura-nie-dla-bezdzietnych-Rzad-mysli-o-uzaleznienu-wyp-lat-od-liczby-dzieci>. Accessed 2023-02-10.

Publisher's Note Springer Nature remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Załącznik 3 – Publikacja 3

Ciesielski, P. (2024a). Construction and Validation of a Tool for Measuring Prejudice Toward Childfree People. *European Journal of Psychological Assessment*.
<https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000822>

Construction and Validation of a Tool for Measuring Prejudice Toward Childfree People

Paweł Ciesielski

Doctoral School of Social Sciences, Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland

Abstract: The decision not to have children (childfreeness) often comes with experiencing prejudice and discrimination. In order to explore this prejudice, a new tool was constructed (QPCF – Questionnaire of Prejudice Toward Childfree People). All items of the questionnaire were evaluated by competent judges. Next, a Pilot Study ($N = 155$) was conducted to verify the factorial structure of the questionnaire and its reliability, which resulted in revising the questionnaire. Then a second Pilot Study ($N = 169$) using a revised version of the tool was used to verify its factorial structure and reliability – both of which were satisfactory. Finally, a Validation Study ($N = 216$) was conducted which confirmed the factorial structure, internal and test-retest reliability as well as the tool's theoretical validity (correlation with sexism and dehumanization of childfree people), however, it failed at obtaining a representative sample. This new tool (QPCF) complies with standards established for psychological questionnaires, however, due to the nature of the samples it is prudent to further validate the tool in future studies, to ensure that the questionnaire's qualities remain when it is applied to a representative sample. The tool however is ready to be used and adapted to other cultures in the future.

Keywords: voluntary childlessness, questionnaire construction, prejudice, procreational decisions, childfree

Childfreeness, also known as intentional childlessness, is an individual's decision not to have a child. This choice not to procreate is not due to an individual's chosen life path (e.g., one that includes celibacy – such as of a Catholic priest) nor due to health problems that result in difficulties in or even the impossibility of conception. Childfree individuals describe their unwillingness to have children as a *natural and permanent attitude* (Wacławik, 2012, p. 32) that is most often realized before adulthood (i.e., during adolescence; Avison & Furnham, 2015). Depending on the region, being childfree (CF) is declared by 7–30% of the population (Bloom & Pebley, 1982; Stobert & Kemeny, 2003; Tanturri & Mencarini, 2008). In Poland, where studies for this paper were carried out, childfreeness was declared by approximately 11% of the population (Ciesielski, 2022).

Childfree individuals state that the reasons for their decision to remain childless are various, for example, they lack the emotional need to have children, they do not want to be limited in their lives, they have a fear of ecological disaster (Avison & Furnham, 2015; Ciesielski, 2022, Wacławik, 2012). Even though childfree individuals often give rational

and thoughtful arguments that support their decision, they are not always understood or accepted, that is, their families see them as self-centered and selfish and their decision as temporary (Wacławik, 2012). This leads to various types of discrimination and prejudice that these individuals must endure. In this manuscript, prejudice is defined as a negative attitude toward an outgroup that consists of a behavioral component (conceptualized as behaviors or intentions to exclude, treat with aggression, discriminate or take away something from outgroup members), a cognitive component (conceptualized as negative beliefs and stereotypes – related to e.g., one's character, development, maturity and intelligence about outgroup members), and an emotional component (conceptualized as negative emotions felt while thinking about meeting or acting with outgroup members).

Prejudice Toward Childfree Individuals

CF individuals' experience varies from that of parents. An affected life aspect can be a CF person's salary or their position at the workplace (Kemkes, 2008). Also, men with more children (especially compared to childless men) had higher academic status and earnings (Fieder et al., 2005). Although the nature of these effects is not clear, it may

be also an effect of prejudice toward CF people. CF individuals are also more often forced to work overtime and during the holidays (which is generally explained via statements made that they do not need to go home because they do not have children in their families; Kemkes, 2008). Different governmental projects appear sporadically that are aimed at imposing additional taxes on citizens who do not have children or to have their pensions dependent on the number of children they have (e.g., Witwicka, 2022).

CF individuals are also viewed as “different” than people who want to have or indeed have children; for example, CF women are seen as less attractive and less honest, while CF men are seen as less faithful, less honest, and more immature than their male counterparts that have children (Mollen, 2006). Furthermore, mothers are seen as warm and admirable, and evoke a readiness to work together, whereas CF women are seen as less warm, evoking jealousy, distaste, and a desire to hurt them (Bays, 2017).

Parenthood is generally seen as normative and desired in society (Ashburn-Nardo, 2017). Furthermore, having children is often treated as a moral and social imperative; thus disobeying it can evoke resentment among others, who sometimes see a CF individual as a deviation (Doyle et al., 2013). CF individuals are also sometimes treated with pity (which can be seen as humiliating) and hear statements that they are missing out on something (Letherby, 2002). These statements might also come from general beliefs that CF individuals are less fulfilled and lead less satisfying lives than individuals who have (or want to have) children (Ekelund & Ask, 2021). As a result, some CF individuals decide to communicate being infertile instead of being childfree as a method of management of the social stigmatization (e.g., Khajehamini et al., 2023). A negative attitude toward CF individuals is more often displayed by people with a lower education level or with more traditional beliefs, and by people in Eastern European countries in general (Merz & Liefbroer, 2012).

Due to the extensive existing evidence that CF individuals are generally treated with prejudice, it is imperative to have a tool that would allow us to measure this phenomenon. Such a tool (AVCS) was created by Bahtiyar-Saygan and Sakallı-Uğurlu (2019) in Türkiye. It was based on previous research which makes a more theory-driven questionnaire desired, to complement this one. Furthermore, this tool does not explore attitudes toward CF individuals in regard to work-related issues (which is an important area of such prejudice, e.g., Fieder et al., 2005; Kemkes, 2008) and is strongly family-oriented. It also presents some stereotypes which not necessarily have to be considered as negative in different cultures (e.g., “Those who don’t want to have children are the ones who don’t like children”). There is also an issue concerning the lack of validation of the revised

scale presented in the article as well as the presence of items that are appropriate only for one gender.

There is also an initial unpublished report of a new tool to measure stereotypes toward CF people (SACHa scale; Neal & Neal, 2022). This short scale measures the cognitive aspect of prejudice, and similarly to AVCS is based on previous studies concerning childfree people.

The above-mentioned issues are not seen as problems but as gaps in knowledge that would be valuable to be addressed – especially a more theory-driven approach would be important to be implemented. Therefore, a new tool, QPCF – Questionnaire of Prejudice Toward Childfree People is proposed in order to address the more comprehensive definition of prejudice as a negative attitude that consists of behavioral, cognitive, and emotional components.

Construction of the Questionnaire of Prejudice Toward Childfree People

In order to create a tool that would address the definition introduced earlier, a pool of items relating to the components of prejudice was generated. Items were created to address one of three aspects of prejudice: behavioral, cognitive, and emotional. Also, different aspects of life were addressed by items: work, social policies, family life, perceived consequences of being CF, and perception of CF people. This resulted in the creation of 24 items that were evaluated by three competent judges (two psychology graduates and one final-year psychology student – all of whom had participated in the psychometry and social psychology courses and were trained in questionnaire evaluation. They were also briefed by the author on the topic of child freeness and prejudice) in two dimensions. The first dimension was an item’s fit to a prejudice component (behavioral – 8 items, cognitive – 8 items, emotional – 8 items). The judges’ agreement level was high (Krippendorff’s $\alpha = .75$) and in line with the assumed item-component assignment. The second dimension was an item’s usefulness for the questionnaire (on a scale of the item is essential for the questionnaire; the item is useful but not essential; the item should not be included in the test). Based on the judges’ assessments of a given item’s usefulness and their comments, 5 items were removed from the pool (3 from the behavioral aspect and 2 from the emotional aspect) and 4 additional items with weaker grades from the judges were left for exploratory reasons, in order not to reduce the item pool too much and to observe how the items would behave in the scale in the Pilot Study (1 of the items was excluded after Pilot Study 1). The removed items and those left exploratorily are listed on the OSF (<https://osf.io/cn2ew/>). This resulted in the first version of the QPCF which was tested in the pilot study.

Overview

The QPCF's first version was tested in Pilot Study 1 ($n = 155$). After analyzing the items' standardized estimates, five more items were removed, which resulted in a new version of the questionnaire. This version was again tested in Pilot Study 2 ($n = 169$), which yielded satisfactory results concerning the items' standardized estimates. This allowed for the second version of the QPCF to be used in a detailed Validation Study which verified the questionnaire model's fit, internal and test-retest reliability as well as its theoretical validity.

All data for the studies are available on the OSF (<https://osf.io/cn2ew/>). The hypotheses for the Validation Study were preregistered (<https://osf.io/sva4q>). All items in all of the studies (unless stated otherwise) were set as requiring an answer, therefore no missing data is present – participants who did not complete their responses were removed from the analysis to preserve the quality of the data. There is sufficient information for an independent researcher to reproduce all of the reported results. The use of the questionnaire and the Validation Study were approved by the Ethics Committee for Research Projects at the Faculty of Psychology and Cognitive Science at the University of Adam Mickiewicz in Poznań (decision 02/02/2022). The analysis was done in JAMOVI 2.3 (for the confirmatory factor analysis, CFA) and SPSS v28 (correlation and t -tests), with KALPHA Macro (Hayes & Krippendorff, 2007 – to calculate the previously mentioned Krippendorff's α) and rawpar syntax (O'Connor, 2000 – to calculate Parallel Analysis for the exploratory factor analysis). The CFA used maximum likelihood estimation, factor variance = 1 constraint, and listwise exclusion of cases as a method of managing missing data – due to the lack of missing data no estimation of them needed to be applied.

It is reported how the sample size was determined, all data exclusions (if any), all data inclusion/exclusion criteria, whether inclusion/exclusion criteria were established prior to data analysis, all measures in the study, and all analyses including all tested models. If inferential tests are used, we report exact p values, effect sizes, and 95% confidence or credible interval.

Pilot Study 1

Method

Procedure

No sample size was calculated for this study. There was an age inclusion criterium (being 18 years old) that was established prior to the study. The study was conducted in Poland in December of 2021 via the Internet (using the Qualtrics platform).

Participants

Pilot Study 1 was administered to 155 volunteers (age $M = 25.70$, $SD = 5.59$) who had been recruited via social media platforms (on different groups, e.g., for anti-natalists, a group for filling out surveys, on a researcher's profile). It comprised 125 women, 19 men, and 11 participants who responded "different" to the question regarding their gender. Most of the participants lived in a city with over 500,000 inhabitants (50.97%), and only 9.03% of the participants lived outside a city (in the countryside), with the rest of the participants living in towns with up to 500,000 inhabitants. Most of the participants were in some sort of relationship (74.19%), 23.87% were dating and 29.67% were living in a domestic partnership. The majority of the sample size was heterosexual (60.00%). Most of the participants had a higher (49.68%) or secondary (47.10%) education level. Of the 155 participants, 127 responded that they did not have children and did not want to have any in the future. A total of 28 participants wanted to have children, had children, or did not know whether they wanted to have children in the future.

Measures

The participants answered questions in the first version of the QPCF which had 19 items ($M = 1.27$; $SD = 0.27$). Participants answered on a scale from 1 to 5 (1 = *I definitely do not agree*; 5 = *I definitely agree*). All of the items are reported in the OSF.

Results

Confirmatory factor analysis was conducted to assess the items' standardized estimate. The results of this analysis are presented in Table 1 (for this and other studies). The descriptive statistics for all items are available in Table 1s in OSF.

Reliability of the QPCF was satisfactory ($\omega = .82$). The model fit (one factor) was satisfactory in terms of standardized root mean square residual (SRMS) and root mean square error of approximation (RMSEA) but not comparative fit index (CFI) and Tucker Lewis index (TLI), $\chi^2(152) = 245.60$ ($p < .001$); CFI = .83, TLI = .81, SRMR = .07; RMSEA = .06 (90% CI [.05, .08], BIC = 4,358.44). Items 15–19 were excluded from the model because of their low standardized estimates ($< .30$) and the model was tested again. Reliability remained at $\omega = .83$. The CFI and TLI model fit (one factor), however, increased to more satisfactory levels, $\chi^2(77) = 124.75$ ($p < .001$); CFI = .90, TLI = .88, SRMR = .06; RMSEA = .06 (90% CI [.04, .08], BIC = 3,202.59), and the standardized estimates of all the items were at an $> .30$ level.

Discussion

The Pilot Study 1 made it possible to observe the participants' responses to the proposed questionnaire.

Table 1. Standardized estimates of QPCF items in all of the studies

				Revised scale			
Original scale				Standardized estimates			
Item	Standardized estimates	Item	Standardized estimates	Item	Pilot study 1	Pilot study 2	Validation study 1 t1
1	.484	10	.631	1	.483	.513	.541
2	.697	11	.387	2	.712	.792	.761
3	.434	12	.692	3	.422	.573	.663
4	.344	13	.376	4 ⁺	.339	.507	.426
5	.418	14	.313	5	.418	.511	.482
6	.778	15	.212	6	.784	.678	.691
7	.483	16	.230	7	.460	.593	.623
8	.407	17	.241	8	.401	.634	.772
9	.543	18	.209	9	.546	.472	.388
		19	.226	10	.632	.629	.763
				11 ⁺	.392	.618	.610
				12	.693	.685	.699
				13 ⁺	.374	.521	.458
				14 ⁺	.301	.529	.641

Note. For the convenience of reading, the order of the items was changed so that items left in the final version are at the beginning – this order does not reflect the order of the items in this study, however, it is analogous to the order of items on the OSF. ⁺Item which had a low standardized estimate in Pilot Study 1 and was conditionally left depending on the results of Pilot Study 2.

The standardized estimates were checked to verify which items were unsuitable to remain in the questionnaire. Items 15 through 19 were removed from the scale (1 item from the behavioral aspect, 1 item from the cognitive aspect, and 3 items from the emotional aspect). Items 4, 11, 13, and 14 had standardized estimates between .30 and .40 – this is an acceptable level though not a desirable one. However, due to the small sample size and its unrepresentativeness, these items were left in the scale and were marked for observation in future analysis. The removal of items 15–19 increased the model fit (with all fit indexes being satisfactory except for the TLI which was still below the .90 threshold) of the proposed scale while having no negative influence on the scale's reliability. Because of this, the QPCF was modified to consist of a total of 14 items (4 items in the behavioral aspect, 7 items from the cognitive aspect, and 3 items from the emotional aspect). Although the cognitive aspect is more strongly represented, all three aspects of prejudice are sufficiently represented in the questionnaire. English translation of this modified scale can be seen in the Appendix (with a description of which items relate to which aspect of prejudice) and the Polish original can be seen on the OSF. Because the scale was modified, Pilot Study 2 using the revised version of the scale was conducted.

Pilot Study 2

Pilot Study 2 aimed to check the model fit, reliability, and standardized estimates of the items of the revised questionnaire.

Method

Procedure

No sample size was calculated for this study. There was an age inclusion criterium (being 18 years old) that was established prior to the study. The study was conducted in Poland in February and March of 2022 via the Internet (using the Qualtrics platform).

Participants

Pilot Study 2 was administered to 169 volunteers (age $M = 27.90$, $SD = 7.70$) who were recruited using social media platforms (via means mentioned in Pilot Study 1, but an invitation was also shared on groups for parents and local citizens group). There were 138 women, 4 men, and 2 participants who responded “different” to the question regarding their gender. Most of the participants lived in a city with over 500,000 inhabitants (44.38%) and only 18.34% lived outside a city (in the countryside), with the rest of the participants living in towns with up to 500,000 inhabitants. Most of the participants were in some sort of relationship (68.05%), 16.56% were dating, 19.53% were living in a domestic partnership and 26.63% were married. The majority of the sample was heterosexual (76.33%). Most of the participants had a higher (58.58%) or secondary (39.05%) education level. Out of 169 participants, 101 responded that they did not have children and did not want to have any in the future. Sixty-eight participants wanted to have children ($n = 33$), had children ($n = 26$), or did not know whether they wanted to have children in the future ($n = 9$).

Measures

The participants provided answers to the revised QPCF (14 items; $M = 1.65$; $SD = 0.55$; see Appendix) and to the sociodemographic questionnaire. Participants answered on a scale from 1 to 5 to the QPCF (1 = *I definitely do not agree*; 5 = *I definitely agree*).

Results

The internal reliability of the questionnaire was satisfactory ($\omega = .88$). All of the items had standardized estimates of above .47, which was satisfactory to retain all of the items in the revised version (compare the change in standardized estimates in Table 1). The fit indices were satisfactory. Although the CFI, TLI, and RMSEA, were slightly below the threshold, it could have been the result of a small sample size, $\chi^2(77) = 180.34$ ($p < .001$); CFI = .87, TLI = .84, SRMR = .06; RMSEA = .09 (90% CI [.07, .11], BIC = 5,517.44). The descriptive statistics for all items are available in Table 1s on OSF.

Discussion

Pilot Study 2 confirmed the standardized estimates of items in the revised version of the QPCF – including those that were to be monitored based on Pilot Study 1. Items 4, 11, 13, and 14 all increased from $< .40$ to $> .50$. Although the sample was not more representative in terms of gender, it was more balanced in terms of procreational decision (childfree people comprised 82% of the sample in Pilot Study 1 and only 60% in Pilot Study 2). Although the CFA and RMSEA fit indices were not entirely satisfactory (with RMSEA not achieving the threshold of .08 and CFI and TLI not achieving the threshold of .90 (liberal thresholds)), this was assumed to be a matter of small sample size and homogenous sample (mostly women). Therefore, it was decided that the QPCF was ready for a major Validation Study with a larger, more heterogeneous sample size, although the CFA was to be closely monitored to see whether the fit indexes would increase.

Validation Study 1

This study aimed at validating the QPCF. A revised version of the tool from Pilot Study 2 was used. The hypotheses formulated for this study were as follows:

Hypothesis 1 (H1): Test-retest reliability of prejudice measured by the QPCF will be satisfactory.

Hypothesis 2 (H2): Prejudice toward CF individuals will correlate with ambivalent sexism.

Hypothesis 3 (H3): Prejudice toward CF individuals will correlate with the dehumanization of CF individuals.

Hypothesis 4 (H4): Childfree (CF) individuals will have lower scores for prejudice toward CF individuals (as measured by the QPCF) than individuals who want to have children or who already have them.

Method

Procedure

The sample size for this study was calculated using G*power (Faul et al., 2009). Weak correlation ($r = 0.30$ – for H2 and H3) and medium group difference effect size ($d = 0.50$ – for H1) were assumed as the minimal effects of interest for this study. Also, $\alpha = .05$ and $\beta = .95$ were assumed. This resulted in an estimation of a minimum $N = 176$ (for group comparison) and $N = 115$ (for correlation). Therefore, an assumption of collecting a minimum of 180 (to provide backup for unforeseen exclusions) participants was assumed and preregistered. The sample size for the questionnaire structure verification was estimated as a minimum of 140 participants on Hornowska's (2007), guidelines of $n > 100$ and 5–10 participants per each item (resulting in 70–140 participants). A sample size of 200 is also the most common one in questionnaire validation studies (compare Table 2 in White, 2022). Based on the three aforementioned estimations, a sample size of a minimum of 180 participants was established.

There were two preregistered inclusion criteria, established prior to the study: an age criterium (being 18 years old) and an established procreational decision (wanting to have children, having children or being childfree (not wanting to have children nor having them)).

The study was conducted in Poland in May and June of 2022. The study consisted of two parts. In the first part, participants filled out the QPCF, sexism, and dehumanization questionnaires and a demographic survey. This part was used to assess the tool's validity and to conduct a confirmatory factor analysis. The participants were asked to leave their email addresses at the end of part one (this was not mandatory to finish this part) so that they could participate in part two of the study. Participation in the second measurement was not considered necessary, however, it was rewarded (participants who took part in both parts of the study were given a 20 PLN (~5 US\$) voucher to use on a shopping platform, <https://allegro.pl/>). Participants were given an attention check question, that is, they were asked to mark a certain answer. Participants who failed to mark the correct answer were not able to proceed with the study (preregistered exclusion criterium). In the second part,

participants received an email 1 week after finishing part one and were asked to complete the QPCF again (to determine test-retest reliability). Data collection for measurement 1 was stopped after reaching the Qualtrics quota established for this study (in total 202 participants – the number was based on acquired funds). Because some of the participants did not display the final screens (which contained a thank you message and an option to leave an email address), they did not increment the quota which resulted in a total number of 216 participants collected for measurement 1.

Participants

Participants ($N = 216$; age $M = 29.64$, $SD = 7.10$) were recruited via social media platforms (including groups for parents, childfree people, students, local catholic groups, etc.). The sample was diverse (although not representative) with respect to gender, place of living, relationship status, education, and sexual orientation. There were 109 women, 100 men, and 7 individuals who responded “different” to the question regarding their gender. Most of the participants lived in a city with over 500 thousand inhabitants (52.78%), 12.04% lived outside the city (in the countryside), and the rest of the participants lived in towns with up to 500 thousand inhabitants. Most of the participants were in some sort of relationship (79.63%), 15.28% were dating, 15.28% were living in a domestic partnership and 39.81% were married. The majority of the sample was heterosexual (71.30%). The number of heterosexual participants differed ($p < .001$; $\chi^2(1) = 30.26$) between people who wanted to have/had children (88.1%) and childfree individuals (54.2%). Most of the participants had a higher (65.28%) or secondary (34.26%) education level. The collected sample was not representative of the Polish population.

The participants were asked whether they had children (“Do you have children”). If the answer to this question was “No”, a second question was asked whether they wanted to have them (“Do you want to have children”). Participants who answered “No” to both questions were qualified as child-free. For the purpose of testing the hypothesis, four individuals who already had children and who wanted to have them in the future were aggregated into a single group. To achieve a balance between the groups of child-free and parents/people who want to have children, quotas were programmed in the Qualtrics survey. A total of 107 participants were individuals who did not have children and did not want to have them in the future, and 109 participants had children or wanted to have them. The second part of the study was completed by 126 participants (58.33% of the initial sample). Participants who filled out both parts of the study did not differ from the participants who finished only the first part in terms of most of the demographic variables (including age, gender, place

of living, procreational decision, sexual orientation, and relationship status) as well as all of the measured variables (sexism, dehumanization, prejudice) at $ps > .11$. Participants who completed both parts had more often higher education ($p = .05$; $\chi^2(2) = 6.00$).

Measures

Prejudice toward child-free individuals was measured using the QPCF (14 items).

Sexism was measured using the short version of the Ambivalent Sexism Inventory (Rollero et al., 2014; Polish version: Golec de Zavala & Bierwaczzonek, 2021). This scale consists of 12 items (e.g., “When women lose to men in a fair competition they typically complain about being discriminated against”). The scale has a global score as well as two subscales (Hostile Sexism – the belief that women are trying to control men and take their power, and Benevolent Sexism – the belief that implies that women are weak and have to be protected by men).

Dehumanization was measured using the dehumanization scale by Harris and Fiske (2011; Polish version by Golec de Zavala) and modified for use toward childfree individuals. Participants were asked to think about childfree people and to assess to what extent they thought these people were, for example, *warm*, *competent*, or *intelligent*. Lower scores on this scale were interpreted as a lower score of dehumanization.

The above measures had answers ranging from 1 to 5 (1 = *I definitely do not agree*; 5 = *I definitely agree*).

Also for exploratory reasons, a Questionnaire on Attitudes Toward Ecological Catastrophe (Urbańska et al., 2021) was used, however, it is not analyzed in this manuscript.

The descriptive statistics for these variables are available in Table 2.

A demographic survey was filled out by the participants at the beginning of part one of the study in which they answered questions regarding their age, place of living, relationship status, and so forth.

Results

Reliability

Internal reliability was checked for both measurements of QPCF. In both cases, McDonald’s ω was satisfactory ($t1 \omega = .90$; $t2 \omega = .92$). To test the H1, the test-retest reliability was measured using Pearson’s correlation and was found satisfactory ($r = .92$, 95% CI [.89, .94]; $p < .001$; $n = 126$) therefore supporting the hypothesis.

Factor Model

The results from the first part of the study were used to test the models using the CFA (due to the larger and more

Table 2. Descriptive statistics of measurements in validation study 1

Variable	Mean	SD	ω
Prejudice toward CF individuals (pretest)	1.72	0.60	.90
Prejudice toward CF individuals (posttest)	1.75	0.62	.92
Sexism	2.26	0.73	.88
Dehumanization of CF individuals	2.39	0.66	.82

representative sample). As earlier, the one-factor model was used. The fit indices were satisfactory, $\chi^2(77) = 165.78$ ($p < .001$); CFI = .92, TLI = .91, SRMR = .05; RMSEA = .07 (90% CI [.06, .09], BIC = 7,193.41), including the CFI, TLI, and RMSEA which were to be monitored based on Pilot Study 2. The standardized estimate of all the items was larger than .39. The descriptive statistics for all of the QPCF items are available in Table 1s on OSF.

To ensure, that the one-factor model is indeed the best solution, an EFA (Extraction method: Principal axis; Rotation: None) was conducted on the data from measurement one. The results also suggest a one-factor model – based on scree plot analysis and imposing a threshold of 1 for the Eigenvalue (with the Eigenvalue of 1 factor being 5.42 and dropping to 0.47, 0.34, 0.24, 0.08, and lower with the next factors). Additionally, a Parallel Analysis (using 1,000 parallel datasets, Principal Axis analysis, and 95th percentile of the Random Data Eigenvalue) was performed to provide further testing of the appropriate retained factors (as suggested by e.g., Goretzko et al., 2021) – the results proposed retaining two factors (Raw Data Eigenvalue: 5.44, 0.58, 0.37, 0.26, 0.10, and lower; Percentile Random Data Eigenvalue: 0.64, 0.49, 0.39, 0.31, 0.24, and lower), instead of one, however, this analysis in some situations indicates more factors than warranted, especially for negligible factors – as is the situation here (O'Connor, 2000). The summary of the EFA and Parallel Analysis can be found in Table 2s on OSF.

Residuals and Modification Indices

To ensure that the model could not be improved by extracting a different factor, removing an item, or assuming covariance of residuals, modification indices, and residuals correlations were analyzed and compared for Pilot Study 2 and Validation Study 1. The full analysis can be seen on OSF. The analysis highlighted all pairs that had residuals correlation $\geq .10$ or modification indices ≥ 3.84 . Table 3s on OSF presents pairs of items that were highlighted. Pairs 2–10 and 4–9 were highlighted in both studies, therefore suggesting the origin of this most likely lies in the questionnaire's structure. Items 2 and 10 both address happiness (although in a different context) and because of this they might be more similar to each other. Items 4–9 on the other hand both address work-related issues and therefore might also be considered more similar to each

other. Although other pairs of items highlighted in only one of the studies might also suggest the existence of a better model, the EFA does support the one-factor model choice. Furthermore, the pairs of items often are not related to each other on a theoretical level.

Validity

The QPCF's validity was measured using two methods. The first method checked the QPCF's correlations with sexism (H2) and dehumanization (H3). In both cases, the correlations were significant and positive (sexism – $r = .57$, 95% CI [.47, .65]; $p < .001$; dehumanization – $r = .57$, 95% CI [.47, .65]; $p < .001$) which support the hypotheses 2 and 3. An alternative method of testing correlation was also implemented (although it was not preregistered), by adding QPCF, Sexism, and Dehumanization items into one, three-factor model (each questionnaire as a separate factor) and analyzing the correlation between factors. This method takes into consideration the reliability of the questionnaires. Model fit was low, $\chi^2(492) = 1,010.28$ ($p < .001$); CFI = .83, TLI = .81, SRMR = .08; RMSEA = .07 (90% CI [.06, .08], BIC = 18,004.58), however the factor covariance was analogous to the previous correlation test (QPCF – Sexism Estimate = .64, $SE = 0.05$, $p < .001$; QPCF – Dehumanization Estimate = .68, $SE = 0.05$, $p < .001$) which further supports H2 and H3.

Furthermore, to verify, that the QPCF is a different measure than sexism and dehumanization, a comparison of models was performed, in which items from QPCF (t1) and sexism or dehumanization scales were summed up into one-factor model, and next divided into a two-factor model (one-factor QPCF items and the other factor sexism or dehumanization items). The result (Table 3) of this comparison shows that the two-factor models are preferred to the one-factor models.

The second method of establishing validity tested H4 and checked differences in prejudice toward CF individuals between CF individuals and people who want to have children. The difference was significant and in the direction that supports the hypothesis (H4) ($t = 9.23$, $df = 168.34$, $p < .001$; Cohen's $d = 1.25$; CF: $M = 1.40$, $SD = 0.35$; people who want to/have children: $M = 2.03$, $SD = 0.63$).

Discussion

The Validation Study showed that the QPCF is a reliable and valid tool for the collected sample. The CFA shows that the items compose one factor and that this model has a good fit. Furthermore, the test-retest and internal reliability of the questionnaire are more than satisfactory. The tool is also valid theoretically, which was tested via two methods (correlation and group differences). However due to the fact, that the representative sample has not been obtained,

Table 3. Verification of distinctiveness of QPCF from sexism and dehumanization scales

Type of model	Scale					
	Sexism					
	$\chi^2(df)$	CFI	TLI	SRMS	RMSEA [90% CI]	BIC
One-factor model	1,010 (299) $p < .001$	.70	.67	.09	.11 [.10, .11]	14,567
Two-factor model	692 (299) $p < .001$	.83	.82	.07	.08 [.07, .09]	14,255
	Dehumanization					
	$\chi^2(df)$	CFI	TLI	SRMS	RMSEA [90% CI]	BIC
	$\chi^2(df)$	CFI	TLI	SRMS	RMSEA [90% CI]	BIC
One-factor model	534 (189) $p < .001$	.80	.78	.08	.09 [.08, .10]	11,098
Two-factor model	370 (188) $p < .001$	.90	.88	.07	.07 [.06, .08]	10,939

Note. 90% CI = 90% confidence interval; SRMS = standardized root mean square residual; RMSEA = root mean square error of approximation; CFI = comparative fit index; TLI = Tucker Lewis index; BIC = Bayesian information criteria.

the validity of the tool on a representative sample remains a matter of interest and uncertainty.

General Discussion

This paper describes the construction of a new questionnaire that allows us to measure prejudice toward childfree people. It has been crucial to creating a tool that would allow us to achieve two things: first, it would measure all three components of the participant's negative attitude (including behavioral, cognitive, and emotional components); second, it would address different areas in which prejudice can be observed (such as the work environment, one's perception of maturity, etc.; see e.g., Kemkes, 2008, Mollen, 2006).

The QPCF addressed the above-mentioned goals – as a tool it passed an evaluation by competent judges, which led to the exclusion of some of its items; then Pilot Study 1 excluded more items that were unsuitable for the scale. The final version of the QPCF was verified in both Pilot Study 2 and a Validation Study, both of which showed a satisfactory model fit of the tool. This process made it possible to extract the most useful items and shorten the scale from 24 to 14 items, which is ultimately beneficial to its participants by decreasing the time they need to answer its questions. Simultaneously, decreasing the number of items increased the goodness of the model fit of the tool. The final 14-item version of the questionnaire had a satisfactory factor loading of all items. Item 8 (“Relations with a partner are worse when a couple doesn’t want to have children” – cognitive component) had the strongest factor loading (.77), while item 9 (“Parents should be employed in the first place, before people who are childfree” – behavioral component), had the weakest factor loading (while still being satisfactory; .39).

Although all three components of prejudice have remained in the final version of the questionnaire, the cognitive aspect (7 items) is more present than the behavioral (4 items) and cognitive (3 items) aspects. Due to this, cognitive prejudice is more prominent and represented in

the participants’ results, than the other two aspects of prejudice.

The questionnaire had multiple modification indices and residual correlation highlights, however, they might be mostly a result of a specific sample or a random effect. This seems to be supported by the inconsistency between Validation and Pilot Studies 1 and 2 that were analyzed. Only two pairs of items were highlighted in both studies – that is items 2–10 and 4–9. It might be considered in the future, for example, while creating a short version of this scale, to exclude one of the items in the pairs. However, due to the different content of these items, no exclusion is proposed at this point.

The questionnaire's reliability is also an important feature, that is, the QPCF was internally reliable throughout its various versions and studies, with the final version being reliable at a level $> .88$, which is satisfactory. Test-retest reliability was also measured – this is crucial for the tool's use in future studies that would aim to explore the possibilities of decreasing prejudice toward CF individuals. Test-retest reliability was also satisfactory, thus showing that a given participant's results were stable in time.

Tool validity was also verified using two different methods: first, the intensity of prejudice was compared between individuals who had/wanted to have children and childfree people. This method was based on the assumption that prejudice should be low toward one's ingroup (i.e., CF individuals should have low prejudice toward other CF individuals) and higher toward one's outgroup (i.e., people who want to or have children toward CF individuals) (e.g., Allport, 1954). This difference was verified and the effect was strong. The second method was based on research conducted by Bahtiyar-Saygan and Sakallı-Uğurlu (2019), where they correlated the intensity of prejudice measured via their questionnaire with sexism. Analogous to their results, the results of the QPCF scale were correlated with sexism (i.e., with both sexism and prejudice toward CF individuals being related to conservative/right-wing values; e.g., Merz & Liefbroer, 2012; Christopher & Mull, 2006)). Furthermore, a modified dehumanization scale was used to observe whether childfree people were

seen as more warm, competent, and so forth, and was then correlated with any prejudice against them – which was also confirmed. The use of these two methods showed that the tool measured prejudice toward CF people accurately and that it is a different construct than those already in use (such as those testing for sexism or dehumanization).

In comparison to AVCS (Bahtiyar-Saygan & Sakalli-Uğurlu, 2019), the QPCF is shorter (14 vs. 24 items). Both questionnaires have satisfactory reliability (AVCS $\omega = .80-.94$ (depending on scale); QPCF $\alpha = .88-.92$ (between measurements)). As mentioned in the introduction, the AVCS is different in terms of content, as it addresses more strongly matters concerning the family and contains items addressing specific gender, while QPCF addresses prejudice in terms of behavioral, cognitive, and emotional components, while addressing also social policies and work-related issues, which are not present in AVCS. Both tools are valuable while exploring the prejudice toward CF people in a different manner.

Limitations and Future Directions

It is important to note that the samples used in these studies are not entirely representative of the Polish population. This could have led to the exclusion of certain items that would also have worked on a more representative sample. The unrepresentativeness was especially present in Pilot Studies 1 and 2 and was addressed in the Validation Study, in which the gender of the participants was proportionate (with genders being close to equal). Other demographic variables (such as place of living and age) were observed, and based on this observation, a conclusion can be reached that most of the demographic groups were present in the study (including people from both large and small cities and villages, adults of different ages and representatives of different sexual orientations) making the collected sample a diverse one. It is possible that the results on a representative sample would have been different – this topic should be addressed in future studies to further validate this questionnaire and to ensure its psychometric properties. Another limitation stems from the relatively low means and standard deviations of all of the items as this can lead to difficulties with statistical inferences.

Although the studies themselves show sufficient goodness of fit of the one-factor model used for the QPCF, it is important to control this in future studies. This would allow us to further validate the goodness of the tool, or to control whether the tool would become obsolete with time (e.g., due to social or cultural changes). In the future, a replication of this study on a more representative sample should also be conducted to ensure that the tool's properties are satisfactory. It is also important to adapt this tool to different cultures, which would allow us to compare prejudice toward

childfree people in various cultures. As described in previous research studies (e.g., Merz & Liefbroer, 2012), prejudice toward CF individuals can depend on a given participant's country of origin, therefore it is one of the more crucial topics in gaining more insight into the prejudice that might exist toward the CF community.

References

- Allport, G. W. (1954). Formation of ingroups. In G. W. Allport (Ed.), *The nature of prejudice* (pp. 29–47). Addison-Wesley.
- Ashburn-Nardo, L. (2017). Parenthood as a moral imperative? Moral outrage and the stigmatization of voluntarily childfree women and men. *Sex Roles*, 76(5–6), 393–401. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0606-1>
- Avison, M., & Furnham, A. (2015). Personality and voluntary childlessness. *Journal of Population Research*, 32(1), 45–67. <https://doi.org/10.1007/s12546-014-9140-6>
- Bahtiyar-Saygan, B., & Sakalli-Uğurlu, N. (2019). Development of Attitudes Toward Voluntary Childlessness Scale and its associations with ambivalent sexism in Turkey. *Journal of Family Issues*, 40(17), 2499–2527. <https://doi.org/10.1177/0192513X19860168>
- Bays, A. (2017). Perceptions, emotions, and behaviors toward women based on parental status. *Sex Roles*, 76(3–4), 138–155. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0655-5>
- Bloom, D. E., & Pebley, A. R. (1982). Voluntary childlessness: A review of the evidence and implications. *Population Research and Policy Review*, 1(3), 203–224. <https://doi.org/10.1007/BF00140093>
- Christopher, A. N., & Mull, M. S. (2006). Conservative ideology and ambivalent sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 30(2), 223–230. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2006.00284.x>
- Ciesielski, P. (2022, June). *Voluntary childlessness in Poland – Group description and reasons behind being childless [Conference presentation]*. XXX National Conference of Developmental Psychology, Gdańsk, Poland.
- Ciesielski, P. (2023a). *QPCF validation [Data]*. <https://osf.io/cn2ew>
- Ciesielski, P. (2023b). *KUWOBW validation [Preregistration]*. <https://osf.io/sva4q>
- Doyle, J., Pooley, J. A., & Breen, L. (2013). A phenomenological exploration of the childfree choice in a sample of Australian women. *Journal of Health Psychology*, 18(3), 397–407. <https://doi.org/10.1177/1359105312444647>
- Ekelund, M., & Ask, K. (2021). Stigmatization of voluntarily childfree women and men in the UK: The roles of expected regret and moral judgment. *Social Psychology*, 52(5), 275–286. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000455>
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A. G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: tests for correlation and regression analyses. *Behavior research methods*, 41(4), 1149–1160. <https://doi.org/10.3758/BRM.41.4.1149>
- Fieder, M., Huber, S., Bookstein, F. L., Iber, K., Schafer, K., Winckler, G., & Wallner, B. (2005). Status and reproduction in humans: New evidence for the validity of evolutionary explanations on basis of a university sample. *Ethology*, 111(10), 940–950. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.2005.01129.x>
- Golec de Zavala, A., & Bierwaczzonek, K. (2021). Male, national, and religious collective narcissism predict sexism. *Sex Roles*, 84(11–12), 680–700. <https://doi.org/10.1007/s11199-020-01193-3>
- Goretzko, D., Pham, T. T. H., & Bühner, M. (2021). Exploratory factor analysis: Current use, methodological developments and recommendations for good practice. *Current psychology*, 40(7), 3510–3521. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00300-2>

- Harris, L. T., & Fiske, S. T. (2011). Dehumanized perception: A psychological means to facilitate atrocities, torture, and genocide? *Zeitschrift für Psychologie*, 219(3), 175–181. <https://doi.org/10.1027/2151-2604/a000065>
- Hayes, A. F., & Krippendorff, K. (2007). Answering the call for a standard reliability measure for coding data. *Communication Methods and Measures*, 1(1), 77–89. <https://doi.org/10.1080/19312450709336664>
- Hornowska, E. (2007). *Psychological tests. Theory and practice*. Scholar.
- Kemkes, A. (2008). Is perceived childlessness a cue for stereotyping? Evolutionary aspects of a social phenomenon. *Biodemography and Social Biology*, 54(1), 33–46. <https://doi.org/10.1080/19485565.2008.9989130>
- Khajehamini, F., Zaharakar, K., Kiamanesh, A., & Mohsenzadeh, F. (2023). Lived experiences of voluntary childless Iranian couples: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Psychological Science*, 22(121), 37–54. <https://psychologicalscience.ir/article-1-1789-fa.html>
- Letherby, G. (2002). Childless and bereft? Stereotypes and realities in relation to “voluntary” and “involuntary” childlessness and womanhood. *Sociological Inquiry*, 72(1), 7–20. <https://doi.org/10.1111/1475-682X.00003>
- Merz, E.-M., & Liefbroer, A. C. (2012). The attitude toward voluntary childlessness in Europe: Cultural and institutional explanations. *Journal of Marriage and Family*, 74(3), 587–600. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.00972.x>
- Mollen, D. (2006). Voluntarily childfree women: Experiences and counseling considerations. *Journal of Mental Health Counseling*, 28(3), 269–282. <https://doi.org/10.17744/mehc.28.3.39w5h93mreb0mk4f>
- Neal, J. W., & Neal, Z. P. (2022). *The Stereotypes about Childfree Adults (SACHA) Scale: Development, validation, and demographic correlates*. PsyArXiv. <https://doi.org/10.31234/osf.io/8u2mp>
- O'Connor, B. P. (2000). SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and Velicer's MAP test. *Behavior Research Methods, Instrumentation, and Computers*, 32(3), 396–402. <https://doi.org/10.3758/bf03200807>
- Rollero, C., Glick, P., & Tartaglia, S. (2014). Psychometric properties of short versions of the Ambivalent Sexism Inventory and Ambivalence Toward Men Inventory. *TPM – Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 21(2), 149–159. <https://doi.org/10.4473/TPM21.2.3>
- Stobert, S., & Kemeny, A. (2003). Childfree by Choice. *Canadian Social Trends*, 69(2003), 7–10.
- Tanturri, M. L., & Mencarini, L. (2008). Childless or childfree? Paths to voluntary childlessness in Italy. *Population and Development Review*, 34(1), 51–77. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2008.00205.x>
- Urbańska, J., Komar, K., Barczykowska, J., Biniaś, M., Ciesielski, P., Frydrysiak, A., Marcinkowska, J., Pawlak, Z., Soloch, J., Stasiewska, J., Trepanowski, R., Wieczorek, M., & Zielińska, O. (2021). *Questionnaire of attitudes towards global problem* [Unpublished manuscript].
- Wactawik, S. (2012). Motywacje do podejmowania decyzji o bezdzietności przez młodych dorosłych [Motivations for making the decision about childlessness by young adults]. *Horyzonty Psychologii*, 2, 173–190.
- White, M. (2022). Sample size in quantitative instrument validation studies: A systematic review of articles published in Scopus, 2021. *Heliyon*, 8(12), Article e12223. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e12223>
- Witwicka, K. (2022). Emerytura nie dla bezdzietnych? Rząd myśli o powiązaniu wypłat z liczbą dzieci [Pension not for the childless? The government is thinking about linking the pension with the number of children]. *Radio ZET*. <https://wiadomosci.radiozet.pl/Biznes/Emerytura-nie-dla-bezdzietnych-Rzad-mysli-o-uzaleznienu-wyplat-od-liczby-dzieci>

History

Received May 17, 2023

Revision received December 7, 2023

Accepted December 19, 2023

Published online April 15, 2024

EJPA Section / Category Personality

Acknowledgments

This research was realized thanks to the help of many people. Firstly I would like to thank Lucyna Bakiera for the mentorship and oversight of the project. I would also like to thank competent judges Joanna Ćwiklińska, Marianna Górska, and Agata Ukleja who worked free of charge. I would also like to thank Kamil Janowicz for his methodological support during the construction of the questionnaire.

Conflict of Interest

The author has no known conflicts of interest to disclose.

Publication Ethics

The use of the questionnaire and the validation study were approved by the Ethics Committee for Research Projects of the Faculty of Psychology and Cognitive Sciences (decision no. 02/02/2022). All participants provided their informed consent prior to their inclusion in the studies.

Open Science

Open Data: I confirm that there is sufficient information for an independent researcher to reproduce all of the reported results, including the codebook if relevant (Ciesielski, 2023a).

Open Materials: The information needed to reproduce all of the reported methodology is available on request from the author.

Preregistration of Studies and Analysis Plans: This study was preregistered with a partial analysis plan (Ciesielski, 2023b).

Open Analytic Code: I confirm that all the scripts, code, and outputs needed to reproduce the results are provided (Ciesielski, 2023a).

Funding

The study and proofreading of this article were funded by the Faculty of Psychology and Cognitive Sciences of Adam Mickiewicz University.

ORCID

Paweł Ciesielski

<https://orcid.org/0000-0002-2022-2706>

Paweł Ciesielski

Faculty of Psychology and Cognitive Sciences
Adam Mickiewicz University
ul. Szamarzewskiego 89AB
60-568 Poznań
Poland
pawel.ciesielski@amu.edu.pl

Appendix

The QPCF Questionnaire

In a moment, a questionnaire will be displayed, to find out about your attitudes toward people who are voluntarily childless. People have different thoughts, feelings, and behaviors toward others so there are no good and wrong answers. Please, respond to the statements below.

Being voluntarily childless means giving up parenthood. These are people who, despite being able to (they are not, e.g., infertile), do not want to have children.

These are not people who do not have children due to limitations imposed on them due to their chosen way of life (e.g. living celibate).

1. Social support programs should include voluntarily childless people (b) [r]
2. Voluntary childlessness is a decision that you can be happy with in old age (c) [r]
3. People, who do not want to have children are hurting their families with this decision (c)
4. Parents should have reduced working hours (with the same pay) because they have more responsibilities at home in comparison to voluntarily childless people (b)
5. People, who do not want to have children should have the same right to take vacation during summer as parents (b) [r]

6. If my child would be childless by choice, I would feel hurt (e)
7. I get upset when someone says they don't want to have children (e)
8. Relations with a partner are worse when a couple doesn't want to have children (c)
9. Parents should be employed in the first place, before people who are voluntarily childless (b)
10. You can have a happy family life, even if you don't want to have children (c) [r]
11. Making a decision not to have children often shows maturity and responsibility (c) [r]
12. If someone does not want to have children, their life will be meaningless (c)
13. I feel bad when someone doesn't accept people who are childless by choice (e) [r]
14. People who have children are more mature than voluntarily childless people (c)

Note. (b) = behavioral aspect of prejudice; (c) = cognitive aspect of prejudice; (e) = the emotional aspect of prejudice; [r] = reverse coded item.

Answers scale: 1 = *I definitely do not agree*; 2 = *I do not agree*; 3 = *I both agree and disagree to some extent*; 4 = *I agree*; 5 = *I definitely agree*.

Załącznik 4 – Publikacja 4

Ciesielski, P. (2024b). Predictors of prejudice towards childfree individuals in Poland. *Scandinavian Journal of Psychology*, 65(3), 403–410.
<https://doi.org/10.1111/sjop.12985>

Empirical Article

Predictors of prejudice towards childfree individuals in Poland

PAWEŁ CIESIELSKI

Doctoral School of Social Sciences, Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Ciesielski, P. (2024). Predictors of prejudice towards childfree individuals in Poland. *Scandinavian Journal of Psychology*, 65, 403–410.

Individuals who choose to be childfree often face misunderstanding and a lack of acceptance from others. In many cases, this results in negative attitudes, followed by discrimination and prejudice. There have been few studies that would allow us to determine which features are responsible for treating childfree individuals with prejudice. This study aimed to explore the effect of five possible features that could influence others' prejudice towards childfree individuals: collective narcissism, right-wing authoritarianism, religiosity, political beliefs, and generativity. The study was conducted in Poland among 229 participants (age 19–59, $M = 30.23$; $SD = 6.72$). Commonality analysis was performed which allowed us to isolate both unique and common effects of possible predictors on the dependent variable (prejudice). Right-wing authoritarianism, political beliefs, and collective narcissism had both a unique and common effect on the dependent variable. Religiosity only had a common effect on prejudice, whereas generativity had no effect (neither common nor unique) on the dependent variable. The total explained variance of the dependent variable was $R^2 = 0.46$. The study isolated four predictors of prejudice towards childfree individuals: right-wing authoritarianism, political beliefs, collective narcissism, and religiosity. This provides a better understanding of the possible origin of prejudice towards childfree individuals and allows us to explore the relation between these predictors in the future. These results can be used to promote more positive attitudes towards childfree individuals as well as create more targeted actions to tackle the prejudice towards them.

Key words: Prejudice, childfree, voluntary childlessness, commonality analysis, predictors.

Paweł Ciesielski, Faculty of Psychology and Cognitive Science, ul. Szamarzewskiego 89 AB, 60-568 Poznań, Poland. E-mail: pawel.ciesielski@amu.edu.pl

INTRODUCTION

Being childfree (also called *voluntary childlessness*) as a concept is often omitted in psychology, in which parenthood is treated as a default developmental path. Furthermore, people who do not want to have children can be dismissed as immature, or treated worse than parents (e.g., Doyle, Pooley & Breen, 2013; Rich, Taket, Graham & Shelley, 2011). Although prejudice towards childfree individuals has somewhat been explored in the social sciences (e.g., Ashburn-Nardo, 2017; Kemkes, 2008; Mollen, 2006), there are only a few estimations as to what features are responsible for this attitude. There is substantial research on correlates of negative attitudes towards childless people which explores in-depth sociodemographic variables. Such research has identified age (being older), gender (being a man), race (being white), work status (working part-time), having children, having lower education, place of living (Turkey compared to USA) as well as religious conservatism as predictors of negative attitude towards childless individuals (Koropeckyj-Cox & Çopur, 2015; Koropeckyj-Cox, Çopur, Romano & Cody-Rydzewski, 2018; Koropeckyj-Cox & Pendell, 2007). This research, however very important, often refers to childless individuals in general and does not differentiate between voluntary and involuntary childlessness. Some body of research focuses on childfree people (e.g., Dimitrova & Kotzeva, 2022; Koropeckyj-Cox *et al.*, 2018), however, the topic remains largely unexplored. This paper further explores this gap in knowledge and presents the possible predictors of prejudice towards specifically childfree individuals.

Childfreeness

Most of the cultures can be described as pronatalist ones (Ashburn-Nardo, 2017). That is, most people have or want to

have children (Ciesielski & Bakiera, 2023), and many of these individuals find that not wanting to have children seems disturbing to other members of their culture (Doyle *et al.*, 2013). This feeling, in part, may be due to the presence of extreme philosophies, such as anti-natalism (which is sometimes used mistakenly as a synonym of childfreeness, e.g., Karuga, Szmyd, Petroniec *et al.*, 2022), that is, the belief that human procreation is morally wrong (and therefore should be stopped by the general public) (Perry, 2016). This philosophy, however, does not adhere to the more common life choice of being childfree (CF) which does not contain moral judgment on procreation in general. CF individuals make the choice not to have children, despite not having any biological (e.g., infertility) difficulties, nor is it derived from one's other life choices (e.g., becoming a Catholic priest, which imminently involves celibacy; Ciesielski, 2023).

The decision not to have children is often described as “natural” to CF individuals (Wacławik, 2012). Most of them make these decisions regarding their procreative intentions in their childhood or adolescence. Approximately two-thirds of them decide this before reaching the age of 30, with up to 30% deciding in their thirties and forties (Avison & Furnham, 2015; Ciesielski & Bakiera, 2023; Neal & Neal, 2022; Watling Neal & Neal, 2023). People do not want to have children for a variety of reasons, among which are: those concentrated on developing their own “self” (e.g., they want to pursue their career; they are not interested in raising a child; they want to be free from limitations connected with raising a child); those concentrated on the well-being of the potential child (e.g., they are aware of climate change and overpopulation; they believe that having a child in a dangerous world is immoral; or they think that they would be a bad parent and therefore want to avoid hurting their potential child) (Avison & Furnham, 2015; Ciesielski & Bakiera, 2023).

Childfreeness can be seen negatively, evoking discrimination as well as (in a few cases) being considered a deviation (Doyle *et al.*, 2013). Not having a child can correlate negatively with one's salary (Kemkes, 2008) and/or position at work (e.g., posts for men in academic environments; Fieder, Huber, Bookstein *et al.*, 2005). Some research has shown, that at work, CF individuals can be forced to work overtime and during the holidays more often than co-workers who are parents (Kemkes, 2008). Sometimes, even legislative proposals appear that mandate for the introduction of lower pensions or higher taxes for people without children (e.g., Witwicka, 2022).

CF individuals can also be perceived in a less positive light than parents or individuals who do want to have children. CF individuals were considered to be less honest, and CF men were perceived as less faithful and more immature, whereas CF women were perceived as less attractive in one of the studies (Mollen, 2006). Parents were also seen as more warm, caring, and having more positive emotionality than childfree people (Koropeckyj-Cox *et al.*, 2018). Other research also showed that people felt the desire to hurt CF women and were jealous of them, while simultaneously showing a readiness to work together with and admiration towards mothers (Bays, 2017). Furthermore, individuals who decide not to have children are treated with pity, and there is a general standpoint that a CF individual will miss out on something in their life and will later regret having made that decision (Ekelund & Ask, 2021; Letherby, 2002).

Predicting prejudice towards CF individuals

Having children is one of the most basic paths to fulfilling generativity (Erikson, 2004). This generativity becomes more prevalent in one's life, in what is called middle adulthood (Erikson, 2004), and it manifests itself in behaviors such as passing on to others one's philosophy, experience, or memories (Bakiera, 2008). McAdams and de St. Aubin (1992) described generativity as one's conscious concern for subsequent generations, which is affected by one's narration, that is, how they perceive that their actions are providing care for the next generation. Negative attitudes towards CF individuals increase with age (Dimitrova & Kotzeva, 2022; Rijken & Merz, 2014), which is associated with higher generativity (especially in middle adulthood, Erikson, 2004). As parents of CF individuals tell them they want grandchildren (Goodbody, 1977), it would be interesting to verify whether generativity could be correlated with prejudice towards CF individuals. This could be the result of perceiving CF individuals as those who make it more difficult to fulfill generativity by not "creating" the next generation. In line with McAdams and de St. Aubin's (1992) definition, even though adults' actions might seem intrusive, they might see them as caring.

Another feature that is strongly associated with prejudice towards CF individuals is religiosity. Some studies have shown that Catholics are less approving of childfreeness than members of other religions, belief systems, or atheists (Peterson, 1983). Other studies have shown the association between religiosity and negative attitudes toward CF individuals (e.g., Dimitrova & Kotzeva, 2022; Maftei, Holman & Marchiş, 2021; Uecker,

Bonhag, Burt, Evans & Hernandez, 2022) as well as towards childless individuals in general (Husnu, 2016). This might be the result of the strong pronatalist narrative (with the bare minimum in this narrative of being open to having children in marriage) in many religions (e.g., Christianity; McElwee, 2015). Religious (in this study religiosity means the centrality of religion and its autonomy among all of the personal constructs, Zarzycka, 2007) individuals may therefore believe that not having children is a transgression and will feel negative emotions towards those they consider its perpetrators. Therefore, it is important to identify in what way, if any, religiosity allows us to predict prejudice towards CF individuals.

Political beliefs associated with both conservative and traditional beliefs and with right-wing politics are also associated with more negative attitudes toward CF individuals (Merz & Liefbroer, 2012). This is not surprising, as parenthood is considered to be a traditional value that was once associated with marital love and a blessing from God (Dyczewski, 2003). Therefore, consciously rejecting the possibility of having children not only stands in opposition to traditional values but might even be treated as a transgression against human nature. Furthermore, for example, in Poland, right-wing political parties endorse procreation and provide extensive social support to parents while ignoring (and sometimes even proposing discrimination against) childless adults (e.g., MJ, 2018). Therefore, traditional beliefs and the support of right-wing political parties should be related to negative attitudes toward CF individuals.

Similarly, a different construct, namely right-wing authoritarianism (RWA – a set of attitudes characterized by: (1) authoritarianism, that is, strict social control; (2) conservatism – uncritical support for authorities and institutions; and (3) traditionalism – supporting traditional values and morality; Duckitt & Bizumic, 2013) was proven to be associated with prejudice (e.g., Heaven & Quintin, 2003). Since having children is considered a traditional value that is supported by the authorities and institutions (e.g., Pope Francis; McElwee, 2015), it seems highly possible that RWA, which also predicts prejudice towards other social groups (especially those considered to be untraditional ones e.g., homosexuals; Crawford, Brandt, Inbar & Mallinas, 2016), would also be an important predictor of negative attitudes towards CF individuals. The difference between political beliefs and RWA is that the first one describes an individual's preferences and values, while RWA is nested in right-wing orientation, but includes (inseparably) the elements of endorsing the authority and strict social control which provides collective security.

Finally, collective narcissism (the belief that one's group is not sufficiently recognized by others and that it is exceptional; Golec de Zavala, Cichocka, Eidelson & Jayawickreme, 2009) is also a variable that has robustly been connected with prejudice towards different outgroups (e.g., Jews, Muslims, the British, etc.; Golec de Zavala, Dydych-Hazar & Lantos, 2019). Male collective narcissism was also proven to be associated with sexism (which, in turn, is associated with prejudice towards CF individuals; Bahtiyar-Saygan & Sakalli-Uğurlu, 2019; Ciesielski, 2023). Collective narcissism can be used in reference to any social group (including, but not limited to national, religious, ethnic, and even

fictional groups; Golec de Zavala *et al.*, 2019). It is also possible that higher parental narcissism (i.e., collective narcissism in reference to one's procreational choices) could be a significant predictor of prejudice towards CF individuals (as it acts as a mediator between self-esteem and outgroup derogation; Golec de Zavala *et al.*, 2019).

The features presented above were often proven to predict prejudice towards different outgroups. In the topic of attitudes towards childfree individuals, it is hypothesized that they will also be related to negative attitudes. Starting with generativity, which is assumed to influence the negative attitudes towards CF individuals, because it can be focused on creating and passing on oneself to future generations (to which CF people are not contributing). Next to it, religiosity, which holds procreation in high regard, could also encourage people to have at least not-positive attitudes towards childfree people. Childbearing as a traditional role would naturally be endorsed more strongly by individuals preferring right-wing parties, as left-wing parties are more approving of alternative lifestyles. Furthermore, as there are multiple authority figures openly critiquing childfreeness, right-wing authoritarianism could also result in more negativity towards childfree individuals. Finally, as parents can often feel underappreciated and even regret their decision (Piotrowski, 2021), it could be that due to their perceived lack of recognition and respect, they are more skeptical of their opposite outgroup, which is childfree individuals. Although mostly independent from each other most of these variables are correlated. They are however rarely included in studies at the same time. This study presents variables, which are novel in the topic of predicting prejudice towards CF individuals, which focused mostly on demographic variables. Proposed variables also provide a comprehensive (albeit not exhaustive) framework, which addresses social, religious, and developmental perspectives and presents a broad proposition of beliefs and attitudes, as well as features that can be responsible for prejudice against CF individuals. Although the presented study does not offer causal inference, a study of these variables, which have theoretical justification, will provide further proof of their predictive qualities. The results will also allow us to gain a better understanding of where negative attitudes toward CF individuals stem from.

Overview

The study's main goal was to explore the possible predictors of prejudice towards CF individuals. Its main objective was to identify the variables that would uniquely predict this negative attitude. The secondary goal was to identify the variables' common effects, that is, whether there are any and, if so, whether they would allow to explain the level of dependent variables to a greater degree. It would also be important to observe whether some of the variables could affect the level of prejudice only shared with another variable while not predicting it on its own. To this end, a commonality analysis was planned – this technique allows us to determine the unique effect of independent variables as well as of all possible common effects of independent variables on the dependent variable (e.g., if there are independent variables A, B, and C, then this analysis yields the unique effects of A, B,

and C, and the common effects of A & B, B & C, A & C, and A & B & C on the dependent variable). Five hypotheses were stated for this study (the assumptions of the unique effects) and preregistered (<https://osf.io/e6mcp>). The hypotheses were as follows:

Hypothesis 1: The level of collective narcissism will uniquely predict prejudice against childfree individuals.

Hypothesis 2: The level of right-wing authoritarianism will uniquely predict prejudice against childfree individuals.

Hypothesis 3: The level of religiosity will uniquely predict prejudice against childfree individuals.

Hypothesis 4: The level of generativity will uniquely predict prejudice against childfree individuals.

Hypothesis 5: The right-wing orientation of political beliefs will uniquely predict prejudice against childfree individuals.

The exploratory analysis of commonality was also preregistered to check whether the predictors would have a common effect with one another.

This study was approved by the Research Ethics Committee at the Faculty of Psychology and Cognitive Sciences, Adam Mickiewicz University in Poznan (decision number 2/09/2022). The analysis was performed in SPSS (v.28) and R studio (4.0.5.) using the yhat package. All data and codes are available in the OSF folder (<https://osf.io/yxne6/>).

METHOD

Procedure

The study took place in December 2022. Participants were invited to take part in the study via social media (shared on different Facebook groups and profiles, including scout groups, fatherhood groups and profiles, students groups, etc., and on Instagram profiles – no direct invitations were sent). The recruiting post described the study's procedure and gratification for participation. After entering the link posted on social media, participants were presented with complete information regarding the study's purpose, procedure, and requirements. After providing their consent to participate in the study and confirming that they were legal adults (aged 18 years), the participants were asked whether they fulfilled the inclusion criteria (described below). If they did, they proceeded to fill out five questionnaires (described in the Measures section) and a sociodemographic survey. An attention check question was placed in one of the questionnaires (participants were asked to answer "I do not agree") – if answered incorrectly, the participants could not continue their participation and their answers were not analyzed. Participants received a gift card code (20 PLN ~ US\$5) to use on the Allegro website (a Polish online shop). The code was sent to the email address the participant had provided at the end of the survey. All participants answered the questionnaires in the same order. The order of the questionnaires in the survey is analogous to the order of presentation in the measures section.

Inclusion criteria

Individuals who wanted to have children or had them were invited to take part in the study. As this project focused on prejudice (which is addressed towards an outgroup), only individuals who constituted an outgroup towards individuals who did not want to have children were invited (individuals who did not know whether they wanted to have children in the future were also not invited because of their potential identification with both childfree individuals and with parents).

Sample size estimation

The number of participants was calculated using G*Power (Faul, Erdfelder, Buchner & Lang, 2009), and sample size was calculated assuming $\alpha = 0.05$; $\beta = 0.95$ and the medium effect size ($f^2 = 0.15$; based on other studies; e.g., Golec de Zavala, Sedikides, Sawicki, Ciesielski & Baran, 2022 provided multiple studies in which three of the five tested variables (collective narcissism, right-wing authoritarianism, political beliefs) were tested as predictors of prejudice and had medium effect size. Similarly, Maftai *et al.*, 2021 showed a medium direct effect of religiosity on attitudes towards childfreeness. Furthermore, the medium effect size was considered of minimal interest for this study). The calculation provided a sample size of 138. A sample of 200 was decided to be collected for the sake of better representativeness.

Participants

Participants were informed at the beginning of the study that they had to provide their consent to participate in the study and that they had to be at least 18 years old. They were also informed that only individuals who wanted to have children (or who already had them) were invited to take part in the study. There were 229 participants who fulfilled the inclusion criteria (aged 19–59 $M = 30.23$; $SD = 6.72$). There were 117 women and 110 men in the sample (there was one participant who answered “other” and one participant who answered “I’d rather not say” to the question regarding their gender identity). There were 142 participants who had children and 87 who wanted to have children in the future. Most of the participants lived in large cities (with over 500,000 inhabitants – 48.04%) and in smaller cities (34.93%), while 17.03% lived in the countryside. Most of the participants had a higher education (69.00%) or were high school graduates (29.69%). Most of the participants were heterosexual (90.83%) and described their economic status as good or very good (65.50%).

Measures

Prejudice towards childfree individuals was measured using the Questionnaire of Prejudice Towards Childfree Individuals (QPCF; Ciesielski, 2023). The tool comprises 14 items pertaining to the behavioral, cognitive, and emotional aspects of prejudice towards individuals who do not want to have children (e.g., *If a person does not want to have children, their life will be meaningless*). The participants responded on a scale of 1 (I definitely do not agree) to 5 (I definitely agree). There were six negative items that were recoded before calculating the score. The participants’ responses were later averaged, which resulted in a score of between 1 and 5.

Predictors of prejudice were measured using five scales

Collective narcissism was measured using the five-item Collective Narcissism Scale (Golec de Zavala *et al.*, 2019). The tool comprises five items and can be adjusted to the given group of interest (e.g., national, religious, etc.), measuring a belief that states that the group is special and underappreciated by others. In this study, the tool was used in reference to parents (e.g., *Not many people understand how important parents are*). The participants responded on a scale of 1 (I definitely do not agree) to 5 (I definitely agree). The participants’ responses were later averaged, which resulted in a score of between 1 and 5.

Generativity was measured using the Polish adaptation of the Loyola Generativity Scale (LGS; McAdams & de St. Aubin, 1992; Polish adaptation: Bandel, Soroko & Sekowski, 2023). The scale measures generative concern and passing on knowledge and skills to subsequent generations. The tool comprises 19¹ items (e.g., *I have important skills that I try to pass on to others*). There were six negative items that were recoded before calculating the score. The participants responded on a scale of 0 (this statement never applies to you) to 3 (this statement applies to you very often or almost always). The participants’ responses were later summed up, which resulted in a score of between 0 and 57.

Religiosity was measured using the Polish version of the Centrality of Religion S. Huber Scale (Huber, 2003; Polish adaptation: Zarzycka, 2007). The scale measures five dimensions of religiosity, namely religious beliefs, prayer, religious experience, participation in services, and interest in religious topics. There is also a general score besides the subscale scores. There are 15 items in the scale (e.g., *How often do you experience situations in which you feel God’s presence?*). The participants responded on a scale of 1 (never) to 5 (very often) to most of the questions (13), and on a scale of 1 (never) to 7 (a few times a week) to the question regarding the frequency of participation in services, and on a scale of 1 (once a year at most) to 8 (a few times a day) regarding the question about the frequency of praying (these two items were later recoded to a 1–5 scale). The participants’ responses were later summed up, which resulted in a score of between 15 and 75.

Right-wing authoritarianism was measured using the Very Short Authoritarianism Scale (Bizumic & Duckitt, 2018; Polish translation by Golec de Zavala *et al.*, 2022). The tool comprises six items and measures beliefs that are characterized by obeying conventional values, obeying authority, and punishing individuals who stray from traditional values (e.g., *God’s laws concerning abortion, pornography, and marriage must be strictly obeyed before it is too late*). There were three negative items that were recoded before calculating the score. The participants responded on a scale of 1 (I definitely do not agree) to 5 (I definitely agree). The participants’ responses were later averaged, which resulted in a score of between 1 and 5.

All of the questionnaires had satisfactory internal consistency (Table 1). The QPCF and Collective Narcissism Scale were created and validated in Poland, while the LGS and Centrality of Religion S. Huber Scale were adapted and validated in Poland. The RWA measure has been translated and used in previous studies in Poland.

Political beliefs were measured using two items: (1) What is your political orientation? (left-wing; partially left-wing; center; partially right-wing; right-wing); and (2) What is your worldview? (liberal; slightly liberal; moderate; slightly conservative; conservative). The answers to these two questions were averaged into the Political Beliefs variable, which resulted in a score of between 1 and 5. A higher intensity of these variables corresponds to more conservative and right-wing beliefs.

The sociodemographic survey with questions concerning the participants’ place of living, sexual orientation, perceived economic status, etc., was conducted at the end of the study. The question regarding the participants’ gender identity was posed at the beginning of the study in order to construct a more representative sample.

The descriptive statistics and correlations for the variables measured in this study are presented in Table 1.

RESULTS

Commonality analysis was conducted to check which variables had a unique effect on the dependent variable and whether there were common effects between the predictors.² The effects (unique and common) are presented in Table 2. The total explained variable variation is $R^2 = 0.46$. The collective narcissism had a unique effect (confirming Hypothesis 1) which was the strongest unique effect present, and a weak shared effect with right-wing authoritarianism. Next, both, right-wing authoritarianism and political beliefs had unique effects on the prejudice (confirming respectively Hypothesis 2 and Hypothesis 5), as well as the largest common effect shared between two variables. Additionally, all three of the aforementioned variables also shared a significant common effect. An additional change in the dependent variable was also explained by the common effect of religiosity shared with political beliefs and right-wing authoritarianism as well as shared with political beliefs, right-wing authoritarianism, and collective

Table 1. Descriptive statistics and correlations

Variable	<i>M</i> (<i>SD</i>)	α	1.	2.	3.	4.	5.
1. Prejudice	2.08 (0.66)	0.89					
2. Generativity	31.02 (8.67)	0.85	0.07				
3. Collective narcissism	2.57 (0.72)	0.74	0.47***	0.12			
4. Right-wing authoritarianism	2.06 (0.69)	0.72	0.58***	0.08	0.32***		
5. Religiosity	40.60 (18.28)	0.97	0.41***	0.25***	0.28***	0.63***	
6. Political beliefs	2.72 (1.11)	0.85	0.53***	0.04	0.25***	0.70***	0.62***

Note: *** $p < 0.001$.

Table 2. Commonality analysis – common effects (with confidence intervals)

Variable	Unique R^2 explained by the variables (Commonality coef.)	Total R^2 explained by the variables
Gen	0.000 [0.000, 0.012]	0.004 [0.000, 0.036]
CN	0.090 [0.034, 0.166]	0.225 [0.124, 0.345]
RWA	0.045 [0.009, 0.098]	0.331 [0.216, 0.439]
Relig	0.001 [0.000, 0.016]	0.169 [0.082, 0.274]
Polit. belief	0.028 [0.002, 0.079]	0.285 [0.177, 0.396]
Common to Gen, and CN	0.000 [−0.005, 0.009]	0.225 [0.131, 0.351]
Common to Gen, and RWA	0.000 [−0.003, 0.004]	0.331 [0.219, 0.444]
Common to CN, and RWA	0.024 [0.002, 0.059]	0.426 [0.316, 0.534]
Common to Gen, and Relig	0.000 [−0.003, 0.004]	0.170 [0.086, 0.276]
Common to CN, and Relig	−0.001 [−0.007, 0.007]	0.309 [0.203, 0.426]
Common to RWA, and Relig	0.002 [−0.013, 0.018]	0.335 [0.226, 0.448]
Common to Gen, and Polit. belief	0.000 [−0.004, 0.006]	0.287 [0.177, 0.399]
Common to CN, and Polit. belief	0.002 [−0.012, 0.021]	0.408 [0.302, 0.519]
Common to RWA, and Polit. belief	0.070 [0.030, 0.117]	0.365 [0.249, 0.478]
Common to Relig, and Polit. belief	0.001 [−0.012, 0.017]	0.296 [0.190, 0.411]
Common to Gen, CN, and RWA	0.000 [−0.003, 0.002]	0.426 [0.318, 0.538]
Common to Gen, CN, and Relig	0.000 [−0.003, 0.004]	0.312 [0.209, 0.431]
Common to Gen, RWA, and Relig	0.000 [−0.004, 0.005]	0.335 [0.230, 0.449]
Common to CN, RWA, and Relig	0.007 [−0.003, 0.020]	0.426 [0.322, 0.537]
Common to Gen, CN, and Polit. belief	−0.001 [−0.004, 0.001]	0.408 [0.305, 0.521]
Common to Gen, RWA, and Polit. belief	0.003 [−0.004, 0.011]	0.365 [0.251, 0.481]
Common to CN, RWA, and Polit. belief	0.026 [0.003, 0.060]	0.454 [0.351, 0.567]
Common to Gen, Relig, and Polit. belief	0.000 [−0.004, 0.003]	0.296 [0.194, 0.414]
Common to CN, Relig, and Polit. belief	0.003 [−0.003, 0.011]	0.410 [0.307, 0.525]
Common to RWA, Relig, and Polit. belief	0.084 [0.038, 0.135]	0.365 [0.253, 0.480]
Common to Gen, CN, RWA, and Relig	0.002 [−0.001, 0.007]	0.427 [0.322, 0.539]
Common to Gen, CN, RWA, and Polit. belief	−0.001 [−0.006, 0.003]	0.454 [0.352, 0.567]
Common to Gen, CN, Relig, and Polit. belief	0.001 [−0.001, 0.003]	0.410 [0.308, 0.526]
Common to Gen, RWA, Relig, and Polit. belief	−0.003 [−0.012, 0.009]	0.365 [0.254, 0.484]
Common to CN, RWA, Relig, and Polit. belief	0.069 [0.029, 0.114]	0.455 [0.354, 0.571]
Common to Gen, CN, RWA, Relig, and Polit. belief	0.004 [−0.004, 0.018]	0.455 [0.355, 0.571]

Note: Gen = generativity; CN = collective narcissism; RWA = right-wing authoritarianism; Relig = religiosity; Polit. belief = political beliefs. Confidence intervals are in brackets []; the significant effects (based on confidence intervals) are in bold.

narcissism, however, religiosity had no unique effect of its own (not confirming Hypothesis 3). Generativity had no effect on prejudice towards CF individuals, even when shared with other variables (not confirming Hypothesis 4).

To summarize (Table 3), generativity had no effect at all on the prejudice, while religiosity had a weak effect shared with other variables. Collective narcissism had the strongest unique effect while presenting a weak total effect, while right-wing authoritarianism and political beliefs had weak unique effects, but moderate total effects.

Table 3. Commonality analysis summary

Variable	Unique effect (R^2)	Common effect (R^2)	Total effect (R^2)
Generativity	0.00	0.00	0.00
Collective narcissism	0.09	0.14	0.23
Right-wing authoritarianism	0.05	0.29	0.33
Religiosity	0.00	0.17	0.17
Political beliefs	0.03	0.26	0.29
Total			0.46

DISCUSSION

The study presented here aimed to explore the possible predictors of prejudice towards childfree individuals. Five possible predictors were identified and tested (collective narcissism, right-wing authoritarianism, religiosity, generativity, and political beliefs).

The right-wing authoritarianism and political beliefs had unique effects (Hypothesis 2 and Hypothesis 5 confirmed), although they were small – unlike their common effect which was the highest of all the shared effects between two variables. This suggests that these constructs are more similar to one another than any of the others. This seems coherent, as traditionalism (supporting traditional values and morality) is a part of the RWA (right-wing authoritarianism) construct (Duckitt & Bizumic, 2013) and is associated with conservatism and right-wing beliefs. Furthermore, it was proven that RWA correlates with one's selection of right-wing parties (although not always; Duckitt, Bizumic, Krauss & Heled, 2010).

Collective narcissism (CN) also had a unique effect (Hypothesis 1 confirmed) as well as shared some of the effect with RWA alone, and with both RWA and political beliefs – this might be due to several reasons. The most plausible reason is that CN and RWA are both similarly affected by childfreeness, for example, childfreeness might be perceived as a threat to group values, that is, to collective narcissism, it might be a threat to recognizing the group and the uniqueness of its values, and for right-wing authoritarianism, it might be a threat to traditional values. A similar effect could be observed when political beliefs were added to the common effect (with similarity between RWA and political beliefs as mentioned earlier).

A different situation, however, is likely when religiosity is added. There is a common effect of religiosity with political beliefs and RWA, and a common effect of the previous variables with collective narcissism, while no unique effect is present (Hypothesis 3 not confirmed). Religiosity is commonly associated with prejudice (even towards CF individuals; e.g., Uecker et al., 2022). The results of this study showed, however, that this is most likely an artifact. Religiosity itself, interpreted as a belief in a higher being, in praying, and in an interest in religious topics (Huber, 2003; Zarzycka, 2007), is most likely not related to prejudice. However, religiosity (or part of it) is also often connected with traditional values (e.g., Malka, Lelkes, Srivastava, Cohen & Miller, 2012), and adherence to religious authorities (e.g., religious consequences, or imposition of religious rules on society) correlates with authoritarianism (Teymoori, Heydari & Nasiri, 2014). This might be the answer to the commonality of the effect, namely, that only the part of religiosity that is concentrated on traditional values and obeying authority is responsible for prejudice and not simply the belief in a higher being. This is an important topic that should be explored in the future as it might change the general view that religious persons are more prejudiced. Similarly, the additional effect is explained when collective narcissism is added to the common effect. This might be partly due to the possible feelings of being underappreciated (e.g., as parents, as traditionalists) by others, or of feeling threatened by them in situations when traditional, religious, and pronatalist values are under critique by more liberal groups (e.g., the Ordo Iuris, 2020 report which has attributed hate

motives against Christianity to events such as the March for Equality).

Finally, generativity turned out to be completely detached from predicting prejudice against CF individuals (Hypothesis 4 not confirmed). This lack of effect was visible in both the correlation and commonality analyses. Generativity, as mentioned by McAdams and de St. Aubin (1992), is a person's general concern for subsequent generations – as interpreted by that person themselves. This resulted in the hypothesis that prejudice against CF individuals could be a manifestation of this care (i.e., prejudiced people might try to persuade CF individuals to have children and, through this, will be happier, e.g., in their beliefs, see e.g., Ashburn-Nardo, 2017; Gillespie, 2000). However, it seems that the definition proposed by Bakiera (2008, 2018), who underlines that generativity must be with respect to one's autonomy, seems to be more fitting. Perhaps generativity is also manifested in caring for this planet (for future generations), and through it, it is not associated with prejudice against childfree individuals (as not having children is often perceived as ecological; e.g., Shead, 2021). It is also possible, that the generativity is not related to the parental status (as shown by Rothrauff & Cooney, 2008) or desire to be a parent. Because of it, the link between attempts to be generative towards potential grandchildren could be broken, therefore refuting the hypothesized mechanism. There is also a possibility, that the proposed mechanism could work if the prejudice was measured in reference to men or women, instead of the general group, as there are reported differences in prejudice depending on the target's gender (e.g., Rijken & Merz, 2014). To summarize, generativity seems to be unrelated to prejudice (because it is most likely inseparable from respecting the individual's autonomy, Bakiera, 2008, 2018), although a higher age is (which is also associated with prejudice towards CF individuals; e.g., Dimitrova & Kotzeva, 2022).

The results create a complex perspective on the possible origins of prejudice towards childfree individuals. It seems that although the worldview itself plays a major role in the development of negative attitudes towards CF individuals, the aspect of the support of authority is also a critical one. This is an important finding, which could put more emphasis on exploring the role of governmental communicates and role models for reducing prejudice. Furthermore, the finding that religiosity has no unique effects on predicting prejudice encourages to further explore the relation between these two variables as it seems to not be an obvious one with perhaps religious beliefs being clear of negative attitudes in its basic form. Finally, collective narcissism seems to provide important information, that perhaps alleviating the prejudice could be achieved not only by changing the individual's attitudes towards an outgroup but perhaps by helping the individuals to appreciate themselves.

Limitations and future directions

This study had certain limitations: first, the sample was diverse, however, it is not representative, that is, although men and women were proportionately represented, their age, place of living, and education were only observed, yet not controlled in the sample. Therefore, results of this study should be interpreted

with caution, when generalizing on the population, and the study should be replicated on a representative sample in the future. Furthermore, due to the recruitment via social media, there was no control over the response rate (how many participants responded to the invitation they had seen). Although the questionnaire used to measure religiousness was universal and could be answered by followers of any religion (although it was created on the basis of Christianity which is the dominant religion in Poland), it would have also been valuable to collect information about the participant's religious affiliation which could have provided additional insight into the role of religion in predicting prejudice. In this research a tool measuring prejudice towards childfree individuals was used, that did not make a distinction between childfree men and women – it is a limitation that should be explored in the future, to verify whether predictors of prejudice vary depending on the target's gender. Also, the analyses conducted in this study were mostly exploratory (i.e., common effects were explored). It would be valuable to replicate this study in the future on a more representative sample and with concrete hypotheses based on the achieved results. It would also be prudent to verify whether the effects identified in this study could be replicated using different tools, as well as in other, different cultures. In the future, further exploration of social factors (such as gender, education, and place of living) as possible predictors of prejudice towards voluntary childless individuals would be valuable. It would also be of value to conduct a study comparing both the prejudice itself as well as the predictors of prejudice between parents and people who want to have children in the future (as this comparison lacks power in this study).

CONCLUSION

Prejudice towards childfree individuals requires more research in the social sciences. This study identified some of the major predictors of prejudice (which explained 46% of the variation). Among these predictors, collective narcissism, right-wing authoritarianism, and conservative political beliefs were features that allowed us to predict prejudice uniquely. However, a substantial amount of variation can also be found in common effects between these variables. Also, the common effect of religiosity with the other variables sheds some light on predicting prejudice towards CF individuals.

This study provides an important insight into the possible origins of the prejudice towards CF individuals. Thanks to the results, a more targeted action towards reducing prejudice can be created. For example, addressing the role of RWA in predicting prejudice, could result in actions aimed at convincing authorities to endorse childfreeness as a respected life path. Furthermore, this study contributes to the knowledge about the nature of prejudice in general, by both confirming some well-known relations (such as those with RWA and collective narcissism) and by highlighting a not-so-clear role of religiosity in the existence of prejudice. It also shows that generativity is a rather positive trait, not related to prejudice (possibly at all).

The study and proofreading of this article was funded by the Faculty of Psychology and Cognitive Science of Adam Mickiewicz University. Research Ethics Committee at the Faculty of Psychology and Cognitive Science, Adam Mickiewicz

University in Poznan (2/09/2022). All data and codes are available on the OSF folder (<https://osf.io/yxne6/>). The author has no known conflicts of interest to disclose.

ENDNOTES

¹ The scale used in this study comprised 20 items, however, due to the directions provided by the authors of the adaptation, one of the items, namely “I believe that society cannot be responsible for providing food and shelter to all homeless people,” was excluded from the analysis. However, the results with and without this item do not differ (the excluded item (Igs9) is included in the database in the OSF).

² There is a comparison of general results between parents and people who want to have children available on the OSF (tab. 1S) – it was not included in the main text as the analysis on the subgroups do not have required statistical power and were not preregistered. Demographic variables were not added to the model, due to the commonality analysis limitation in testing too many variables with the results becoming unreadable (however the code for including these variables in the model, and a summary table of the results is also available on OSF – tab. 2S).

REFERENCES

- Ashburn-Nardo, L. (2017). Parenthood as a moral imperative? Moral outrage and the stigmatization of voluntarily childfree women and men. *Sex Roles*, 76, 393–401.
- Avison, M. & Furnham, A. (2015). Personality and voluntary childlessness. *Journal of Population Research*, 32, 45–67.
- Bahtiyar-Saygan, B. & Sakallı-Uğurlu, N. (2019). Development of attitudes toward voluntary childlessness scale and its associations with ambivalent sexism in Turkey. *Journal of Family Issues*, 40, 2499–2527.
- Bakiera, L. (2008). Rozwojowe współoddziaływanie pokoleń w rodzinie. Rodzice w wieku średnim i dorastające dzieci. *Psychologia Rozwojowa*, 13, 25–37.
- Bakiera, L. (2018). Parental generativity. The concept and measurement. *Polish Psychological Bulletin*, 49, 344–354.
- Bandel, J., Soroko, E. & Sekowski, M. (2023). *Polish adaptation of Loyola Generativity Scale and Generative Behavior Checklist* [Manuscript in preparation].
- Bays, A. (2017). Perceptions, emotions, and behaviors toward women based on parental status. *Sex Roles*, 76, 138–155.
- Bizumic, B. & Duckitt, J. (2018). Investigating right wing authoritarianism with a very short authoritarianism scale. *Journal of Social and Political Psychology*, 6, 129–150.
- Ciesielski, P. (2023). *Construction and validation of a tool for measuring prejudice towards childfree people* Unpublished manuscript.
- Ciesielski, P. & Bakiera, L. (2023). *Voluntary childlessness in Poland – group description and reasons behind being childless*. Unpublished manuscript.
- Crawford, J.T., Brandt, M.J., Inbar, Y. & Mallinas, S.R. (2016). Right-wing authoritarianism predicts prejudice equally toward “gay men and lesbians” and “homosexuals”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111, e31–e45.
- Dimitrova, E. & Kotzeva, T. (2022). Contested parenthood: Attitudes toward voluntary childlessness as a life strategy in post-socialist Bulgaria. *Social Inclusion*, 10, 172–183.
- Doyle, J., Pooley, J.A. & Breen, L. (2013). A phenomenological exploration of the childfree choice in a sample of Australian women. *Journal of Health Psychology*, 18, 397–407.
- Duckitt, J. & Bizumic, B. (2013). Multidimensionality of right-wing authoritarian attitudes: Authoritarianism-conservatism-traditionalism: Authoritarianism-conservatism-traditionalism. *Political Psychology*, 34, 841–862.
- Duckitt, J., Bizumic, B., Krauss, S.W. & Heled, E. (2010). A tripartite approach to right-wing authoritarianism: The authoritarianism-conservatism-traditionalism model: Authoritarianism-conservatism-traditionalism. *Political Psychology*, 31, 685–715.

- Dyczewski, L. (2003). Kulturowe aspekty wartości dziecka a urodzenia. In K. Slany, A. Małek & I. Szczepaniak-Wiechy (Eds.), *Systemy wartości a procesy demograficzne* (pp. 137–143). Baden-Baden: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Ekelund, M. & Ask, K. (2021). Stigmatization of voluntarily childfree women and men in the UK: The roles of expected regret and moral judgment. *Social Psychology*, 52, 275–286.
- Erikson, E. (2004). *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo.
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A. & Lang, A.-G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41, 1149–1160.
- Fieder, M., Huber, S., Bookstein, F.L., Iber, K., Schafer, K., Winckler, G. et al. (2005). Status and reproduction in humans: New evidence for the validity of evolutionary explanations on basis of a university sample. *Ethology*, 111, 940–950.
- Gillespie, R. (2000). When no means no. *Women's Studies International Forum*, 23, 223–234.
- Golec de Zavala, A., Cichocka, A., Eidelson, R. & Jayawickreme, N. (2009). Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 1074–1096.
- Golec de Zavala, A., Dyduch-Hazar, K. & Lantos, D. (2019). Collective narcissism: Political consequences of investing self-worth in the ingroups image. *Political Psychology*, 40, S37–S74.
- Golec de Zavala, A., Sedikides, C., Sawicki, A., Ciesielski, P. & Baran, T. (2022). *Does narcissism predict prejudice? On the relevance of national collective narcissism*. Unpublished manuscript.
- Goodbody, S.T. (1977). The psychosocial implications of voluntary childlessness. *Social Casework*, 58, 426–434.
- Heaven, P.C.L. & Quintin, D.S. (2003). Personality factors predict racial prejudice. *Personality and Individual Differences*, 34, 625–634.
- Huber, S. (2003). *Zentralität und Inhalt*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Husnu, S. (2016). The role of ambivalent sexism and religiosity in predicting attitudes toward childlessness in Muslim undergraduate students. *Sex Roles*, 75, 573–582.
- Karuga, F.F., Szmyd, B., Petroniec, K., Walter, A., Pawełczyk, A., Sochal, M. et al. (2022). The causes and role of antinatalism in Poland in the context of climate change, obstetric care, and mental health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 13575.
- Kemkes, A. (2008). Is perceived childlessness a cue for stereotyping? Evolutionary aspects of a social phenomenon. *Biodemography and Social Biology*, 54, 33–46.
- Koropeckyj-Cox, T. & Çopur, Z. (2015). Attitudes about childlessness and infertility treatments: A comparison of Turkish and American University students. *Journal of Comparative Family Studies*, 46, 373–402.
- Koropeckyj-Cox, T., Çopur, Z., Romano, V. & Cody-Rydzewski, S. (2018). University Students' perceptions of parents and childless or childfree couples. *Journal of Family Issues*, 39, 155–179.
- Koropeckyj-Cox, T. & Pendell, G. (2007). Attitudes about childlessness in the United States: Correlates of positive, neutral, and negative responses. *Journal of Family Issues*, 28, 1054–1082.
- Letherby, G. (2002). Childless and bereft? Stereotypes and realities in relation to 'voluntary' and 'involuntary' childlessness and womanhood. *Sociological Inquiry*, 72, 7–20.
- Maffei, A., Holman, A.-C. & Marchiş, M. (2021). Choosing a life with no children. The role of sexism on the relationship between religiosity and the attitudes toward voluntary childlessness. *Current Psychology*, 42, 11486–11496.
- Malka, A., Lelkes, Y., Srivastava, S., Cohen, A.B. & Miller, D.T. (2012). The association of religiosity and political conservatism: The role of political engagement: Religiosity, political engagement, and political conservatism. *Political Psychology*, 33, 275–299.
- McAdams, D.P. & de St. Aubin, E. (1992). A theory of generativity and its assessment through self-report, behavioral acts, and narrative themes in autobiography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 1003–1015.
- McElwee, J. J. (2015). *Pope calls not having kids a 'selfish choice'*. Kansas City, MO: NCR. Retrieved February 14, 2023 from <https://www.ncronline.org/news/vatican/pope-calls-not-having-kids-selfish-choice>
- Merz, E.-M. & Liefbroer, A.C. (2012). The attitude toward voluntary childlessness in Europe: Cultural and institutional explanations. *Journal of Marriage and Family*, 74, 587–600.
- MJ. (2018). *Bykowie: PiS wprowadzi nowy podatek dla singli i singielek? Pomysł nowego podatku skomentował Janusz Korwin Mikke*. Warszawa, Poland: Dziennik Zachodni. Retrieved February 14, 2023 from <https://dziennikzachodni.pl/bykowie-pis-wprowadzi-nowy-podatek-dla-singli-i-singielek-pomysl-nowego-podatku-skomentowal-janusz-korwin-mikke/ar/13399977>.
- Mollen, D. (2006). Voluntarily childfree women: Experiences and counseling considerations. *Journal of Mental Health Counseling*, 28, 269–282.
- Neal, Z.P. & Neal, J.W. (2022). Prevalence, age of decision, and interpersonal warmth judgements of childfree adults. *Scientific Reports*, 12, 11907.
- Ordo Iuris. (2020). *Fala nienawiści wobec chrześcijan w Polsce coraz większa*. Raport Ordo Iuris do OBWE. Warszawa, Poland: Ordo Iuris. Retrieved February 14, 2023 from <https://ordoiuris.pl/wolnosc-sumienia/fala-nienawisci-wobec-chrzescijan-w-polsce-coraz-wieksza-raport-ordo-iuris-do-obwe>.
- Perry, S. (2016). Antinatalism in biological and cultural evolution: Fertility and suicide. In I.T.K. Shackelford & R.D. Hansen (Eds.), *The evolution of morality* (pp. 141–154). Cham: Springer International Publishing.
- Peterson, R.A. (1983). Attitudes toward the childless spouse. *Sex Roles: A Journal of Research*, 9, 321–331.
- Piotrowski, K. (2021). How many parents regret having children and how it is linked to their personality and health: Two studies with national samples in Poland. *PLoS ONE*, 16, e0254163.
- Rich, S., Taket, A., Graham, M. & Shelley, J. (2011). 'Unnatural', 'unwomanly', 'uncreditable' and 'undervalued': The significance of being a childless woman in Australian society. *Gender Issues*, 28, 226–247.
- Rijken, A.J. & Merz, E.-M. (2014). Double standards: Differences in norms on voluntary childlessness for men and women. *European Sociological Review*, 30, 470–482.
- Rothrauff, T. & Cooney, T.M. (2008). The role of generativity in psychological well-being: Does it differ for childless adults and parents? *Journal of Adult Development*, 15, 148–159.
- Shead, S. (2021). *Climate change is making people think twice about having children*. Englewood Cliffs, NJ: CNBC. Retrieved April 14, 2023 from <https://www.cnbc.com/2021/08/12/climate-change-is-making-people-think-twice-about-having-children.html>
- Teymoori, A., Heydari, A. & Nasiri, H. (2014). Relationship between dimensions of religiosity, authoritarianism, and moral authority. *Social Compass*, 61, 92–107.
- Uecker, J.E., Bonhag, R., Burt, J.J., Evans, H.R. & Hernandez, A.D. (2022). Religion and attitudes toward childlessness in the United States. *Journal of Family Issues*, 43, 186–214.
- Wacławik, S. (2012). Motywacje do podejmowania decyzji o bezdzietności przez młodych dorosłych. *Horyzonty Psychologii*, 2, 173–190.
- Watling Neal, J. & Neal, Z.P. (2023). Prevalence, age of decision, and interpersonal warmth judgements of childfree adults: Replication and extensions. *PLoS ONE*, 18, e0283301.
- Witwicka, K. (2022). *Emerytura nie dla bezdzietnych? Rząd myśli o powiązaniu wypłat z liczbą dzieci*. Warszawa, Poland: Radio ZET. Retrieved February 10, 2023 from <https://wiadomosci.radiozet.pl/Biznes/Emerytura-nie-dla-bezdzietnych-Rzad-mysli-o-uzaleznienu-wyplat-od-liczby-dzieci>
- Zarzycka, B. (2007). Skala Centralności Religijności Stefana Hubera. *Roczniki Psychologiczne*, 10, 133–157.

Received 8 May 2023, Revised 27 October 2023, accepted 30 October 2023

Załącznik 5 – Publikacja 5

Ciesielski, P. (2025). Counterstereotypical Materials as a Method of Reducing Prejudice Toward Childfree People. *Roczniki Psychologiczne*, 27(3), 255–270.
<https://doi.org/10.18290/rpsych2024.0014>

COUNTERSTEREOTYPICAL MATERIALS AS A METHOD OF REDUCING PREJUDICE TOWARD CHILDFREE PEOPLE

Paweł Ciesielski

Doctoral School of Social Sciences, Adam Mickiewicz University, Poznań

Childfree people face prejudice, discrimination, and misunderstanding. This study explores three methods of reducing such prejudice based on video materials: counterstereotypicality (CS), exposition (EXPO), and counterstereotypical exposition (CS-EXPO). Prejudice was measured twice: first, in a pretest, and then in a posttest that followed the video material, two weeks afterwards. The study covered 192 participants ($M_{age} = 30.18$), with 46 to 50 participants in each condition (three experimental + one control). In all of the experimental conditions (but not in the control condition), the prejudice was lower in the Posttest, compared to the Pretest. Of the three conditions, the CS and CS-EXPO conditions had the largest effect. However, the results indicated no significant differences between the conditions. Practical implications for prejudice reduction campaigns are discussed.

Keywords: childfree; prejudice reduction; experiment; online study

Prejudice is commonly understood as a negative attitude towards the out-group manifesting in behavioural, cognitive, and emotional areas (Bohner & Wanke, 2002). It is considered a natural phenomenon once crucial for a group's survival (Kaya, 2015). Being cautious of new, strange people was essential to avoid getting hurt by them. Furthermore, rejection of familiar people who were considered a threat to the group's survival or prosperity had a similar function. Aggressive and lazy individuals could be seen as dangerous and, therefore, evoke prejudice toward them (Neuberg & Schaller, 2016).

PAWEŁ CIESIELSKI, <https://orcid.org/0000-0002-2022-2706>. Correspondence concerning this article should be addressed to Paweł Ciesielski, Wydział Psychologii i Kognitywistyki UAM, ul. Szamarzewskiego 89AB, 60-568 Poznań, Poland; e-mail: pawel.ciesielski@amu.edu.pl.

The study and proofreading of this article were funded by the Faculty of Psychology and Cognitive Sciences of Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland. Data presented in this article are available at <https://osf.io/xbc6n>.

Handling editor: WOJCIECH CWAŁINA, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. Received 17 Oct. 2024. Accepted 8 Dec. 2024. Published online 18 Feb. 2025.

Articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)

As the subject of childfreeness (i.e., resolving not to have offspring, not to be mistaken with involuntary childlessness caused by things like infertility) is becoming prominent in both media and science (e.g. Garncarek, 2022; Neal & Neal, 2022), prejudice against childfree people also has become an area of interest for researchers. An openly declared decision not to have children can result in being perceived as having a less mature, more selfish, and less fulfilling life (Ekelund & Ask, 2021; Kemkes, 2008; Koropeczyj-Cox et al., 2018). Both childfree men and women were seen as less caring and less driven than both parents and involuntary childless people (Szymańska, 2019). There is also some evidence that links childlessness with lower work status and salary for men (Fieder et al., 2005). Although the topic of both childfreeness and prejudice toward childfree people is becoming more prominent each year, there is a significant gap in knowledge concerning the possible ways of reducing this prejudice. This topic is crucial because apart from negative attitudes among people (which would be a sufficient reason to explore this topic), politicians also, on occasion, propose systematic discrimination against childfree people (MJ, 2018). Therefore, exploring possible ways of decreasing prejudice toward childfree people is essential.

Reducing Prejudice

As prejudice is an undesired phenomenon that can lead to discrimination and harm to outgroups, there have been many attempts to reduce it (e.g. Fitzgerald et al., 2019; Flores et al., 2018). However, none of them was tested in the context of reducing prejudice towards childfree people. This study focuses on two methods that were effective in reducing prejudice towards other groups that do not conform to the traditional lifestyle (e.g. transexual and homosexual people [Flores et al., 2018; Vasiljevic & Crisp, 2013]) and which would be easy to implement as a widespread prejudice reduction campaign: evoking counterstereotypical thinking (CS) and exposing people to outgroup members (EXPO).

Evoking counterstereotypical (CS) thinking was described in the Categorization-Processing-Adaptation-Generalization (CPAG) model, which argues that experiencing diversity in a way that contradicts the stereotypical expectations can result in a generalised effect of suppressing stereotypes across different groups, such as older adults or homosexual individuals (Crisp & Turner, 2011; Vasiljevic & Crisp, 2013). This model assumes that the experience must not only contradict an existing stereotype, but the person who experiences this

contradiction must also be motivated and have the resources to experience this contradiction to process it. However, some studies have achieved the effect of reducing prejudice by simply presenting counterstereotypical examples (e.g., in news stories) (Ramasubramanian & Oliver, 2007), which shows that even reading a counterstereotypical material can be an engaging enough task. This manipulation is only sometimes effective (compare meta-analysis by Carthy et al., 2020). Some strategies that used counterstereotypical examples had an effect, specifically on implicit prejudice (FitzGerald et al., 2019). It is, therefore, interesting to see whether exposing people to counterstereotypical examples (via video with text) can reduce prejudice and verify whether the effect is more substantial if the presented CS examples pertain to the group toward which we measure prejudice.

The second method (EXPO) exposes the prejudiced person to stimuli presenting the object toward which we want to evoke a more positive attitude. Many researchers explored whether simply exposing a person to an outgroup member can reduce prejudice toward them. For example, Columb and Plant (2011) showed that exposing a person to a positive outgroup member (such as Barack Obama) can reduce implicit prejudice. Zebrowitz et al. (2008) explored the effect of subliminal exposure to outgroup members' faces (Korean and Black) and showed that this procedure can increase explicit likeability and familiarity toward those faces. Flores et al. (2018) explored the idea of exposing participants to neutral descriptions (with and without pictures) that presented transgender people. The treatment, which included exposure to pictures, next to descriptions, resulted in decreasing both discomfort and prejudice toward transexual people. It is, therefore, interesting to see whether the method presented by Flores et al. (2018) can be applied to childfree people and whether the effect would change if the description were counterstereotypical.

The Present Study

As childfree people become more noticeable in our population, and prejudice toward them seems substantial, it is essential to explore whether previous (and new) methods of prejudice reduction can be implemented to reduce negative attitudes toward them. To this end, a study of three experimental manipulations has been created based on the two methods of reducing prejudice presented earlier.

The first method (CS) focuses solely on showing counterstereotypical people, which should limit stereotypical thinking and, therefore, reduce prejudice toward outgroups, including childfree people.

The second method (EXPO) exposes participants to childfree people via text and pictures, which should weaken the negative attitude toward them.

The third manipulation synthesises the previous two methods (CS-EXPO). Participants are exposed to childfree participants (EXPO), who are presented with counterstereotypical descriptions (inducing CS thinking).

The use of three different methods is implemented to provide an overview to establish whether the counterstereotypical (CS) material and exposure (EXPO) to outgroups can reduce prejudice when childfree people are the target. The third group (CS-EXPO), however, offers the opportunity to verify whether the synthesis of these methods works and if it is more successful by combining two methods that had success in previous studies. Based on this design, seven hypotheses were formulated:

Participants in a CS condition (H1), EXPO condition (H2) and CS-EXPO condition (H3) will have lower prejudice toward childfree people (in the Posttest) than the participants in the control group.

Participants in a CS condition (H4), EXPO condition (H5), and CS-EXPO condition (H6) will have lower prejudice toward childfree people in the Posttest than in the Pretest.

Participants in a CS-EXPO condition will have lower prejudice toward childfree people (in the Posttest) than those in the CS and EXPO conditions (H7).

To summarise, it is predicted that all experimental conditions will decrease prejudice toward childfree people, from which the synthesis method (i.e. CS-EXPO) will have the most significant effect.

Ethics Committee of Faculty of Psychology and Cognitive Sciences of Adam Mickiewicz University in Poznań approved the study (Opinion no. 1/06/2023). The hypotheses were pre-registered (<https://osf.io/wxk2t>), and all data, codes for analysis, materials, and online supplemental materials (OSM) are available at <https://osf.io/xbc6n>. Additional exclusion criteria were registered during the data collection (~ 60% completed) (<https://osf.io/g9uv8>).

METHOD

Recruitment

The study took place from April 3 to May 2, 2024. Participants were invited via social media (shared on several Facebook groups and profiles). The recruiting post briefly described the study procedure and the masked purpose of the study (i.e., stated that the purpose of the study was to explore the stability of answers in psychological questionnaires).

The inclusion criteria were: (a) being 18 years old or older (being an adult); (b) willingness to have children or having children; (c) being prejudiced against childfree people with a mean score of 2.00 or higher (on a scale of 1.00 to 5.00).

The inclusion criterion (a) was implemented for legal reasons; (b) was used to collect a sample that could treat childfree people as the outgroup; and (c) was used to provide a sample with prejudice against childfree people, which could be later reduced via an experimental method, for which the value of 2.00 was chosen as a mean value of prejudice toward childfree people in a previous study (Ciesielski, 2024a).

The exclusion criteria included: (1) failing the attention check questions in either test—there was one attention check question in both Pretest (“I do not agree”) and in the Posttest (“What was the movie you saw about?”); (2) having technical problems which resulted in seeing two different video materials; (3) filling questionnaire more than once using a different email address.

The participants were informed about the inclusion criteria (a), (b) and exclusion criterion (1) explicitly. (c) was masked, and the participants were informed that their answer pattern would be analysed during Pretest and that some of them might be excluded. (2) and (3) were added during the data collection, as it was not foreseen earlier. The participants who matched the exclusion criteria (2) or (3) were excluded from the analysis, but they were rewarded for their participation. The OSM presents an analysis of a sample that does not exclude participants with technical problems (2). Detailed information about exclusion criteria (3) can be found in OSM.

Measures

Prejudice toward childfree people was measured using the Questionnaire of Prejudice Toward Childfree Individuals (QPCF; Ciesielski, 2024b) that

comprises 14 items (e.g., “If a person does not want to have children, their life will be meaningless.”). The participants answered on a scale from one (*I definitely do not agree*) to five (*I definitely agree*). The participants’ answers to all questions were later averaged, resulting in a score between one and five. The QPCF was reliable in both Pretest and Posttest ($t_1 \omega = .85$, $t_2 \omega = .90$).

Questionnaires measuring collective narcissism, religiosity, and right-wing authoritarianism were used as a part of the masking procedure, and an explorational analysis of moderation of the experimental effect was performed (as they were shown in past study to predict the intensity of prejudice towards childfree people (Ciesielski, 2024a). The details about those scales and moderation analysis are presented in the OSM.

Procedure

After entering the recruitment link, participants entered the Pretest. They were asked to give informed consent; then, they were asked to complete questionnaires described here in the Measures section, and they were asked to leave their email addresses to which the Posttest could be sent. After a two-week break, the participants received an email inviting them to do the Posttest questionnaire.

In the Posttest, the participants were informed that they would soon complete one of the forms from the Pretest that would be chosen for them randomly (this was masking information, as they all filled out the QPCF). However, first, they were asked to watch closely a short video. They were informed that reviewing the video was the condition on which the study received funding (masking information). They watched one of four videos (described in the Materials section), assigned randomly via the Qualtrics survey flow.

After watching the video, the participants were asked whether it was attractive (from 1 = *Definitely not attractive* to 5 = *Definitely attractive*) (part of the masking procedure). Later, they were asked to complete the QPCF and answer questions about what the video they had watched was about (i. different, unusual people, ii. Childfree people, iii. Minerals). For the experimental videos, the participants were also asked whether the people depicted in the video were typical (from 1 = *Definitely not typical* to 5 = *Definitely typical*) and whether they were stereotypical (from 1 = *Definitely not stereotypical* to 5 = *Definitely stereotypical*). This question was not included in the control condition, in which people watched the video about minerals. At the end of the Posttest, the participants answered a demographic survey and were de-

briefed about the real purpose of the study. After completing the Posttest, they received a gift card (45 PLN $\approx$ 11 USD) for an online shop.

Materials

The participants were divided into four groups (3 experimental and one control). In each group, a different clip was presented, which was essentially a slideshow video. Each contained a title page, eight pages containing a picture with accompanying text. The videos were between 74 and 85 seconds long and had the same background music. All videos are available on the OSF.

Experimental Groups Videos

In the experimental videos, an AI-generated picture (the same pictures in each condition) was on each page with a different description.

In the CS group, the slides showed people whose past or present jobs were not commonly associated with their gender (or they did their job in a non-stereotypical manner), for example: “I am 26 years old, and I am a female firefighter.” The CS descriptions were based on neutral stereotypes (e.g., “firefighters are men”) instead of positive (e.g., “Asians are good at math”) or negative (e.g., “Asians are bad drivers”) ones, based on a pilot study described in the OSM.

In the EXPO group, one slide depicted a childfree person without any stereotypes (it stated their age, decision about procreation, and name) neutrally, e.g., “I am 26 years old, and I don’t have and don’t want to have children.”

In Group 3, CS-EXPO, a slide depicted a childfree person who contradicts one of the stereotypes about childfree people: “I am 26 years old. I don’t have and don’t want to have children, but I enjoy taking care of them.” (Stereotypes were formulated based on a pilot study described in the OSM and past research, e.g., Waławik, 2012.).

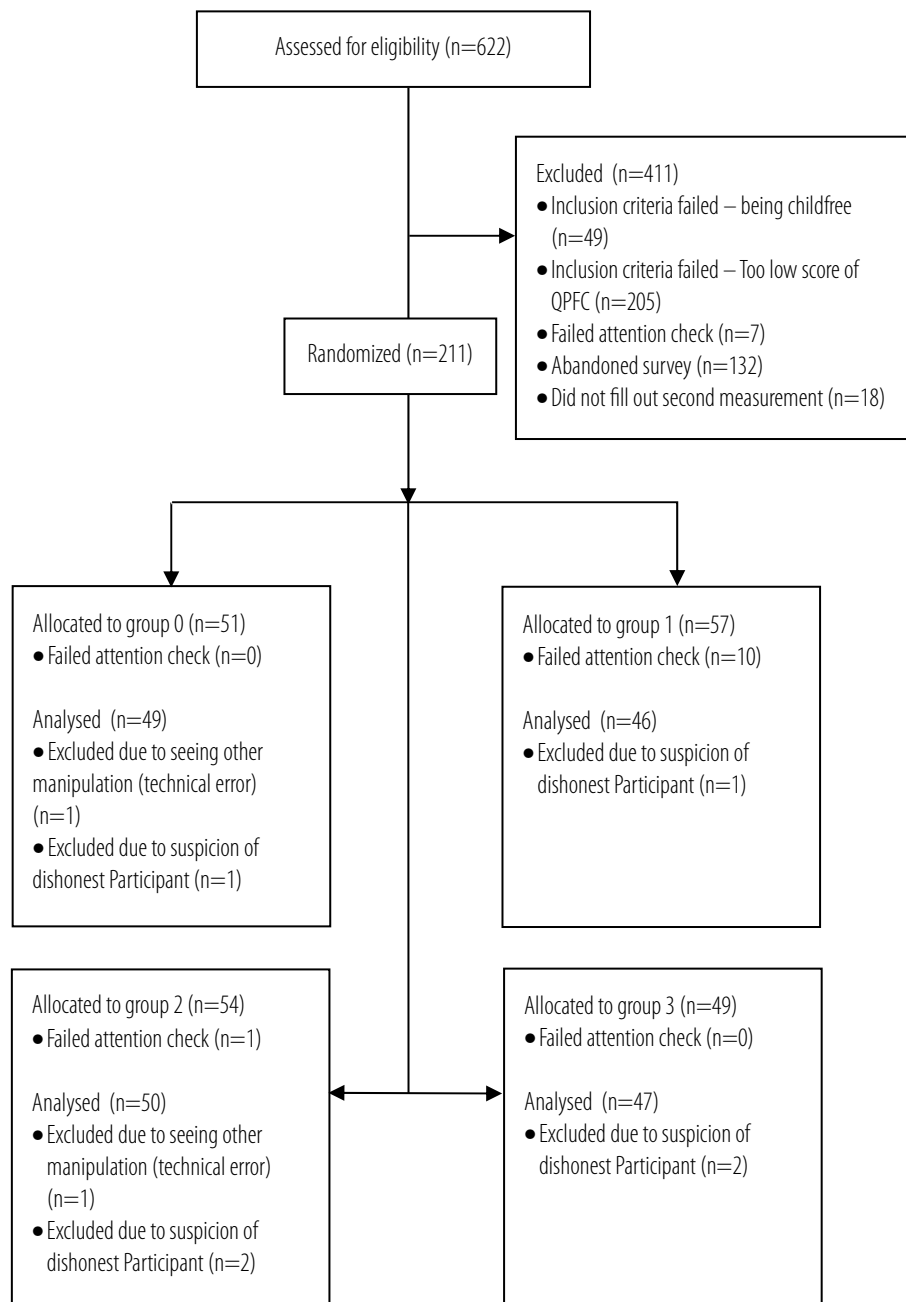
Control Group Video

The control video contained a different mineral picture and description on each slide. This control group was included to reduce potential interference caused by viewing a picture of a person while ensuring a comparable experience, specifically watching a slideshow video with background music.

Participants

The Pretest was entered by 622 participants. However, 205 participants failed to meet the minimum QPCF score inclusion criteria, 49 failed to meet the inclusion criteria of having or wanting to have children, 7 failed the attention check question, and 132 abandoned the survey for unknown reasons. In total, the Pretest was completed in full by 229 participants. Of these participants, 18 failed to respond to the Posttest invitation, and 11 failed the attention check in the Posttest. Of the remaining participants, 6 were excluded due to suspected dishonesty and 2 others were excluded due to a technical error that resulted in watching two different experimental manipulations.

The analysed sample comprised 192 participants (100 women, 91 men, and one other/rather not say, 99 parents) aged 18–64 ($M = 30.18$, $SD = 8.14$). The majority of participants were heterosexual (92.2%), had higher education (68.2%), and lived in a large city (more than 500 thousand inhabitants; 51.0%). There were 49 participants in the control group, 46 in the CS group, 50 in the EXPO and 47 in the CS-EXPO group. Figure 1 presents the distribution of the participants to conditions and exclusions in all groups based on the CONSORT chart (Schulz et al., 2010). Groups did not differ in terms of gender, age, level of education, place of living, or being a parent ($p > .65$) nor in terms of initial prejudice ($p = .66$).

Figure 1*The Recruitment Schematic Based on the CONSORT Chart*

Data Analyses

To test the hypotheses outlined in the overview, a two-way mixed ANOVA was conducted using SPSS (v.28). The sample size for this analysis was estimated using G*Power (Faul et al., 2009) with parameters set to $\alpha = .05$, $\beta = .95$, and $f = .15$, based on prior research (e.g., Carthy et al., 2020), for the within-between interaction and a correlation between pretest and posttest of $r = .50$. These assumptions indicated a required sample size of 196 participants; however, to facilitate smoother data collection, additional funding was secured to include up to 229 participants, which was considered the maximum planned sample size. ω^2 was calculated using MOTE: An Effect Size Calculator by Erin Buchanan (available at <https://shiny.posit.co/r/gallery/life-sciences/mote-effect-size>).

RESULTS

The collected sample size was sufficient to achieve similar or stronger statistical power than assumed, even though it was slightly smaller (192 instead of 196). Due to this, additional data collection was not implemented due to sufficient power of analysis (of within-between interaction) and out of concern of potential sample contamination (as the recruitment proceeded via social media, past participants could comment on the recruitment posts and interfere with the study).

Manipulation Check

The effectiveness of the manipulation has been verified. The exposition manipulation was verified using the attention check question, and only participants who answered correctly were able to finish the study. As the videos presented the childfree people explicitly, this was considered sufficient confirmation of the exposition manipulation's effectiveness.

The counterstereotypicality manipulation was verified using two questions (see Measurements). The CS manipulation was considered less typical and stereotypical than the other two manipulations ($ps < .001$). This suggests that the CS manipulation was effective. However, the CS-EXPO condition was not evaluated as less typical ($p = 1.00$) or less stereotypical ($p = .84$) than the

EXPO condition. Therefore, it is not confirmed that this manipulation worked as intended.

Although the attractiveness of the videos was not considered a manipulation check, it was verified whether it varied between conditions to check whether they were seen differently in this aspect. The changes between the conditions were not confirmed ($p = .15$). Detailed analysis concerning the manipulation check and attractiveness can be found in OSM (Table 1s).

Hypotheses Testing

Two-way mixed ANOVA was used to verify the hypotheses. Detailed results can be found in Table 1. There was a significant omnibus test of the effect of time, $F(1,188) = 27.07$; $p < .001$, $\omega^2 = .12$, 95% *CI* [.05, .22], but not of the time by group interaction, $F(3,188) = 0.72$; $p = .54$, $\omega^2 = -.00$, 95% *CI* [.00, 1.00].

All experimental groups (however, not the control group) had significantly lower prejudice levels after seeing the manipulation compared to the Pretest. However, no significant differences were detected between groups in either the Pretest or the Posttest. Therefore, H4, H5, and H6 were confirmed, while H1, H2, H3, and H7 were not confirmed. Notably, the collected sample allows the detection of only a strong between-factors effect (both the planned and collected samples allowed the detection of an effect of $f = 0.24$).

The results did not differ when the participants who guessed the hypothesis were excluded ($n = 16$). When the participants who watched two dissimilar manipulations ($n = 2$) were not excluded, the difference between the Pretest and the Posttest in the exposition condition becomes insignificant, and the H5 becomes unconfirmed. The details of these analyses can be found in the OSM.

Table 1*Hypotheses Testing*

Measurement	Control <i>M (SD)</i>	CS <i>M (SD)</i>	EXPO <i>M (SD)</i>	CS-EXPO <i>M (SD)</i>	Group comparison within the Pretest/Posttest
Pretest	2.64 (0.59)	2.67 (0.65)	2.65 (0.63)	2.79 (0.69)	$F(3,188) = 0.53$; $p = .66$; $\omega^2 = -.01$ [.00, 1.00]
Posttest	2.53 (0.68)	2.48 (0.67)	2.54 (0.74)	2.59 (0.76)	$F(3,188) = 0.19$; $p = .90$; $\omega^2 = -.01$ [.00, 1.00]
Within comparison, Pretest to Posttest	$F(1,188) = 3.12$; $p = .08$; $\omega^2 = .01$ [.00, .06]	$F(1,188) = 10.62$; $p = .001$; $\omega^2 = .05$ [.01, .12]	$F(1,188) = 4.17$; $p = .04$; $\omega^2 = .02$ [.00, .07]	$F(1,188) = 10.89$; $p = .001$; $\omega^2 = .05$ [.01, .12]	

Note. [] = 95% *CI*. The significant effect sizes with “.00” in their confidence intervals have been rounded to two decimal spaces.

DISCUSSION

The presented research aimed to verify three methods of reducing prejudice toward childfree people. Based on the acquired data, it can be stated that all three methods (CS, EXPO, CS-EXPO) were effective when analysing results between Pretest and Posttest. However, due to the low power of between-factor analysis, whether these manipulations differ significantly from each other (or from the control group) is not confirmed.

The CS condition resulted in decreased prejudice. The CPAG model (Crisp & Turner, 2011) assumed that for the counterstereotypicality to work, one has to be engaged in the presented task. The participants who contributed to the study were motivated to watch the video, as they were aware of the attention check question that was going to be asked after the video. However, the task was only moderately engaging compared to writing down CS examples used by Vasiljevic and Crisp (2013). Even though the task was not as engaging, it reduced prejudice (with an effect between small and medium) toward groups

not presented in the video. This confirms the results obtained by other researchers, such as Ramasubramanian and Oliver (2007).

The EXPO manipulation had the weakest effect of prejudice reduction between conditions, and the effect disappears when including participants with technical issues, suggesting that this manipulation has weak effectiveness. The analogous procedure (exposure to pictures and neutral descriptions) that was implemented by Flores et al. (2018) was effective in reducing prejudice toward transsexual people. Therefore, it is interesting whether the manipulation examined in this study was less effective due to its content or whether this effect differs between various target groups (perhaps depending on the similarity of the outgroup).

The CS-EXPO condition had a similar effect size to the CS condition. This is a remarkable effect, as the counterstereotypicality of this manipulation was not confirmed via manipulation check. It seems the participants did not consider the features chosen based on the research and pilot study to be stereotypical as intended. However, it is possible that a different effect was achieved, similar to the Obama effect (Columb & Plant, 2011), as the manipulation presented outgroup members in a primarily positive light (happy, committed to their family life, etc.). This effect was unplanned and must be verified in a future study. It is also possible that the manipulation used allowed the participants to find the presented targets as more familiar and more accustomed to, as they have revealed more information about them, which might have resulted in a more significant prejudice reduction effect as suggested by Pettigrew and Tropp (2006), who showed that more intense intergroup contact pairs with lower prejudice.

Although all the manipulations were effective, the CS condition seems to have the most potential for future interventions. The material was not target-specific, and as Vasiljevic and Crisp (2013) show, it can most likely be generalised to various outgroups. Although the CS-EXPO condition was effective, it did not work as intended, and it is most likely target-specific (however, it is yet to be confirmed). Although the EXPO condition worked as assumed, it had a very weak effect and is most likely target-specific. When faced with similar (or weaker) effects, investing in a method that most likely addresses multiple groups targeted with prejudice (as shown in past studies) is the more economically sound solution.

Future Directions and Limitations

In future research, the low statistical power of between-condition comparison should be addressed. Also, it is essential to explore the mechanism of effectiveness of the CS-EXPO condition further, for example, by assessing the perceived familiarity of the target. It would also be essential to include other prejudice measures to verify the generalizability of the prejudice reduction effects of all conditions and accurately evaluate the manipulations' total effect.

The presented study is an initial investigation of different procedures of prejudice reduction. The most crucial limitation was the small sample size, which did not allow for accurate between-condition comparisons. Furthermore, the sample was not representative, which might have influenced the results. It is important to note that the study was conducted online, and as discussed in the Methods section, some people cheated during the experiment. Although attention checks were used and email addresses were evaluated, it is possible that some unreliable records were not identified.

The presented experiment examined the effect of three different prejudice reduction techniques. Although all three were effective, the CS material is the most promising for future interventions. It is important to note that this experiment is an introductory exploration and should be re-run on a larger sample in the future.

REFERENCES

- Bohner, G., & Wänke, M. (2002). What is an attitude, and why is it important? In G. Bohner & M. Wänke (Eds.), *Attitudes and attitude change* (pp. 3–18). Psychology Press.
<https://doi.org/10.4324/9781315784786>
- Carthy, S. L., Doody, C. B., Cox, K., O'Hara, D., & Sarma, K. M. (2020). Counter-narratives for the prevention of violent radicalisation: A systematic review of targeted interventions. *Campbell Systematic Reviews*, 16(3), Article e1106. <https://doi.org/10.1002/cl2.1106>
- Ciesielski, P. (2024a). Predictors of prejudice towards childfree individuals in Poland. *Scandinavian Journal of Psychology*, 65(3), 403–410. <https://doi.org/10.1111/sjop.12985>
- Ciesielski, P. (2024b). Construction and validation of a tool for measuring prejudice toward childfree people. *European Journal of Psychological Assessment*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000822>
- Columb, C., & Plant, E. A. (2011). Revisiting the Obama effect: exposure to Obama reduces implicit prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(2), 499–501.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.11.012>

- Crisp, R. J., & Turner, R. N. (2011). Cognitive adaptation to the experience of social and cultural diversity. *Psychological Bulletin*, 137(2), 242–266. <https://doi.org/10.1037/a0021840>
- Ekelund, M., & Ask, K. (2021). Stigmatization of voluntarily childfree women and men in the UK: the roles of expected regret and moral judgment. *Social Psychology*, 52(5), 275–286. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000455>
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A.-G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41, 1149–1160. <https://doi.org/10.3758/BRM.41.4.1149>
- Fieder, M., Huber, S., Bookstein, F. L., Iber, K., Schafer, K., Winckler, G., & Wallner, B. (2005). Status and reproduction in humans: New evidence for the validity of evolutionary explanations on basis of a university sample. *Ethology*, 111(10), 940–950. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.2005.01129.x>
- FitzGerald, C., Martin, A., Berner, D., & Hurst, S. (2019). Interventions designed to reduce implicit prejudices and implicit stereotypes in real world contexts: A systematic review. *BMC Psychology*, 7(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s40359-019-0299-7>
- Flores, A. R., Haider-Markel, D. P., Lewis, D. C., Miller, P. R., Tadlock, B. L., & Taylor, J. K. (2018). Challenged expectations: Mere exposure effects on attitudes about transgender people and rights. *Political Psychology*, 39(1), 197–216. <https://doi.org/10.1111/pops.12402>
- Garncarek, E. (2022). Voluntarily childless men: Socio-cultural reasons why young Poles are not assuming a parental role. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 18(1), 112–130. <https://doi.org/10.18778/1733-8069.18.1.06>
- Kaya, S. (2015). Outgroup prejudice from an evolutionary perspective: Survey evidence from Europe. *Journal of International and Global Studies*, 7(1), Article 2. <https://doi.org/10.62608/2158-0669.1257>
- Kemkes, A. (2008). Is perceived childlessness a cue for stereotyping? Evolutionary aspects of a social phenomenon. *Biodemography and Social Biology*, 54(1), 33–46. <https://doi.org/10.1080/19485565.2008.9989130>
- Koropeczyk-Cox, T., Çopur, Z., Romano, V., & Cody-Rydzewski, S. (2018). University students' perceptions of parents and childless or childfree couples. *Journal of Family Issues*, 39(1), 155–179. <https://doi.org/10.1177/0192513X15618993>
- MJ. (2018). Bykowie: PiS wprowadzi nowy podatek dla singli i singielek? Pomysł nowego podatku skomentował Janusz Korwin Mikke [Bykowie: Will PiS introduce a new tax for single men and women? Janusz Korwin-Mikke comments on the idea of a new tax]. *Dziennik Zachodni*. <https://dziennikzachodni.pl/bykowie-pis-wprowadzi-nowy-podatek-dla-singli-i-singielek-pomysl-nowego-podatku-skomentowal-janusz-korwin-mikke/ar/13399977>
- Neal, Z. P., & Neal, J. W. (2022). Prevalence, age of decision, and interpersonal warmth judgements of childfree adults. *Scientific Reports*, 12(1), Article 11907. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-15728-z>
- Neuberg, S. L., & Schaller, M. (2016). An evolutionary threat-management approach to prejudices. *Current Opinion in Psychology*, 7, 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.06.004>
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>

- Ramasubramanian, S., & Oliver, M. B. (2007). Activating and suppressing hostile and benevolent racism: Evidence for comparative media stereotyping. *Media Psychology*, 9(3), 623–646. <https://doi.org/10.1080/15213260701283244>
- Szymańska, J. (2019). The childless by choice in perception of young adults. *Family Forum*, 3, 79–95.
- Schulz, K. F., Altman, D. G., Moher, D., & CONSORT Group. (2010). CONSORT 2010 statement: Updated guidelines for reporting parallel group randomised trials. *BMJ (Clinical Research Ed.)*, 340, Article c332. <https://doi.org/10.1136/bmj.c332>
- Vasiljevic, M., & Crisp, R. J. (2013). Tolerance by surprise: Evidence for a generalized reduction in prejudice and increased egalitarianism through novel category combination. *PLoS ONE*, 8(3), Article e57106. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0057106>
- Wacławik, S. (2012). W stronę społeczeństwa bez dzieci – przyczyny celowej bezdzietności [Towards a childfree society: Reasons for purposeful childlessness]. *Palimpsest*, 2, 22–38.
- Zebrowitz, L. A., White, B., & Wieneke, K. (2008). Mere exposure and racial prejudice: Exposure to other-race faces increases liking for strangers of that race. *Social Cognition*, 26(3), 259–275. <https://doi.org/10.1521/soco.2008.26.3.259>

Załącznik 6 - oświadczenia współautorki publikacji

Oświadczenie współautorów publikacji

Ciesielski, P. i Bakiera, L. (2022). Nastawienia rodzicielskie młodych dorosłych w kontekście rozwoju psychospołecznego – rozważania teoretyczne. W: L. Bakiera (red.), *Rodzicielstwo w zmieniającym się świecie* (s. 87–101).

Niniejszym oświadczamy, że indywidualny wkład poszczególnych autorów w powstanie powyższej publikacji wynosi:

Autor	Indywidualny (%) wkład	Specyfikacja	Podpis
Paweł Ciesielski <i>Szkoła Doktorska Nauk Społecznych UAM</i>	95%	A, B, C	
Lucyna Bakiera <i>Wydział Psychologii i Kognitywistyki UAM</i>	5%	B, C	

A – opracowanie koncepcji projektu, B – przygotowanie publikacji, C – przegląd literatury.

Jednocześnie wyrażamy zgodę na przedłożenie w/w pracy przez Pawła Ciesielskiego, jako części rozprawy doktorskiej w formie spójnego tematycznie zbioru publikacji naukowych.

Podpis kandydata do stopnia doktora

Podpis promotora

Oświadczenie współautorów publikacji

Ciesielski, P., i Bakiera, L. (2024). Childfreeness in Poland – group description and reasons behind not wanting to have children. *Current Psychology*.

<https://doi.org/10.1007/s12144-024-06461-z>

Niniejszym oświadczamy, że indywidualny wkład poszczególnych autorów w powstanie powyższej publikacji wynosi:

Autor	Indywidualny (%) wkład	Specyfikacja	Podpis
Paweł Ciesielski Szkoła Doktorska Nauk Społecznych UAM	95%	A, B, C, D, E, F	
Lucyna Bakiera Wydział Psychologii i Kognitywistyki UAM	5%	E, F	

A – opracowanie koncepcji projektu, B – zbieranie danych, C – analizy statystyczne, D – interpretacja danych, E – przygotowanie publikacji, F – przegląd literatury.

Jednocześnie wyrażamy zgodę na przedłożenie w/w pracy przez Pawła Ciesielskiego, jako części rozprawy doktorskiej w formie spójnego tematycznie zbioru publikacji naukowych.

Podpis kandydata do stopnia doktora

Podpis promotora